Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Directie Financieel Economische Zaken

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lvvn

Ons kenmerk
FEZ / 108685309

Uw kenmerk
37020-XIV

Datum 9 november 2026
Betreft Kamerbrief beantwoording feitelijke vragen begroting LVVN 2027

Geachte Voorzitter,

Hierbij zend ik u de antwoorden op de vragen van de Tweede Kamercommissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur over de vaststelling van de begrotingsstaten LVVN 2027 (37020-XIV), ingezonden op 25 september 2026.

Jaimi van Essen
Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Directie Financieel Economische Zaken

37020-XIV

Ons kenmerk
FEZ / 108685309

1
Hoeveel subsidie krijgen de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) en aanverwante organisatie in 2027? Kan dit uiteengezet worden?

Antwoord
De exacte hoogte van de bijdragen aan LTO en NAJK voor 2027 is nog niet vastgelegd.

2
Hoeveel subsidie hebben de LTO en het NAJK de afgelopen tien jaar gehad? Kan dit per jaar uiteen worden gezet?

Antwoord
In onderstaande tabel staan de betalingen naar beide organisaties in de afgelopen 10 jaar. De toename bij LTO wordt verklaard door de bijdrage aan het programma Taboer. NAJK is penvoerder voor het programma de volgende generatie/kenniscentrum bedrijfsovername, hieraan draagt LVVN bij.

Jaar	**Lto**	**NAJK**
2016	120.160	469.262
2017	120.160	319.665
2018	120.160	185.068
2019	586.467	115.068
2020	735.431	612.553
2021	548.064	552.054
2022	733.790	242.036
2023	1.541.367	82.122
2024	2.847.701	601.317
2025	3.510.665	2.725.999
2026	3.701.700	2.659.003

3
Hoeveel agrarische bedrijven dienen nog verplaatst te worden om ruimte te maken voor Defensie? Hoeveel van deze bedrijven en/of gezinnen zijn al een keer eerder verplaatst en hoeveel bedrijven en/of gezinnen moeten nu voor een tweede keer verplaatsen?

Antwoord
Ik kan uw Kamer helaas niet van een antwoord op deze vraag voorzien. Hoewel uw vraag betrekking heeft op agrariërs en hun bedrijven maakt verplaatsing ten behoeve van Defensie namelijk geen onderdeel uit van het beleidsterrein van LVVN. Binnen mijn departement speelt verplaatsing wel een rol bij het beleid aangaande stikstof en natuur. Voor verplaatsing in dat verband is op dit moment de Landelijke verplaatsingsregeling voor piekbelasters (Lvvp) operationeel. In dat verband zijn er in 2026 tot 22 september vier positieve beschikkingen afgegeven voor module 2 van deze regeling. Voor het haalbaarheidsonderzoek (module 1) zijn er 93 aanvragen toegekend.

4
Heeft het regering scherp hoeveel boeren er zullen (moeten) stoppen met het huidige beleid dat voorligt? Kan dit uiteengezet worden met behulp van aantallen en de redenatie daarachter?

Antwoord
Het kabinet heeft op 26 juni een pakket aan generieke maatregelen aangekondigd (Kamerstuk 36800-XIV, nr. 87) dat tot doel heeft om in 2035 een emissiereductie te realiseren van 42-46% (45-50 kton) ten opzichte van 2019. Zoals in de brief is opgenomen richt het pakket zich met generieke maatregelen op reductie van emissies van alle bedrijven, waarbij wordt uitgegaan van een reductie van 30-33 kton. Aanvullend daaraan voorziet het pakket aanvullende generieke maatregelen die voor een reductie van 15 kton moeten zorgen. Dit omvat onder andere de reductie die sinds 2019 al gerealiseerd is door krimp van de veehouderij en reductie ten gevolge van nieuwe maatregelen, waaronder toekomstige vrijwillige beëindigingsregelingen. Aangezien deze reductieopgave wordt uitgedrukt in kilotonnen, gebaseerd is op de optelsom van verschillende soorten maatregelen en uitgaat van vrijwilligheid bij beëindiging is er geen inschatting gemaakt van het aantal veehouders dat zal besluiten om het bedrijf te beëindigen.

5
Worden nieuwe subsidieregelingen en andere financiële instrumenten binnen de Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN)-begroting vooraf getoetst op hun mogelijke positieve en negatieve effecten op biodiversiteit, klimaat, water- en bodemkwaliteit en dierenwelzijn? Zo ja, kan de regering aangeven welke toetsingskaders en criteria hiervoor worden gehanteerd, op welk moment in de totstandkoming van een regeling deze toetsing plaatsvindt en of de uitkomsten hiervan openbaar worden gemaakt?

Antwoord
In de brief aan uw Kamer van 21 mei jl. over het biodiversiteitsvriendelijker maken van financiële en fiscale middelen is het streven opgenomen om bij de ontwikkeling van nieuwe financiële en fiscale rijksmiddelen biodiversiteit in de brede belangenafweging mee te wegen. Hiervoor wordt in 2027 onderzoek gestart naar een Rijksbreed afweegkader voor het meer biodiversiteitsvriendelijk maken van financiële en fiscale instrumenten en naar een goede implementatie daarvan. Daarbij zal worden onderzocht of aan de hand van criteria kan worden voorspeld voor welke instrumenten dit meerwaarde biedt, ofwel welke instrumenten effect op biodiversiteit kunnen hebben. Ik zal uw Kamer eind 2027 informeren over de resultaten van deze onderzoeken en de voortgang van Actiedoel 18.

6
Worden de nieuwe middelen voor stikstof, landbouw en natuur, waaronder de middelen die via het nieuwe Fonds voor stikstof, landbouw en natuur beschikbaar komen, vooraf getoetst op hun mogelijke positieve en negatieve effecten op biodiversiteit, klimaat, water- en bodemkwaliteit en dierenwelzijn? Zo ja, welke toetsingskaders en criteria worden daarbij gehanteerd en kan de regering aangeven hoe wordt geborgd dat eventuele negatieve effecten op deze doelen bij de beoordeling van maatregelen inzichtelijk worden gemaakt?

Antwoord
In het kabinet is de afspraak gemaakt dat de klimaateffecten van de stikstofmaatregelen waar mogelijk inzichtelijk worden gemaakt. Daarnaast heeft het kabinet besloten om bij de verdere uitwerking en implementatie van het samenhangend maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof zo veel mogelijk gezocht wordt naar synergie en kansen om ook bij te dragen aan andere opgaven zoals de klimaat-, water- en bredere natuuropgave (waaronder biodiversiteit en bodemkwaliteit), gewasbescherming en dierwaardigheid, en negatieve effecten op deze opgaven te voorkomen. Hiermee wordt ook een meer integraal perspectief en meer duidelijkheid geboden aan de boer.

7
Zijn de gereserveerde middelen voor natuurherstel voldoende om te voldoen aan de doelen van de Natuurherstelverordening?

Antwoord
Het maatregelenpakket uit de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof en het bijbehorende gereserveerde budget dragen significant bij aan de Natuurherstelverordening (NHV)-doelen voor 2030. Dat wat aanvullend nodig is, bijvoorbeeld voor het stedelijk ecosysteem, wordt nog nader onderzocht en uitgewerkt. Begin 2027 levert het Planbureau voor de Leefomgeving haar reflectie op van de bijdrage van het Ministeriële Taskforce pakket aan de doelen van de NHV. Mede op basis daarvan zal worden bezien wat er aanvullend nodig is om de doelen in 2030 te behalen.

8
Hoeveel van het budget gereserveerd voor het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) wordt besteed aan de herberoordeling van PFAS-houdende pesticiden?

Antwoord
De kosten voor de herbeoordeling van 46 TFA-vormende middelen is door het Ctgb begroot op € 314.000 in totaal (2026 t/m 2028).

9
Welke concrete getallen en indicatoren worden gekoppeld aan het doel om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te doen afnemen?

Antwoord
Voor de uitwerking van een nationaal kwantitatief reductiedoel voor de vermindering van de milieubelasting wordt gebruik gemaakt van twee bestaande indicatoren: de Nationale Milieu-Indicator (NMI) en de Milieu-indicator gewasbescherming (MIG). Hiervoor is een traject gestart onder begeleiding van de WUR (27858, nr. 777). Er wordt nog bekeken met de convenantspartijen welk jaar of periode als referentie wordt benut voor de te bereiken reductie. Hierbij wil ik opmerken dat de keuze voor een referentiejaar of -periode niet noodzakelijk tot een andere ambitie leidt, maar wel van invloed is op de mate waarin de ontwikkeling en de reeds gerealiseerde reductie over de jaren transparant wordt bij het rapporteren over trends.

10

Is er budget beschikbaar gesteld voor het onderzoeken van een pesticidentax (opgelegd aan de industrie bij het op de markt brengen van pesticiden)?

Antwoord
De staatssecretaris van Financiën heeft uw Kamer toegezegd een nader onderzoek te doen naar de effecten van varianten van een heffing op gewasbeschermingsmiddelen (kenmerk 2026D14482). Daarbij wordt onder meer gekeken naar de effectiviteit in de Nederlandse context, de beschikbaarheid van voldoende niet-chemische alternatieven, de bedrijfseconomische gevolgen voor agrariërs en de effecten op consumentenprijzen. LVVN is betrokken bij de opzet van dit onderzoek, waarin verschillende heffingsvarianten worden onderzocht. De invoering van een eventuele heffing wordt mede bezien in het licht van de doelen van de Kaderrichtlijn Water en het door het kabinet voorgenomen convenant gewasbeschermingsmiddelen

11
Hoe wordt in de begroting uitvoering gegeven aan de aangenomen motie-Kostic (Kamerstuk 32852, nr. 423) over tegemoetkomingen voor vermijdbare wolvenschade koppelen aan naleving van een duidelijke preventienorm? Hoe ziet het verschuivingspad eruit?

Antwoord
Zoals bij de appreciatie van deze motie in het plenaire debat is aangegeven, vallen de tegemoetkomingen voor wolvenschade onder de bevoegdheid van de provincies. Conform de interpretatie van de motie, is de inhoud ervan onder de aandacht gebracht van de provincies. Er is op dit moment nog geen bestuurlijke besluitvorming geweest over de manier waarop de provincies om zullen gaan met het in de motie gevraagde.

12
Welk budget is er gereserveerd voor de uitvoering van de aangenomen motie-Kostic (Kamerstuk 36800-XIV, nr. 63) over een einde maken aan de handel in kortsnuitige honden uit het buitenland?

Antwoord
Voor de uitvoering van deze motie voert het Expertisecentrum Genetica Diergeneeskunde onderzoek uit naar de schedelontwikkeling van kortsnuitige honden. Voor dit onderzoek is in december 2025 een opdracht verstrekt met een totaalprijs van € 138.469,98 inclusief btw.

13
Welk budget wordt er begroot voor het creëren van natuurvriendelijke oevers, zowel voor de aanpak van invasieve exoten als het werken aan groenblauwe dooradering?

Antwoord
Er zijn veel verschillende instrumenten die kunnen worden ingezet voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers of die de aanleg van natuurvriendelijke oevers faciliteren. Vanuit verschillende instrumenten waaronder programma Natuur, het Natuurpact, groenblauwe dooradering, koploperprojecten, niet-productieve investeringen binnen het

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en Agrarisch natuurbeheer (ANB) worden middelen beschikbaar gesteld voor aanleg en beheer van natuurvriendelijke oevers. Deze middelen worden doorgaans aan de provincies overgeheveld. Daarnaast zetten provincies, waterschappen en andere organisaties ook eigen middelen in ten behoeve van de aanleg (en beheer) van natuurvriendelijke oevers. Naar schatting wordt op dit moment bij het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) jaarlijks ongeveer 8 miljoen euro uitgegeven aan het beheer van natuurvriendelijke oevers. In september zijn ook twee ANB-pilots toegekend die ingaan op hoe blauwe beheerpakketten in prioritaire gebieden versterkt kunnen worden en hoe integraal ecologisch sloot- en oeverbeheer in veenweidegebieden kunnen worden versterkt. Ook is er vanuit ANB voor volgend jaar 40 miljoen euro en binnen het GLB 5 miljoen euro gereserveerd voor investeringen. Hier valt ook groenblauwe dooradering onder, dus ook natuurvriendelijke oevers.

De aanleg en het beheer van natuurvriendelijke oevers gebeurt niet specifiek met het oogmerk om invasieve exoten aan te pakken. Wel is een belangrijk effect van een robuuste en weerbare natuur dat deze beter bestand is tegen invasieve exoten. Daarnaast zorgen natuurvriendelijke oevers voor extra weerbaarheid tegen uitheemse rivierkreeften. Er is geen apart budget begroot voor het creëren van natuurvriendelijke oevers in het kader van de aanpak van uitheemse rivierkreeften.

14
Kan de regering een overzicht geven van de financiële en fiscale rijksmiddelen op het beleidsterrein van LVVN die zijn onderzocht in het rapport 'Beoordeling van de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit' (WUR, 2026 (https://research.wur.nl/en/publications/beoordeling-van-de-effecten-van-financiele-en-fiscale-rijksmiddel/)) en daarbij per rijksmiddel aangeven in welke van de zeven beoordelingscategorieën uit het rapport het rijksmiddel valt, welk bedrag hiervoor in de begroting voor 2027 en de jaren erna is opgenomen, welk bedrag hiervoor in de begroting 2026 was opgenomen en wat de mutatie tussen 2026 en 2027 is en welk beleidsvoornemen of welke beleidswijziging aan deze eventuele mutatie of juist geen mutatie ten grondslag ligt?

Antwoord
Een overzicht van de begrote bedragen van de onderzocht LVVN-middelen in de periode 2024 t/m 2030 wordt met deze beantwoording meegestuurd, waarbij tevens is aangegeven in welk van de zeven beoordelingscategorieën uit het rapport het Rijksmiddel valt.

15
Kan de regering specifiek voor de financiële en fiscale rijksmiddelen op het beleidsterrein van LVVN die in het rapport 'Beoordeling van de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit' zijn beoordeeld als ‘negatief’ of ‘gemengd, overwegend negatief’ aangeven welk bedrag hiervoor in 2024, 2025, 2026 en 2027 beschikbaar respectievelijk begroot was of is en per rijksmiddel aangeven welke budgettaire wijzigingen in deze periode hebben plaatsgevonden?

Antwoord
Een overzicht van de begrote bedragen van de onderzocht LVVN-middelen in de periode 2024 t/m 2030 is als bijlage bij deze beantwoording meegestuurd, waarbij tevens is

aangegeven in welk van de zeven beoordelingscategorieën uit het rapport het Rijksmiddel valt.

Het rapport 'Beoordeling van de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit' is gepubliceerd in mei 2026 (Kamerstuk 26 407, nr. 1661). Bij het maken van budgetbeslissingen voor 2027 zijn nog geen wijzigingen in financiële en rijksmiddelen op het beleidsterrein van LVVN getroffen naar aanleiding van de onderzoeksresultaten. Dat vraagt om een zorgvuldig proces. In de op 3 september toegezegde Kamerbrief (TZ202609-0132) voor dit najaar informeer ik de Kamer of, hoe en op welk moment de in het onderzoek geïdentificeerde rijksmiddelen biodiversiteitsvriendelijker gemaakt kunnen worden.

16
Wordt bij subsidieregelingen en andere financiële instrumenten die leiden tot beëindiging, verplaatsing of wijziging van agrarische activiteiten ook beoordeeld welke alternatieve aanwending van de betrokken productiemiddelen en gronden mogelijk is en welke effecten deze alternatieve aanwending heeft op biodiversiteit? Kan de regering aangeven bij welke regelingen eisen of voorwaarden worden gesteld aan het vervolggebruik en welke criteria daarbij worden gehanteerd?

Antwoord
De beoordeling van aanvragen in het kader van zowel de beëindigingsregelingen als de verplaatsingsregelingen ziet enkel toe op de onomkeerbare sluiting van de voor de veehouderij gebruikte productiecapaciteit. Vanuit de regeling wordt niet beoordeeld welke vervolgactiviteit mogelijk is en als zodanig ook niet welke effecten dit heeft op de biodiversiteit. Daarbij is grond expliciet geen onderdeel van de beëindigings- en verplaatsingssubsidies (Kamerstuk 36800-XIV, nr. 87)[1], waardoor hierop eveneens geen beoordeling plaatsvindt. Zowel de beëindigingsregelingen, alsook de verplaatsingsregeling, bieden deelnemers de mogelijkheid om tot maximaal 15% van de oorspronkelijk vergunde stikstofruimte in te zetten voor een nieuwe economische activiteit na beëindiging of verplaatsing van de betreffende locatie. Of een concrete, nieuwe economische activiteit tot de mogelijkheden behoort en onder welke voorwaarden is ter beoordeling aan het bevoegd gezag. Provincies en gemeenten zijn verantwoordelijk voor die beoordeling en voor het toetsen van aanvragen op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu en natuur. In het kader van de maatregelen in de zones rond kwetsbare Natura 2000-gebieden zal gemonitord worden of er ondanks de voorgenomen regels sprake zou zijn van ongewenste verandering van agrarisch grondgebruik. Als het pakket regels voor de zones ongewenste verandering van grondgebruik onvoldoende voorkomt, bijvoorbeeld in de periode tot 2035, dan is er een tijdelijke regel te stellen.

17
Kan de regering aangeven of de huidige 0,9 miljoen euro per jaar voldoende is om de met het amendement van het lid Kostic c.s. over middelen voor wildopvangcentra en dierenambulances (Kamerstuk 36725-XIV, nr. 7) beoogde bijdrage aan de continuïteit van de wildopvang te realiseren? Zo ja, waarop is deze beoordeling gebaseerd?

Antwoord

De regering heeft geen (betrouwbaar) overzicht van de kosten die wildopvangcentra jaarlijks maken of van de inkomsten die jaarlijks binnenkomen. Dit verschilt ook per opvangcentrum. Daarmee kan de regering niet beoordelen of het genoemde bedrag voldoende is om de continuïteit van de wildopvang te realiseren. Dit hangt namelijk af van de uitgaven en inkomsten van de individuele opvangcentra.

18
Kan de regering een actueel overzicht geven van de gesprekken die sinds 2025 met provincies en gemeenten zijn gevoerd over de financiering van wildopvangcentra?

Antwoord
In de eerste helft van 2025 is tweemaal met verschillende gemeenten gesproken over (de financiering van) de wildopvang. Bij deze gesprekken was ook een gedeputeerde van een provincie aanwezig. Naar aanleiding van een toezegging van de toenmalig staatssecretaris van LVVN (TZ202510-060) hebben er daarna over dit onderwerp nog twee gesprekken met gemeenten en één gesprek met provincies plaatsgevonden.

19
Welke provincies en gemeenten hebben inmiddels aangegeven financieel bij te willen dragen aan wildopvang? Om welke bedragen gaat het?

Antwoord
De regering heeft geen overzicht van de gemeenten en provincies die wildopvangcentra financieel ondersteunen, noch van de bedragen waarmee zij wildopvangcentra al dan niet ondersteunen. Dit is informatie die provincies en gemeenten zelf het best kunnen verschaffen.

20
Kan de regering aangeven waarom voor medewerkers van dierenambulances inmiddels rijksmiddelen beschikbaar zijn gesteld voor een landelijke basisopleiding, terwijl voor medewerkers van wildopvangcentra nog geen vergelijkbare landelijke basisopleiding wordt gefinancierd, terwijl de herziene beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten sinds januari 2025 van kracht zijn en daarin kwaliteitseisen worden gesteld aan de werkwijze en deskundigheid binnen wildopvangcentra? Is de regering bereid om ook voor de wildopvang een landelijke basisopleiding te financieren, zodat medewerkers en vrijwilligers voldoende worden toegerust om aan de geldende kwaliteitseisen te kunnen voldoen?

Antwoord
Op dit moment zijn vanuit het Rijk geen middelen beschikbaar voor het financieren van een landelijke basisopleiding voor medewerkers van wildopvangcentra. Naar aanleiding van het aangenomen amendement (Kamerstuk 36725-XIV, nr. 14) is al 4,5 miljoen euro beschikbaar gesteld aan wildopvangcentra. Deze middelen kunnen zij inzetten voor het aannemen van vakbekwaam personeel en het verbeteren van de kwaliteit van werken binnen de opvangcentra.
Ook is er vanuit het Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid in opdracht van LVVN en VWS een cursus ontwikkeld op het gebied van zoönosengeletterdheid, gericht op medewerkers en vrijwilligers van de wildopvangcentra. Deze cursus is door Dutch

Wildlife Health Centra ontwikkeld en verschillende keren gegeven volgens het principe ‘train-de-trainer' aan wildopvangbeheerders. Zij beschikken over het lesmateriaal en kunnen de training aan de vrijwilligers en medewerkers die werkzaam zijn bij de wildopvangcentra geven.
De verantwoordelijkheid om te voldoen aan de geldende kwaliteitseisen, waaronder de eisen aan deskundigheid, ligt in de eerste plaats bij de opvangcentra zelf. Het staat de sector vrij om, al dan niet gezamenlijk, een opleiding of andere vorm van deskundigheidsbevordering te ontwikkelen en aan te bieden, die aansluit bij de behoeften van de wildopvang.

21
Waarom is in de begroting 2027 geen structurele voorziening opgenomen voor de extra kosten die dierenambulances en wildopvangcentra maken bij uitbraken van vogelgriep en andere zoönosen, zoals het Westnijlvirus?

Antwoord
Medewerkers van dierenambulances en wildopvangcentra verzorgen zieke, in het wild levende, dieren. In een periode met veel besmettingen met vogelgriep of andere (zoönotische) ziekteverwekkers kunnen zij extra kosten maken voor onder andere het ophalen, verzorgen of laten euthanaseren van deze dieren. Ieder jaar verschilt de impact van deze ziekten onder deze dieren. Daarom beoordelen de minister van VWS en ik jaarlijks of financiële ondersteuning noodzakelijk is. Zo hebben de toenmalige bewindspersonen van LVVN en VWS tijdens het plenair debat van 18 december jl. vanwege de vogelgriepsituatie op dat moment incidenteel € 100.000 toegezegd aan Stichting Dierenlot (Kamerstuk 28807, nr. 326). Aan de andere kant waren er in 2024 nagenoeg geen uitbraken met vogelgriep en waren er ook heel weinig dode wilde vogels met de ziekte. Een bijdrage voor dierenhulporganisaties is in dat geval niet nodig.
Een jaarlijkse beoordeling biedt voldoende flexibiliteit om in te spelen op de actuele situatie en waar nodig financiële ondersteuning te bieden. Een structurele voorziening acht ik daarom niet noodzakelijk. Er wordt regelmatig gesproken met dierenhulporganisaties om samen de vinger aan de pols te houden.

22
Kan de regering aangeven welke criteria worden gehanteerd om te bepalen wanneer dierenhulporganisaties bij een dierziekte-uitbraak in aanmerking komen voor financiële ondersteuning vanuit het Rijk?

Antwoord
Ik heb grote waardering voor de inzet van medewerkers van dierenhulporganisaties en hun compassie voor dieren. Dierenhulporganisaties spelen echter geen rol in de dierziektebestrijding die vanuit de Rijksoverheid wordt uitgevoerd. Dierziektebestrijding is een taak van de Rijksoverheid voor bepaalde aangewezen dierziekten. Op het moment dat dergelijke aangewezen dierziekten worden aangetroffen in Nederland is het de taak van de NVWA om deze dierziekte conform Europese en nationale wetgeving te bestrijden. Wel kan het zo zijn dat dierenhulporganisaties extra kosten maken op het moment dat er een dierziekte rondgaat die een forse impact heeft op in het wild levende dieren, zoals bijvoorbeeld bij vogelgriep. Of dierenhulporganisaties hiervoor financiële ondersteuning vanuit het Rijk krijgen is afhankelijk van of de dierenhulporganisaties door de impact van een bepaalde dierziekte genoodzaakt zijn om substantieel meer inzet te

plegen dan normaal. Hierover is met deze organisaties regelmatig contact. Op basis van de signalen die ik van deze organisaties ontvang weeg ik af of financiële ondersteuning op dat moment opportuun is.

23
Kan de regering aangeven of zij voornemens is om een structureel financieringsmechanisme in te richten voor aantoonbare meerkosten die dierenambulances en wildopvangcentra maken bij de bestrijding van zoönosen?

Antwoord
Een structureel financieringsmechanisme acht ik niet noodzakelijk. Zoals ik in mijn antwoord op vraag 21 heb aangegeven, beoordelen de minister van VWS en ik per jaar of financiële ondersteuning vanwege de situatie omtrent vogelgriep of een andere (zoönotische) ziekteverwekker op dat moment noodzakelijk is. In de jaren 2021, 2023 en 2025 was dat het geval vanwege vogelgriep. Dierenhulporganisaties hebben toen financiële ondersteuning ontvangen voor de aanschaf van persoonlijke beschermingsmiddelen en extra dierenartsenkosten. Mocht er in de toekomst wederom een situatie ontstaan waarvoor substantiële inzet gevraagd wordt van de dierenambulances en wildopvangcentra, dan zullen de minister van VWS en ik de situatie opnieuw beoordelen en bezien of een financiële ondersteuning op dat moment nodig is.

24
Kan de regering aangeven hoe wordt voorkomen dat kosten van maatregelen die voortvloeien uit het rijksbeleid inzake dierziektebestrijding feitelijk worden afgewenteld op grotendeels door vrijwilligers gedragen dierenhulporganisaties?

Antwoord
Zoals ik in mijn antwoord op vraag 22 heb aangegeven spelen Dierenhulporganisaties geen rol in de dierziektebestrijding die vanuit de Rijksoverheid wordt uitgevoerd. Wel kan het zo zijn dat dierenhulporganisaties extra kosten maken op het moment dat er een dierziekte rondgaat die een forse impact heeft op in het wild levende dieren, zoals bijvoorbeeld bij vogelgriep. Hierdoor kunnen zij extra kosten maken voor onder andere het ophalen en laten euthanaseren van deze vogels en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen. Zij hebben hiervoor in 2021, 2023 en 2025 financiële ondersteuning ontvangen.

25
Worden de gegevens die dierenambulances en wildopvangcentra verzamelen over zieke en dode wilde vogels structureel benut voor de landelijke monitoring van vogelgriep? Zo ja, op welke wijze?

Antwoord
Ja, gegevens over zieke en dode wilde vogels worden benut voor de landelijke monitoring van vogelgriep. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen signalen en meldingen uit het veld en de formele laboratoriumdiagnostiek waarbij het vogelgriepvirus wordt aangetoond.

Dierenambulances en wildopvangcentra zijn vertegenwoordigd in het Landelijk platform vogelgriep in wilde dieren. In dit platform zitten alle partijen uit het veld aan tafel die in hun werk in aanraking komen met wilde dieren met vogelgriep. Het platform staat onder voorzitterschap van LVVN en VWS en is bedoeld om snel signalen en knelpunten uit het veld op te pikken en informatie uit te wisselen. Via de Vogelgriep App kunnen meldingen worden gemaakt van dode wilde vogels en zoogdieren die mogelijk zijn doodgegaan aan vogelgriep. Deze app is gratis te downloaden en iedereen, ook een medewerker van de dierenambulance of wildopvangcentrum, kan hierin een melding doen. Aan de hand van een melding kan het Dutch Wild Health Center (DWHC) bepalen of een dode wilde vogel of zoogdier voor onderzoek moet worden bemonsterd. De data van de Vogelgriep App geeft LVVN daarnaast inzicht in de geografische spreiding van mogelijke vogelgriepsterfte onder wilde vogels en zoogdieren en in de diersoorten die hierbij betrokken zijn.
De daadwerkelijke monitoring van de aanwezigheid van het vogelgriepvirus wordt uitgevoerd door het DWHC en Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) die de dode wilde vogelgriepmonitoring uitvoeren en het Erasmus MC (EMC) die de levende wilde vogelgriepmonitoring uitvoert. De resultaten van de laboratoriumdiagnostiek worden maandelijks met LVVN gedeeld.

26
Welke middelen zijn binnen de LVVN-begroting 2027 beschikbaar gesteld voor het behouden en verder ontwikkelen van de kennis, infrastructuur en samenhang binnen het traject Dieren in Rampen na afloop van de huidige subsidieperiode per 1 april 2027, aangezien in de beantwoording van de vragen van het lid Teunissen (Kamerstuk 2026Z14396) over structurele financiering voor dierenhulp bij rampen is aangegeven dat het belangrijk is dat de opgebouwde kennis, infrastructuur en samenhang binnen het traject Dieren in Rampen niet verloren gaat?

Antwoord
Ik vind het belangrijk dat er oog blijft voor huisdieren tijdens rampen en crises, en dat de kennis en werk van deze Stichting binnen het traject niet verloren gaan. Ik vind ook dat dit op een duurzame en efficiënte manier moet gebeuren, zeker als het om de coördinerende werkzaamheden gaat. Zoals ook aangegeven in de beantwoording van Kamervragen van het lid Teunissen, is het uitgangspunt dat private hulporganisaties verantwoordelijk zijn voor hun eigen structurele financiering. De Stichting Dieren in Rampen, een samenwerkingsverband van landelijke dierenhulporganisaties, werkt binnen het traject ‘Dieren in Rampen’ aan professionalisering van dierenhulporganisaties en concrete en duurzame afspraken tussen dierenhulporganisaties en veiligheidsregio’s over de aansluiting op de bestaande crisisorganisatie. Onderdeel van het traject is ook dat de Stichting een voorstel uitwerkt voor de borging van de taken die de Stichting nu uitvoert, inclusief een voorstel voor de financiering hiervoor. Ik wil dat voorstel afwachten, om mede op basis van dat voorstel een gewogen beslissing te maken over eventuele financiering van deze taken vanuit mijn departement.

27
Welke middelen zijn binnen de LVVN-begroting 2027 beschikbaar voor het opleiden, trainen en oefenen voor de paraatheid en adequate inzet van dierenhulporganisaties die

tijdens crises een rol vervullen, waarvoor binnen de huidige projectsubsidie geen afzonderlijke financiering is opgenomen?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik naar mijn antwoord op vraag 26.

28
Welke middelen zijn binnen de LVVN-begroting 2027 beschikbaar voor de landelijke crisisorganisatie van Stichting Dieren in Rampen (SDIR) voor haar operationele, coördinerende en ondersteunende rol bij regionale, bovenregionale en landelijke rampen en crises? Welke middelen zijn hierbij specifiek beschikbaar voor de noodzakelijke operationele systemen, informatie- en ondersteuningsvoorzieningen, waarvoor binnen de huidige projectsubsidie geen afzonderlijke financiering is opgenomen?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik naar mijn antwoord op vraag 26.

29
Kan de regering per begrotingsartikel aangeven welk bedrag voor 2027 juridisch verplicht, bestuurlijk gebonden of beleidsmatig is gereserveerd en welke middelen vrij te besteden zijn?

Antwoord
In lijn met de Rijksbegrotingsvoorschriften gelden de definities voor juridisch verplichte, bestuurlijk gebonden middelen, beleidsmatige middelen en vrij te besteden middelen alleen voor beleidsartikelen. De bedragen per begrotingsartikel zijn als volgt:
Voor artikel 21, waar € 380.389.000 voor is begroot, is € 127.049.926 juridisch verplicht, € 235.460.791 bestuurlijk gebonden, € 17.878.283 beleidsmatig gereserveerd en zijn er geen middelen vrij te besteden.
Voor artikel 22, waar € 924.812.000 voor is begroot, is € 611.300.732 juridisch verplicht, € 275.593.976 bestuurlijk gebonden, € 37.917.292 beleidsmatig gereserveerd en zijn er geen middelen vrij te besteden.
Voor artikel 23, waar € 390.989.000 voor is begroot, is € 372.612.517 juridisch verplicht, zijn er geen middelen bestuurlijk gebonden, is € 18.376.483 beleidsmatig gereserveerd en zijn er geen middelen vrij te besteden.
Voor artikel 24, waar € 664.541.000 voor is begroot, is € 643.275.688 juridisch verplicht, € 19.271.689 bestuurlijk gebonden, € 1.993.623 beleidsmatig gereserveerd en zijn er geen middelen vrij te besteden.
Voor artikel 25, waar € 1.512.573.000 voor is begroot, is € 390.243.834 juridisch verplicht, € 600.491.481 bestuurlijk gebonden, € 521.837.685 beleidsmatig gereserveerd en zijn er geen middelen vrij te besteden.
Voor artikel 26, waar € 110.560.000 voor is begroot, zijn er geen juridische verplichtingen, geen bestuurlijk gebonden middelen en geen middelen vrij te besteden. Het gehele bedrag is beleidsmatig gereserveerd.

30

Is Nederland voornemens deel te nemen aan het Europese Important Project of Common European Interest (IPCEI) Biobased Food & Feed Ingredients?

Antwoord
De IPCEI's op biotechnologie kent drie deelgebieden, namelijk biochemicaliën, biomaterialen en innovatieve ingrediënten voor voedsel en diervoeder. In juni 2026 heeft het kabinet een interessepeiling op het gebied van de IPCEI's biotechnologie gepubliceerd waarin Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen projecten konden indienen. Met deze oproep inventariseert de Nederlandse overheid welke belangstelling er bij bedrijven in Nederland is voor eventuele deelname aan deze Europese IPCEI's. Een van de voorwaarden voor de Nederlandse deelname aan deze Europese IPCEI's op biotechnologie is dat er voldoende belangstelling is vanuit de industrie, dat er budget beschikbaar is en dat genoeg EU-landen meedoen. Vanuit de industrie is veel belangstelling gekomen. Er is op dit moment geen budget gereserveerd om Nederlandse deelname mogelijk te maken voor de IPCEI's op biotechnologie.

31
Wat is de stand van zaken van de Nederlandse besluitvorming over deelname aan het IPCEI Biobased Food & Feed Ingredients?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik naar mijn antwoord op vraag 30.

32
Welke bestaande begrotingsinstrumenten en financieringsmogelijkheden zijn beschikbaar voor Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen die deelnemen aan het IPCEI Biobased Food & Feed Ingredients?

Antwoord
De onverdeelde middelen in het Nationaal Groeifonds worden beschikbaar gesteld via de Nationaal Groeifonds subsidieregeling, waarbij alleen door veldpartijen een aanvraag kan worden ingediend. Het is daarmee voor departementen niet mogelijk om de nieuwe openstelling te benutten voor het financieren van een Nederlandse deelname aan IPCEI. Indien passend binnen de gestelde kaders van het NGF, is het mogelijk om een individueel projectvoorstel – zoals ingediend binnen de interessepeiling voor deelname aan IPCEI's op biotechnologie - in te dienen bij het NGF. Deze zal dan volgens de geldende procedures van het NGF worden meegewogen.
Daarnaast helpt RVO Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen met het vinden van financiële ondersteuning voor projecten. Een financieringsmogelijkheid op het gebied van voedsel is Horizon Europe Cluster 6. Dit is een Europees subsidieprogramma voor onderzoeks- en onderwijsinstellingen, industrie en NGO's die werken aan onderzoek en innovatieve oplossingen die onze bodem, lucht, wateren, biodiversiteit, en andere natuurlijke hulpbronnen minder aantasten.

33
Is er geld gereserveerd voor de eiwittransitie, in de zin van de productie en consumptie van plantaardige voeding? Zo ja, hoeveel?

Antwoord

Ja, er is budget beschikbaar voor de inzet op de eiwittransitie. Zo financiert LVVN het Voedingscentrum, waarbinnen budget is voor wetenschappelijk onderbouwde en betrouwbare informatie over een meer plantaardig eetpatroon. Daarnaast loopt een deel van de financiering via innovatie en (beleidsondersteunend) onderzoek. Zo financiert LVVN in 2027 voor € 750.000 in publiek-private samenwerking voor de ontwikkeling van alternatieve eiwitten door de inzet van onderzoekscapaciteit van Wageningen Research. Momenteel bekijk ik nog of er aanvullende middelen ingezet kunnen worden.

34
Hoeveel geld gaat er naar innovaties zoals mestvergisting en stalsystemen, uitgesplitst naar type innovatie? Hoe verhoudt dit zich tot voorgaande vijf jaren?

Antwoord
In 2027 is in totaal voor de stimulering van mestverwerking (waaronder Renure), het opstarten van mestvergistingsinitiatieven en emissiearme aanwendingstechnieken van meststoffen circa € 52 miljoen beschikbaar. Het kabinet steunt mestvergisting via de SDE++ en de bijmengverplichting. Daarnaast is er 11 miljoen euro uitgetrokken ter ondersteuning van de opstart van collectieve mestvergisting. Op dit moment wordt in overleg met het Nationaal Groenfonds een stimuleringsinstrument uitgewerkt. De inzet is om met het Ontwikkelfonds Collectieve Mestvergisting door het Nationaal Groenfonds een deel van de aanloopkosten voor collectieve mono-mestvergistingsinitiatieven voor te financieren. Het gaat specifiek om de kosten die gemaakt worden in de risicovolle voorfase van een initiatief, bijvoorbeeld, het zoeken naar een geschikte locatie qua bestemmingsplan, aansluiting op het gasnet en elektriciteitsnet en het starten van de vergunningsaanvragen. Dit zijn substantiële kostenposten die voor veel collectieven lastig te financieren zijn. De inzet is om het fonds in het eerste kwartaal van 2027 open te stellen.
In de afgelopen jaren zijn er steeds middelen beschikbaar geweest voor onderzoek en ontwikkeling en investeringen in emissiearme stalsystemen en technieken. De Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) kende twee modules: de innovatiemodule en de investeringsmodule. De innovatiemodule is in 2020 geïntroduceerd om nog niet bewezen innovatieve, brongerichte maatregelen die de uitstoot van ammoniak, broeikasgassen, geur en fijnstof verminderen te ontwikkelen en bemeten. De investeringsmodule is voor subsidie voor de aanschaf en het gebruiksklaar maken van bewezen innovaties. Hierbij is relevant dat voor het toepassen van emissiearme stalsystemen en technieken een natuurvergunning nodig is. Zoals bekend, is natuurvergunningverlening op dit moment nauwelijks mogelijk.
Het geraamde subsidiebudget voor stal- en managementmaatregelen in 2027 bedraagt € 40,2 miljoen. Hiervan is in 2027 € 32,8 miljoen gereserveerd voor de Sbv. Deze middelen zijn onder andere gereserveerd voor het nakomen van reeds aangegane verplichtingen uit eerdere openstellingen van zowel de innovatiemodule als de investeringsmodule van deze subsidieregeling (zie ook hieronder). Ook wordt een deel van de middelen ingezet voor verdere ondersteuning van het in 2025 gelanceerde Nationaal Innovatieloket Veehouderij (NIV), dat het centrale punt is voor iedereen die vragen heeft over innovaties in de veehouderij die helpen emissies te verlagen.
De innovatiemodule is drie keer opengesteld in de periode 2020-2022:

1. Eerste openstelling: 27 aanvragen toegewezen voor in totaal circa € 20 miljoen (melkvee circa € 7,8 miljoen, melkgeiten circa € 0,35 miljoen, vleeskalveren circa € 4,6 miljoen, varkens circa € 7,3 miljoen)
2. Tweede openstelling: 22 aanvragen toegewezen voor in totaal € 24,3 miljoen (melkvee circa € 7,2 miljoen, melkgeiten circa € 3,0 miljoen, vleeskalveren circa € 3,9 miljoen, varkens circa € 10,2 miljoen)
3. Derde openstelling: 12 aanvragen toegewezen voor in totaal € 16,5 miljoen (melkvee circa € 9,6 miljoen, melkgeiten circa € 3,1 miljoen, varkens circa € 2,7 miljoen, pluimvee circa € 1,1 miljoen)

De investeringsmodule is drie keer opengesteld in de periode 2021-2025:

1. Eerste en tweede openstelling specifiek voor de pluimveesector in het kader van fijnstofreductie: 207 aanvragen toegewezen voor in totaal € 9,4 miljoen
2. Derde openstelling in het kader van aanpak piekbelasting: 28 aanvragen toegewezen voor investeringen in emissiereductie en dierenwelzijn voor in totaal € 12,3 miljoen (melkvee circa € 3,6 miljoen, vleeskalveren circa € 3 miljoen, varkens circa € 5,7 miljoen)

Voor de ondersteuning van veehouders voor de aanpassing naar integraal duurzame stallen zijn middelen gereserveerd op de begroting (artikel 26) voor 1) onderzoek en ontwikkeling van stalmaatregelen en versnelling van het innovatieproces, inclusief stappen naar een geborgde meetketen ten behoeve van het continu meten van stalemissies op bedrijfsniveau en 2) investeringen in integraal duurzame stallen. Voor de jaren 2028 tot en met 2031 gaat dit om een bedrag van 600 miljoen euro. De komende maanden vindt er een verkenning plaats naar de inzet van deze middelen, waarbij gekeken wordt naar een mix van instrumenten: zowel subsidies als waar mogelijk fiscale instrumenten en instrumenten gericht op financiering. Financiële besluitvorming over de precieze invulling zal plaatsvinden in het kader van de voorjaarsbesluitvorming 2027.

35
Wordt de uitzondering op de verbruiksbelasting voor koemelk opgeheven?

Antwoord
Nee. De vormgeving van de zuiveluitzondering in de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken wordt per 1 januari 2027 aangepast om zo de omzeilingsmogelijkheid via dranken met “een vleugje zuivel” te dichten. Per 1 januari 2027 zijn alleen melk en karnemelk en sojadranken met een vergelijkbaar vet- en eiwitgehalte als melk en karnemelk van de verbruiksbelasting uitgezonderd. Van oudsher is de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken niet van toepassing op melk en karnemelk, omdat dit geen “gezoete of aromatische” dranken zijn. Voor andere zuiveldranken geldt in de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken een uitzondering gebaseerd op het melkvetgehalte van de drank. Ook sojadranken die wat betreft vet- en eiwitgehalte overeenkomen met melkproducten vallen onder deze zuiveluitzondering. Door het lage percentage melkvet dat in de wettelijke definitie is opgenomen, namelijk minimaal 0,02% massaprocent melkvet, is de uitzondering in de praktijk ook van toepassing op alcoholvrije dranken waaraan een minimale hoeveelheid melkvet is toegevoegd, dranken met “een vleugje zuivel”. De vormgeving van de huidige zuiveluitzondering laat hiermee ruimte voor de omzeiling van de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken. Dit vindt het kabinet onwenselijk. Daarom wordt per 1 januari 2027 de uitzondering aangescherpt om de reikwijdte van de uitzondering te beperken. De wijziging heeft tot gevolg dat

dranken met slechts een beperkte hoeveelheid zuivel, zoals frisdranken met “een vleugje zuivel”, niet langer onder de uitzondering vallen.

36
Op welke manier wordt uitvoering gegeven aan de motie-Teunissen (Kamerstuk 37020, nr. 26)?

Antwoord
De motie verzoekt de regering de oproep voor een actieplan “meer plantaardige voeding” mee te nemen in de verdere uitwerking van het stikstofpakket en de voedselstrategie. De oproep van verschillende partijen om te komen tot een actieplan sluit aan bij meerdere ambities van het kabinet, onder andere kijkend naar voedselzekerheid, het verduurzamen van de voedselproductie en een voedselomgeving, waarin de consument zelf een duurzame en gezonde voedselkeuze kan maken. Er wordt uitvoering gegeven aan de motie door de oproep mee te nemen in het beleid gericht op de agenda voedselzekerheid en beleid gericht op de voedselomgeving, voedselconsumptie en voedselproductie verduurzamen. Concreet betekent dit dat het ministerie in gesprek gaat met de ketenpartijen die de oproep hebben ondertekend, om te komen tot ketenafspraken die ervoor zorgen dat het aanbod en de vraag naar plantaardige eiwitten, ook uit Nederland, de komende jaren groeit.

37
Welke bestaande middelen op de begroting van LVVN en in het fonds voor stikstof, landbouw en natuur kunnen worden geheralloceerd voor een actieplan 'Meer Plantaardige Voeding' van 65 miljoen euro per jaar?

Antwoord
De oproep om te komen tot een actieplan ‘meer plantaardige voeding’ vraagt om een fonds van 65 miljoen euro per jaar. Dit geld wordt niet als zodanig beschikbaar gesteld. De komende tijd wordt bekeken hoe en welke elementen van de oproep mee kunnen worden genomen in het beleid op de eiwittransitie.

38
Welk bedrag verwacht de regering in de jaren 2027 tot en met 2035 jaarlijks van supermarkten, verwerkers en andere ketenpartijen als financiële bijdrage aan de landbouw- en stikstoftransitie, naast de 20 miljard euro aan publieke middelen uit de stikstofbrief van 26 juni 2026?

Antwoord
Het kabinet werkt aan de uitwerking van ketenafspraken zoals verwoord in de Kamerbrief van 26 juni en voert het gesprek met ketenpartijen over hun bijdrage aan de verduurzaming van de landbouw. In dat kader is geen sprake van een raming van een financiële bijdrage van ketenpartijen voor de jaren 2027 tot en met 2035.

39
Welk deel van de verwachte bijdrage van ketenpartijen wordt ingevuld via een uitgebreide ketenverantwoordelijkheid (UKV)?

Antwoord

De uitgebreide ketenverantwoordelijkheid (UKV) is momenteel in ontwikkeling en afhankelijk van de uiteindelijke vormgeving kan een antwoord worden gegeven over eventuele verwachtingen omtrent de werking en resultaten van dit instrument.

40
Welke normering of beprijzing zet de regering in als vóór 1 april 2027 geen afspraken met ketenpartijen worden bereikt?

Antwoord
Het kabinet heeft nadrukkelijk de wens om afspraken te maken met ketenpartijen zoals supermarkten en voedselverwerkers over de afzet van duurzaam geproduceerde landbouwproducten. In het geval van het verhogen van de afzet van biologische landbouwproducten geldt dat er wettelijke maatregelen worden ingezet als hier voor 1 april 2027 geen afspraken over gemaakt worden. Parallel aan het proces om afspraken te maken wordt er verdiepend onderzoek gedaan naar wettelijke maatregelen en worden deze uitgewerkt voor het geval het niet lukt om vóór 1 april afspraken te maken. De lopende gesprekken over het verhogen van de afzet van biologische landbouwproducten zijn hierbij ook waardevol

41
Wanneer maakt de regering bekend welke normering of beprijzing zij inzet als vóór 1 april 2027 geen afspraken met ketenpartijen worden bereikt?

Antwoord
Ik zal de Tweede Kamer in het tweede kwartaal van 2027 informeren of het gelukt is om voor 1 april 2027 afspraken te maken met ketenpartijen over het stimuleren van de afzet van biologische landbouwproducten. Als dit niet gelukt is dan zal ik daarbij ook ingaan op het vervolg wat betreft het treffen van wettelijke maatregelen

42
Welk deel van de opbrengst van maatregelen die ongezonde keuzes duurder maken, zoals afgesproken in het regeerakkoord, wordt ingezet voor gezond voedselbeleid?

Antwoord
Beleid met betrekking tot (on)gezonde voeding valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van VWS. Gezondheid en duurzaamheid gaan vaak hand in hand. LVVN en VWS werken daarom, waar mogelijk en opportuun, samen aan het bevorderen van een gezonde en duurzame voedselomgeving en een gezond en duurzaam eetpatroon. Voor de opbrengst van maatregelen geldt dat alle landelijke belastinginkomsten terechtkomen in de algemene middelen. Er is een scheiding tussen de inkomsten en uitgaven. Het is daardoor niet te zeggen welk deel van de inkomsten wordt ingezet voor gezond voedselbeleid.

43
Kan de regering de inzet van deze opbrengst voor gezond voedselbeleid uitsplitsen naar de begrotingen van LVVN, Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) voor de jaren 2026 tot en met 2032?

Antwoord

Hiervoor verwijs ik naar mijn antwoord op vraag 42.

44
Zijn bij de verhoging van het budget voor agrarisch natuurbeheer met bijna 500 miljoen euro naar ruim 1,4 miljard euro de heffingen op onder meer vlees en zuivel voor de financiering van ecosysteemdiensten, die in het concept-Landbouwakkoord worden genoemd, opnieuw overwogen?

Antwoord
Er is bij de verhoging van het budget voor agrarisch natuurbeheer geen directe koppeling met specifieke heffingen.

45
Welke opbrengst werd verwacht van de heffingen op onder meer vlees en zuivel die in het concept-Landbouwakkoord worden genoemd?

Antwoord
Er zijn tijdens de onderhandelingen over het landbouwakkoord een aantal fiscale heffingen genoemd die verkend zouden kunnen worden. Deze opties zijn destijds niet doorgerekend maar als uit te werken mogelijkheden opgenomen in een voetnoot.

46
Welke van de financieringsopties uit het concept-Landbouwakkoord zijn onderzocht?

Antwoord
In het concept-landbouwakkoord zijn verschillende mogelijkheden verkend om de maatregelen uit het conceptakkoord te financieren. Voor een aanzienlijk deel betrof dit de inzet van publieke middelen. Een groot deel van deze maatregelen wordt meegenomen in staand beleid. Dit geldt onder meer voor stoppersregelingen, geld voor innovatie en inzet op doelsturing. Daarnaast zijn er in het concept-landbouwakkoord ook financieringsmogelijkheden verkend om de keten, al dan niet verplicht, te laten bij dragen aan de landbouw transitie. Waar mogelijk worden deze opties meegenomen in de ketenaanpak die ik aan het ontwikkelen ben.

47
Welke financieringsopties uit het concept-Landbouwakkoord zijn afgevallen en op welke gronden?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar het antwoord op vraag 46.

48
Hoeveel structurele publieke middelen zijn naar verwachting jaarlijks nodig om de voorgenomen uitbreiding van agrarisch natuur- en landschapsbeheer en andere ecosysteemdiensten vanaf 2027 te financieren?

Antwoord
Bij de uitwerking van het Agrarisch Natuurbeheer wordt uitgegaan van de € 165 miljoen aan extra structurele middelen die dit kabinet heeft gereserveerd, de € 200 miljoen van

het vorige kabinet en het doortrekken van het huidige budget vanuit het GLB en provincies van € 120 miljoen, waarover in het kader van het nieuwe GLB (Nationale en Regionale Partnerschapsplannen) nog besluitvorming moet plaatsvinden. In totaal is dat € 485 miljoen per jaar. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) wordt met deze middelen tot 2033 jaarlijks stapsgewijs uitgebreid, waarbij tevens de ecologische kwaliteit van het beheer wordt verbeterd. Het PBL heeft in haar beleidsbrief voor het Agrarisch Natuurbeheer aangegeven dat uiteindelijk hogere financiering nodig is, afhankelijk van hoe het Agrarisch Natuurbeheer wordt ingezet op het gebied van soorten, gebieden en landschappen. (Policybrief Agrarisch natuurbeheer | Planbureau voor de Leefomgeving) Het doel is om in 2033 te evalueren welke middelen eventueel extra nodig zijn.

49
Welk deel van de structureel benodigde middelen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer en andere ecosysteemdiensten is gedekt in de meerjarige begroting van LVVN en welk deel niet?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar het antwoord op vraag 48.

50
Welke structurele financieringsbronnen, waaronder de ecoheffing op vlees en zuivel uit het concept-Landbouwakkoord, onderzoekt de regering voor het niet-gedekte deel van ecosysteemdiensten of is zij voornemens te onderzoeken?

Antwoord
Het kabinet heeft 20 miljard euro beschikbaar voor de uitvoering van het maatregelenpakket uit de taskforce. Daarnaast zijn er structureel middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van agrarisch natuurbeheer. Daarmee is vooralsnog de beleidsinzet voor ecosysteemdiensten gedekt.

51
Gaat een ecoheffing of andere heffing of bijdrage die ketenpartijen zoals supermarkten in het kader van de UKV afdragen naar het fonds voor stikstof, landbouw en natuur of naar de algemene middelen, zoals genoemd in de stikstofbrief van 26 juni 2026, of wordt deze rechtstreeks aan veehouders uitgekeerd?

Antwoord
De uitgebreide ketenverantwoordelijkheid (UKV) is momenteel in ontwikkeling en afhankelijk van de uiteindelijke vormgeving kan een antwoord worden gegeven over verwachtingen omtrent de werking en resultaten van dit instrument.

52
Hoeveel budget is in de begroting voor 2027 gereserveerd voor Basiskwaliteit Natuur?

Antwoord

Er is in 2027 in totaal € 1,51 miljoen gereserveerd voor Basis Kwaliteit Natuur. Dit budget wordt onder andere gebruikt voor een pilot in elke provincie (aflopend in 2027), het uitvoeren van een kennistraject en ontwikkelen van diverse tools.

53
Op welke post in de begroting is het budget voor Basiskwaliteit Natuur opgenomen?

Antwoord
Deze € 1,51 miljoen staat op post 'natuur en biodiversiteit op land'

54
Wat zijn de criteria voor afwaardering van gronden via de Nationale Grondbank?

Antwoord
Afwaardering van gronden via de Nationale Grondbank vindt plaats onder regie van de provincie op basis van geldende kaders en daarnaast de uitgangspunten: Transparant, Permanent, Juridisch- en Financieel geborgd. Afwaardering wordt o.a. ingezet bij extensiveringsdoelstellingen.
Dit staat beschreven in de Leidraad Nationale Grondbank.

55
Welk aandeel van de doelstelling van 15 procent biologische landbouw in 2030 wordt naar verwachting met de zoneringsaanpak behaald?

Antwoord
Omschakeling naar gecertificeerde biologische bedrijfsvoering wordt geen verplichting in zones rondom kwetsbare natuur- en in watergebieden. Het maatregelenpakket is er wel op gericht om boeren die dat willen de mogelijkheid te geven om te kunnen omschakelen, met uitzicht op een goed verdienmodel.
Hoeveel boeren exact zullen omschakelen naar biologisch in de zones rondom kwetsbare gebieden is nog niet te zeggen. Momenteel laat ik nader onderzoek uitvoeren naar de effecten van het maatregelenpakket voor de biologische sector. Het versnellingsplan dat is ontwikkeld naar aanleiding van de motie Bromet (Kamerstuk 36800 XIV, nr. 32) is bedoeld om voor 2030 het groeitempo van het biologische areaal te versnellen, maar tegelijkertijd kost omschakeling naar biologische landbouw tijd en mede daarom wordt het effect op groei vooral na 2030 verwacht. Wanneer alle boeren in de zone zouden omschakelen naar biologische landbouw kan dat leiden tot een potentiële toename van het areaal biologisch met ongeveer 140.000 hectare. Daarmee kan een groot gedeelte van de benodigde groei van het areaal biologisch naar 15% worden ingevuld, omdat deze zich vertaald naar een totaal areaal in Nederland van 270.000 hectare

56
Hoe verhoudt het verwachte effect van de zoneringsaanpak zich tot het verwachte effect van de overige maatregelen, zoals het Actieplan Groei van biologische productie en consumptie, op het totale areaal biologische landbouw in 2030 en in 2035, ook buiten de zones?

Antwoord

In de brief 'Weer ruimte voor boer, natuur en bouw' en de bijhorende verdiepingsbijlage 2 (Kamerstuk 36800 XIV, nr. 87) zijn verschillende voorgenomen maatregelen opgenomen die gericht zijn op het stimuleren van biologische landbouw. Samen vormen deze maatregelen een versnellingsplan dat is ontwikkeld naar aanleiding van de motie Bromet (Kamerstuk 36800 XIV, nr. 32). De keuze voor de maatregelen is gemaakt in samenhang met de ontwikkelde zoneringsaanpak. In zones rond N2000-gebieden kiest het kabinet voor een extensievere vorm van landbouw. Omschakeling naar gecertificeerde biologische bedrijfsvoering wordt geen verplichting in zones rondom kwetsbare gebieden, maar het instrumentarium is erop gericht om boeren die dat willen de mogelijkheid te geven om te kunnen omschakelen en uitzicht te bieden op een goed verdienmodel. Met name richting 2035, zou dit kunnen leiden tot versnelling van de groei van het biologische landbouwareaal in deze zones. Om een biologisch landbouwareaal dat 15% van het totale landbouwareaal bedraagt te bereiken zal het areaal ook buiten de zones nog moeten groeien. Bij de groei van het areaal is het van belang dat dit in balans gebeurt met groei van de afzet van biologische producten. Daarom zijn maatregelen uit het actieplan die gericht zijn op het stimuleren van deze afzet ook cruciaal voor de zoneringsaanpak.

57
Wie is verantwoordelijk voor de samenhang tussen de verschillende instrumenten voor natuurmonitoring in de begroting?

Antwoord
Het ministerie van LVVN is systeemverantwoordelijk voor de natuurmonitoring, en daarmee voor de samenhang tussen de verschillende instrumenten voor natuurmonitoring in de begroting. Hierbij is een aantal instrumenten gericht op het behoud van het huidige natuurmonitoringstelsel (bijvoorbeeld bijdragen aan het NEM en de NDFF) en een aantal op de doorontwikkeling van het stelsel (bijvoorbeeld bijdragen aan het Verbeterprogramma VHR monitoring en onderzoek met betrekking tot bodemmonitoring). LVVN is samen met haar samenwerkingspartners, zoals provincies, RWS, het ministerie van Defensie, terreinbeherende organisaties, soortenorganisaties en kennisinstellingen verantwoordelijk voor de borging van de samenhang tussen het huidige stelsel en initiatieven gericht op uitbreiding en versterking van het stelsel.

58
Wat is de rol van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bij de samenhang tussen de verschillende instrumenten voor natuurmonitoring in de begroting?

Antwoord
Het CBS heeft tot taak om betrouwbare, actuele en onafhankelijk tot stand gekomen statistieken te leveren. Het CBS voert jaarlijks werkzaamheden uit voor het ministerie van LVVN in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Hierbij ontwikkelt het CBS natuurstatistieken, en zorgt het voor kwaliteitsbewaking en gegevensverwerking van de NEM-meetnetten. Voor de productie van deze statistieken verwerkt het CBS gegevens van verschillende organisaties (soortenorganisaties, Rijkswaterstaat, Wageningen Marine Research, provincies en de NDFF) op een vergelijkbare en gestandaardiseerde wijze. Dit zorgt voor samenhang in de informatievoorziening. Het borgen van samenhang tussen de verschillende instrumenten in de begroting is een verantwoordelijkheid van LVVN.

59
Wat is de stand van zaken van de uitvoering van de gewijzigde motie-Van Esch over een plan om producten waarin bont, dons van levend geplukte dieren, angorawol of kangoeroeleer is verwerkt uit Nederlandse winkels te weren (Kamerstuk 36254, nr. 16)?

Antwoord
Ik ben in overleg met EZK (het onderwerp viel voorheen onder IenW) over de wijze waarop invulling gegeven kan worden aan deze motie. Ten aanzien van het weren van producten waarin bont verwerkt is, zie ik dit graag op Europees gebied aangepakt worden. Ik wacht daarom eerst de reactie van de Europese Commissie af, voordat ik eventueel nationaal stappen onderneem. Dit zie ik als de meest effectieve wijze om bontproducten te weren, omdat een Europese aanpak zorgt voor een geharmoniseerd regelgevend kader binnen de interne markt.

60
Hoeveel biggen kreeg een zeug in de Nederlandse varkenshouderij in 2025 gemiddeld per worp?

Antwoord
Deze gegevens worden niet bijgehouden.

61
Hoeveel worpen krijgt een zeug in de Nederlandse varkenshouderij gemiddeld per jaar?

Antwoord
Deze gegevens worden niet bijgehouden.

62
Hoeveel hitte-inspecties heeft de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) in 2026 uitgevoerd bij het transport van varkens, inclusief bij aankomst in het slachthuis?

Antwoord
Tot en met 21 september 2026 heeft de NVWA 120 hitte-inspecties uitgevoerd tijdens het transport van varkens. Deze zijn allen afgedaan als akkoord. Controles tijdens hitte bij aankomst van varkens op slachthuizen maken onderdeel uit van het reguliere toezicht op deze locaties. De hitte inspecties op slachthuizen zijn daarom niet in aantal te kwantificeren. Op dagen dat het warmer is dan 27 graden Celsius waarbij het Nationaal plan veetransport bij extreme temperaturen in werking treedt, voert de NVWA-risicogericht, extra controles uit. Bij varkensslachthuizen zijn in 2026 tot en met 28 augustus 9 bevindingen geconstateerd in relatie tot hitte.

63
Hoeveel van de hitte-inspecties bij het transport van varkens in 2026 zijn afgedaan als akkoord?

Antwoord
Ik verwijs u naar mijn antwoord op vraag 62.

64
Hoeveel individuele meldingen over een mogelijke schending van het welzijn van varkens in verband met het Nationaal plan voor veetransport bij extreme temperaturen zijn in 2026 bij de NVWA binnengekomen?

Antwoord
Er zijn in 2026 13 meldingen bij de NVWA binnengekomen over welzijn van varkens tijdens transport ten tijde van het dat het Nationaal plan voor veetransport bij extreme temperaturen.

65
Wat is de stand van zaken van de wijziging van het Besluit houders van dieren in verband met de bestrijding van infectieuze boviene rhinotracheïtis?

Antwoord
De ontwerp-regelgeving ligt voor advies voor bij de Afdeling advisering van de Raad van State. Dit advies is de laatste noodzakelijke stap voorafgaand aan de geplande inwerkingtreding. De voorgenomen inwerkingtredingsdatum is 1 januari.

66
Wat is de stand van zaken van de wijziging van het Besluit houders van dieren in verband met het stellen van brandveiligheidsvoorschriften voor het houden van dieren voor productie?

Antwoord
In de Kamerbrief ‘Naar een beter dierenwelzijn in de veehouderij’ van 16 april 2026 is aangegeven dat om de preventie van stalbranden te verbeteren wordt gewerkt aan de invoering van twee keuringen. Dit is onderdeel van de aanpak van stalbranden.
Deze keuringen zijn gericht op het voorkomen van brand en betreft de elektrakeuring (brandveiligheid van technische installaties op het erf en zonnestroominstallaties) en de brandveiligheidskeuring (brandveiligheidsmanagement en bewustwording van brandrisico's). Binnenkort ontvangt uw Kamer, zoals toegezegd in het debat op 23 april 2026, een brief over de aanpak van stalbranden. Daarin zal ik ingaan op mijn aanpak van stalbranden waaronder de voortgang van beide keuringen en daarbij zal ook een gedetailleerde planning worden opgenomen.

67
Waarom wordt de wijziging van het Besluit houders van dieren in verband met brandveiligheidsvoorschriften met een jaar uitgesteld?

Antwoord
Ik wil de uitkomsten van de proefkeuringen betrekken bij de besluitvorming over de wijziging van het Besluit houders van dieren in verband met verbetering van de brandveiligheid van stallen. Daarom zal de wijziging van deze regelgeving iets langer duren. Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 66 zal ik de Kamer op korte termijn nader informeren over mijn aanpak van stalbranden.

68
Kan de regering een gedetailleerde planning voor 2027 geven van de wijziging van het Besluit houders van dieren in verband met brandveiligheidsvoorschriften?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar het antwoord op vraag 66.

69
Wat is de stand van zaken van de Beleidsregel gebruik elektrische veedrijfmiddelen in slachthuizen?

Antwoord
De volgende stap in het proces is de internetconsultatie, hiervoor wordt de concept-beleidsregel met toelichting nu gereed gemaakt. Het streven is om de beleidsregel in het eerste kwartaal van 2027 voor internetconsultatie aan te bieden.

70
Hoe is het fysieke toezicht van de NVWA op binnenlandse verzamelcentra op dit moment georganiseerd?

Antwoord
Jaarlijks voert de NVWA ten minste één of meer fysieke controles uit op binnenlandse verzamelcentra. Dit toezicht bestaat uit een jaarlijkse verplichte controle op de erkenningsvoorwaarden. Daarnaast houdt de NVWA risicogericht toezicht op verzamelcentra, waardoor de inspectiefrequentie per verzamelcentrum kan variëren. Verder worden controles op dierenwelzijn uitgevoerd tijdens de exportcertificering voorafgaand aan de verplaatsing van dieren naar andere landen. Ook binnengekomen meldingen kunnen aanleiding zijn voor een fysieke inspectie op een verzamelcentrum.

71
Welk bedrag wordt in 2027 binnen de versterkte aanpak van invasieve exoten gereserveerd voor onderzoek naar de ontwikkeling en effectiviteit van innovatieve, diervriendelijke beheerstrategieën?

Antwoord
Dierenwelzijn is een belangrijk aspect dat, waar van toepassing, wordt meegewogen bij de keuze van beheerstrategieën voor invasieve exoten. Op de LVVN begroting van 2027 is geen bedrag gereserveerd voor onderzoek naar de ontwikkeling en effectiviteit van innovatieve, diervriendelijke beheerstrategieën

72
Welke beheerstrategieën worden onderzocht in het onderzoek binnen de versterkte aanpak van invasieve exoten?

Antwoord
Opschaling van mensen en middelen (financiering) moet nog plaatsvinden bij LVVN, provincies en andere organisaties die hier een rol in hebben. Dit kost tijd. Daarbij komt dat per soort(groep) een eigen beheerstrategie zal worden gevolgd, omdat het

elimineren en bestrijden van invasieve exoten altijd maatwerk vergt. Voor de meeste invasieve exoten van de Unielijst is het aan de provincies om deze beheerstrategie te bepalen. Binnen het ministerie van LVVN en de provincies wordt vanaf begin 2026 een eerste start gemaakt met de uitrol van de maatregelen uit het Landelijk aanvalsplan invasieve exoten (Kamerstuk 26407, nr. 162) met de middelen die hiervoor tot nu toe beschikbaar zijn gesteld in 2025 en 2026.

73
Vallen vruchtbaarheidsbeperking en ecosysteemversterking onder de beheerstrategieën die binnen de versterkte aanpak van invasieve exoten worden onderzocht?

Antwoord
Jazeker, vruchtbaarheidsbeperking en ecosysteemversterking zijn strategieën die voor verschillende invasieve exoten worden of zijn onderzocht. Deze methoden zijn echter niet voor alle soorten of situaties effectief, haalbaar, uitvoerbaar of betaalbaar.

74
Op welke wijze worden gespecialiseerde opvangcentra en dierenwelzijnsorganisaties betrokken bij de uitvoering van het Landelijk Aanvalsplan Invasieve Exoten, in het bijzonder bij vroegsignalering, opvang en kennisontwikkeling?

Antwoord
Vanaf begin 2026 is een begin gemaakt met de uitvoering van het Landelijk aanvalsplan invasieve exoten. Waar dierenwelzijn aan de orde is, worden dierenwelzijnsorganisaties en vertegenwoordigers van opvangcentra geïnformeerd en, waar relevant, geconsulteerd. Dit gebeurt onder meer via het periodieke overleg tussen dierenwelzijnsorganisaties en het ministerie, via internetconsultatie bij wijziging van regelgeving en via relevante themabijeenkomsten.
Dierenwelzijnsorganisaties en opvangcentra kunnen bijdragen aan de vroege signalering van invasieve exoten door waarnemingen te melden en zij kunnen relevante kennis en ervaring delen over het voorkomen van ontsnappingen en welzijnsaspecten van opvang. Opvangcentra met een maatwerkvoorschrift kunnen invasieve exoten opvangen binnen de voorwaarden van dat maatwerkvoorschrift. Het opvangcentrum bepaalt zelf welke soorten en hoeveel dieren het maximaal wil opvangen.
Bij de verdere uitwerking van de gezamenlijke onderzoeksagenda zullen, waar relevant, ook vertegenwoordigers van opvangcentra en dierenwelzijnsorganisaties worden betrokken, vanwege hun praktijkkennis en expertise met dierenwelzijn.

75
Welke wetenschappelijke kennis is beschikbaar over verschillen in welzijnsindicatoren van kalveren in Nederland, Duitsland en Ierland, waaronder sterfte, ziekte, antibioticagebruik, gedragsafwijkingen, ruimteaanbod en toegang tot verrijkingsmateriaal?

Antwoord
In 2023 heeft EFSA het rapport ‘Welfare of calves’ gepubliceerd. Het rapport geeft daarin wel een beschrijving van houderijsystemen, welzijnsrisico’s en de wetenschappelijke

onderbouwing van welzijnsindicatoren. EFSA heeft echter geen landenvergelijkend onderzoek uitgevoerd aan de hand van welzijnsindicatoren. In Nederland hebben we beschikking over gegevens van het antibioticagebruik en de sterftecijfers van kalveren. De eisen aan de huisvesting van kalveren zijn vastgelegd in het Besluit houders van dieren (implementatie van Europese Richtlijn 2008/119/EG). Andere indicatoren worden in Nederland niet bijgehouden. De eventueel beschikbare cijfers van sterfte en antibioticagebruik uit andere lidstaten kunnen niet zomaar vergeleken worden met de Nederlandse cijfers. De definities en berekeningswijze in de verschillende lidstaten zijn namelijk niet per definitie gelijk.

76
Welke onderzoeken heeft de regering de afgelopen vijf jaar gebruikt om het welzijnsniveau van kalveren in de Nederlandse kalversector te vergelijken met dat in andere Europese lidstaten?

Antwoord
Zoals aangegeven bij het antwoord op vraag 75 zijn er geen onderzoeken bekend die een dergelijke vergelijking hebben gemaakt. Er zijn dus ook geen onderzoeken gebruikt om het welzijnsniveau van kalveren in de Nederlandse kalversector te vergelijken met dat in andere Europese lidstaten.

77
Klopt het dat de NVWA recent heeft gehandhaafd op transporten van kalveren uit Ierland?

Antwoord
Ja, dat klopt.

78
Welke overtredingen heeft de NVWA recent geconstateerd bij transporten van kalveren uit Ierland?

Antwoord
De NVWA heeft geconstateerd dat kalveren jonger dan 2 maanden niet met passende tussenpozen gevoederd worden met melkvoeding op een wijze die bij hun leeftijd past tijdens het transport van Ierland naar Nederland. De NVWA volgt daarbij het advies van de European Food Safety Authority (EFSA) dat de tijd tussen twee melkvoedingen niet langer mag zijn dan 12 uur.

79
Welke maatregelen heeft de NVWA genomen naar aanleiding van de recent geconstateerde overtredingen bij transporten van kalveren uit Ierland?

Antwoord
De NVWA legt aan 4 Ierse vervoerders een last onder dwangsom op met een begunstigingstermijn van één jaar. Het voornemen voor de last onder dwangsom is verstuurd op 10 september 2026. De definitieve last onder dwangsom wordt begin oktober 2026 verstuurd. De last onder dwangsom is niet vrijblijvend. De NVWA verwacht dat deze transporten komend jaar anders georganiseerd gaan worden, zodat voldaan

wordt aan de Europese regels. Deze opgave gaat niet alleen voor deze 4 Ierse vervoerders gelden, maar voor alle vervoerders die kalveren afhankelijk van melkvoeding vervoeren.

80
Zijn de recent geconstateerde overtredingen bij transporten van kalveren uit Ierland incidenteel of structureel van aard?

Antwoord
Kalveren worden structureel niet met passende tussenpozen gevoederd met melk of melkvervanger tijdens lange transporten (> 8 uur). Er bestaan vrijwel geen wegvervoermiddelen die beschikken over een voersysteem, waarmee warme melk aan kalveren kan worden verstrekt op een wijze die bij hun leeftijd past.

81
Hoeveel transporten van kalveren uit Ierland heeft de NVWA in de afgelopen drie jaar gecontroleerd?

Antwoord
De NVWA heeft respectievelijk in 2024, 2025 en 2026 (t/m 18-09-2026) in totaal 17, 29 en 19 fysieke inspecties op nationaal grondgebied op transporten van kalveren uit Ierland uitgevoerd. Verder worden journaals, die verplicht moeten worden bijgehouden bij transporten van kalveren langer dan 8 uur, achteraf gecontroleerd op naleving van de Europese regels met betrekking tot de transporttijden en temperatuur in het vervoermiddel. Ook worden steekproefsgewijs controles op de plaats van bestemming uitgevoerd.

82
Bij hoeveel controles van transporten van kalveren uit Ierland in de afgelopen drie jaar zijn tekortkomingen of overtredingen vastgesteld?

Antwoord
Tijdens de fysieke inspecties op nationaal grondgebied van transporten van kalveren uit Ierland zijn in 2024, 2025 en 2026 (t/m 18-09-2026) respectievelijk bij 9 van de 17 inspecties, 17 van de 29 inspecties en 14 van de 19 inspecties overtredingen vastgesteld.

83
Klopt het dat de Nederlandse kalversector eerder heeft aangegeven de afhankelijkheid van import van kalveren uit onder meer Ierland te willen verminderen?

Antwoord
Dat klopt.

84
Hoe staat het met de ambitie van de kalversector om de afhankelijkheid van import van kalveren uit onder meer Ierland te verminderen?

Antwoord

De kalversector heeft samen met de Dierenbescherming afspraken gemaakt over gezamenlijke stappen naar een dierwaardige kalverhouderij. De import van kalveren is daar onderdeel van. Hierover is afgesproken dat de sector ernaar streeft om in 2028 en uiterlijk in 2030 te stoppen met de import van kalveren uit Ierland. Daarnaast is er afgesproken dat uiterlijk in 2040 alle kalveren op Nederlandse bedrijven geboren zijn in Nederland, België, Luxemburg, Duitsland of Zuid-Denemarken. Deze afspraken zorgen ervoor dat ongespeende kalveren vanuit het oogpunt van dierenwelzijn op termijn korter getransporteerd worden bij transport naar Nederland.

85
Hoe verhoudt de voortdurende import van grote aantallen jonge kalveren uit Ierland zich tot de uitgangspunten van de algemene maatregel van bestuur (AMvB) Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
De ontwerp-AMvB dierwaardige veehouderij die 11 september 2026 aan uw Kamer is aangeboden voor voorhang (Kamerstuk 28286, nr. 1481), stelt regels voor houden van dieren op het primaire bedrijf en niet tijdens het transport van dieren. De uitgangspunten van de ontwerp-AMvB zijn daarom ook niet een-op-een te vertalen naar het transport. Dat gezegd hebbende, vind ik lang transport van jonge, ongespeende kalveren vanuit het oogpunt van dierenwelzijn onwenselijk en ik ben dan ook positief over de afspraken die de kalverensector hierover gemaakt heeft met de Dierenbescherming. Ook probeer ik in Europa te komen tot betere regels voor het transport van ongespeende dieren, al is het krachtenveld daar zeer uitdagend.

86
Welke gevolgen heeft vroege scheiding van koe en kalf volgens de huidige wetenschappelijke literatuur voor het welzijn, de stressrespons en het natuurlijke gedrag van koe en kalf?

Antwoord

Het vroege scheiden van kalf en koe heeft tot gevolg dat zowel kalf als koe niet kunnen voorzien in hun gedragsbehoefte van het ontvangen respectievelijk het geven van maternaal gedrag. In het EFSA rapport Welfare of calves uit 2023 wordt in paragraaf 3.18 uitgebreid ingegaan op het welzijn van kalveren en de risico’s verbonden aan beperkte kalf-koe binding. Zo geeft EFSA onder andere aan dat onmiddellijke scheiding weinig tot geen scheidingsstress oplevert omdat de band tussen kalf en koe nog niet gevormd is. Tegelijkertijd geeft EFSA aan dat het kalf dan wel de positieve effecten gerelateerd aan kalf-koe contact mist zoals vitaliteit, groei, weerstand tegen darminfecties en ontwikkeling van sociale competenties. De scheidingsstress is aldus EFSA het grootst op vier dagen na geboorte tot zes á tien weken leeftijd.

87
Op welke wijze worden de welzijnsgevolgen van vroege scheiding van koe en kalf betrokken bij de verdere uitwerking van dierwaardige veehouderij voor de rundveesector?

Antwoord

In de Nota van Toelichting (NvT) bij de ontwerp-AMvB Dierwaardige veehouderij, welke op 11 september jl. aan uw Kamer is aangeboden, worden de gedragsbehoeften van het ontvangen (kalf) en geven (koe) van maternaal gedrag erkend maar niet aangewezen. Zoals ook wordt toegelicht in de NvT is meer wetenschappelijk en praktisch inzicht nodig om te bepalen hoe het beste vorm gegeven kan worden aan invulling van deze gedragsbehoeften. De inzet komende jaren is dan ook gericht op het opdoen van voldoende kennis en praktijkervaring ten behoeve van het invullen van deze gedragsbehoeften met als doel kalveren (streven 2040) langer bij de koe te houden.

88
Klopt het dat Nederland sinds de invoering van de Europese vleeskuikenrichtlijn (Richtlijn 2007/43/EG) bijna twintig jaar een eigen interpretatie van de sterftenorm voor vleeskuikens heeft gehanteerd, waardoor deze norm niet doorlopend werd getoetst? Zo nee, hoe zit het dan?

Antwoord
De Europese vleeskuikenrichtlijn is geïmplementeerd in het Besluit houders van dieren. Uitgangspunt van de richtlijn is dat vleeskuikens met een maximale bezetting van 33 kg/m2 gehouden mogen worden. Onder voorwaarden is het verhogen van de maximale bezetting naar 39 kg/m2 en 42 kg/m2 mogelijk. Nederland heeft destijds gebruik gemaakt van deze uitzonderingsmogelijkheden en de daarbij behorende voorwaarden in het Besluit houders van dieren vastgelegd. Houders die vleeskuikens houden met een bezetting van maximaal 42 kg/m2 moeten blijvend aan de daarbij behorende extra voorwaarden voldoen. In de praktijk is gebleken dat de formulering zoals gekozen in het Besluit houders van dieren leidt tot een afwijkende interpretatie. De voorwaarden worden geïnterpreteerd als zijnde een zogenaamde ’entreetoets’ voor het houden van vleeskuikens in de hoogste bezettingsdichtheid en niet, zoals bedoeld, als blijvende voorwaarden zolang de houder de dieren in de hoogste categorie houdt.

89
Klopt het dat de Europese Commissie (EC) Nederland naar aanleiding van een klacht van Wakker Dier over de bezettingsgraad van vleeskuikens erop heeft gewezen dat de Nederlandse uitvoering in strijd is met Richtlijn 2007/43/EG?

Antwoord
Het klopt dat de Europese Commissie Nederland heeft gewezen op de binnenkomst van een klacht over de toepassing van de Richtlijn door Nederland. De Europese Commissie heeft niet kenbaar gemaakt van wie of welke organisatie de klacht afkomstig was.

90
Klopt het dat de regering voornemens is de Nederlandse wetgeving over de bezettingsgraad van vleeskuikens in lijn te brengen met Richtlijn 2007/43/EG, en dat deze wijziging per 1 januari 2027 in werking treedt?

Antwoord
Het klopt dat er wordt gewerkt aan een verduidelijking van het Besluit houders van dieren op dit punt. Het streven is om het ontwerpbesluit zo spoedig mogelijk in procedure te brengen en van kracht te laten worden.

91
Klopt het dat de NVWA houders van vleeskuikens die de sterftenorm hebben overschreden niet verplicht hun dieren minder dicht op elkaar te houden, en dat de NVWA dit 'de verantwoordelijkheid van de houder' noemt? Zo ja, waarom?

Antwoord
De NVWA heeft de afgelopen jaren niet handhavend opgetreden tegen het overschrijden van de norm voor de gecumuleerde dagelijkse mortaliteit, vanwege onduidelijkheid in de wet- en regelgeving. Het ministerie van LVVN en de NVWA werken al geruime tijd aan het wegnemen van deze onduidelijkheid, zodat hierop toezicht en handhaving kan plaatsvinden.

92
Hoeveel vleeskuikens zijn in 2023, 2024 en 2025 in Nederlandse slachthuizen geslacht, uitgesplitst naar dieren van Nederlandse bedrijven en dieren uit het buitenland, per land van herkomst?

Antwoord
In de tabel staat per land van herkomst de hoeveelheid vleeskuikens die in 2023, 2024 en in 2025 in Nederland zijn geslacht.

Land van herkomst	**2023**	**2024**	**2025**
België	53.189.489	53.202.502	57.780.201
Duitsland	149.164.444	147.528.625	142.748.595
Frankrijk	56.555	62171.431	89.225
Denemarken	0	133.199	47.078
Noorwegen	0	27.150	61.355
Nederland	285.016.351	281.865.487	295.766.538
Totaal	487.426.839	482.928.394	496.492.992

93
Hoeveel levende vleeskuikens zijn in 2023, 2024 en 2025 vanuit Nederland naar het buitenland vervoerd om daar te worden geslacht, uitgesplitst naar land van bestemming?

Antwoord
In onderstaande tabel vindt u het aantal stuks pluimvee* dat voor de slacht vanuit Nederland binnen de EU is verplaatst.

Aantal stuks pluimvee voor de slacht vanuit Nederland			
Land	**2023**	**2024**	**2025**
België	12.036.732	11.336.984	11.897.008

Duitsland	2.246.371	3.171.199	1.768.084
Frankrijk	14.643	10.842	0
Polen	2.601.594	2.827.873	2.447.774

*In het traceringssysteem (TRACES) kan geen onderscheid gemaakt worden naar vleeskuikens en andere pluimveecategorieën geschikt voor de slacht.

94
Op welke wijze, door wie en in welke systemen wordt het aantal in Nederland geslachte vleeskuikens geregistreerd?

Antwoord
De NVWA-toezichthouder registreert het aantal geslachte dieren per slachtkoppel in het pluimvee administratiesysteem (Pladmin-PLE) van de NVWA.

95
Welke meldplicht aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) geldt voor koppels vleeskuikens die vanuit het buitenland ter slacht worden aangevoerd?

Antwoord
Voor buitenlandse koppels vleeskuikens die in Nederland geslacht worden, geldt geen registratieverplichting in de I&R database pluimvee.

96
Voor hoeveel vleeskuikens hebben Nederlandse slachthuizen in 2023, 2024 en 2025 slachtgegevens, waaronder voetzoollaesiescores en sterftecijfers, aan RVO gemeld, uitgesplitst per jaar?

Antwoord

In onderstaande tabel staat het aantal Nederlandse vleeskuikens dat naar de slachterijen wordt aangevoerd. De vleeskuikens worden in de systemen geregistreerd als afvoer van de pluimveebedrijven:

Jaar	**Aantal**
2023	219.473.870
2024	222.818.378
2025	233.330.736

97
Welke gegevensbronnen en welke methode gebruikt het CBS voor het aantal geslachte vleeskuikens in de StatLine-tabel 'Vleesproductie; aantal slachtingen en geslacht gewicht per diersoort' (CBS StatLine)?

Antwoord
Het CBS krijgt de gegevens aangeleverd door de NVWA. Dit betreft het aantal levende en dode aangevoerde vleeskuikens en overige kippen, aangeboden aan de Nederlandse

slachthuizen. Deze kunnen dus ook uit het buitenland komen. Deze categorieën worden bij elkaar opgeteld tot categorie Kippen (totaal), die vervolgens wordt gepubliceerd.

98
Tellen in de StatLine-tabel 'Vleesproductie; aantal slachtingen en geslacht gewicht per diersoort' (CBS StatLine) ook vleeskuikens mee die vanuit het buitenland ter slacht zijn aangevoerd, gelet op de toelichting dat het gaat om dieren 'voor de slacht aangeboden door Nederlandse agrarische bedrijven'?

Antwoord
In de nieuwe toelichting bij de tabel van het CBS is een beschrijving opgenomen over de productie van vlees door agrarische bedrijven. Vleeskuikens en vanuit het buitenland is geen apart onderdeel en is samengevoegd met overige kippen.

99
Waardoor verschilt het aantal geslachte vleeskuikens volgens het CBS (bijna 483 miljoen in 2024) van het aantal vleeskuikens dat volgens RVO-gegevens in dat jaar van Nederlandse bedrijven ter slacht is afgevoerd (circa 242 miljoen)?

Antwoord
In de I&R database pluimvee wordt alleen de aanvoer van slachtkuikens vanuit locaties in Nederland geregistreerd. De buitenlandse aanvoer naar slachthuizen zit niet in de I&R database pluimvee.

100
Op welke wijze wordt de volledige keten in de Nederlandse vleeskuikensector vastgelegd, van broedei via broederij, opfok- en vermeerderingsbedrijf naar vleeskuikenbedrijf en slachthuis, inclusief import en export op elke schakel, ter uitvoering van de traceerbaarheidsvereisten uit de Europese Diergezondheidsverordening (Verordening (EU) 2016/429) en de Gedelegeerde Verordening (EU) 2019/2035?

Antwoord
AVINED registreert, als aangewezen databank, gegevens van pluimveehouders en geeft dierverplaatsingen van en naar Nederlandse pluimveehouders door aan RVO waar de gegevens in de I&R database pluimvee worden geregistreerd. De traceerbaarheid wordt gewaarborgd door:
Elke partij vleeskuikens of broedeieren is gekoppeld aan de registratie van de bedrijven. Handelsdocumenten en gezondheidscertificaten waarborgen de tracering bij verplaatsingen. Het vastleggen van deze verplaatsingen gebeurt via de daarvoor aangewezen databank en bij verplaatsingen van/naar andere lidstaten is dit vastgelegd in TRACES.

Per schakel in de keten:
<u>Broedeieren</u>
De broederij registreert maandelijks het aantal ingelegde broedeieren in AVINED. In het register van de broederij worden geregistreerd: datum van inleg, aantal ingelegde broedeieren, registratienummer van het vermeerderingsbedrijf waar de broedeieren

worden geproduceerd, uitkomstdatum, aantal uitgekomen kuikens, aantal broedeieren dat uit de broedmachine komt en registratienummer afnemer.
Bij stalbroed bij vleeskuikenhouders komen de kuikens direct uit in de stal. De stalbroedperiode is 3 dagen. In dat geval worden de uitgekomen kuikens door de vleeskuikenhouders gemeld aan AVINED.
Bij import/export van broedeieren gaan de broedeieren vergezeld van een diergezondheidscertificaat, met de benodigde gezondheidswaarborgen, en wordt dit in TRACES vastgelegd. De broedeieren zijn allen individueel gemarkeerd met het nummer van de inrichting waar de broedeieren geproduceerd zijn.

Vleeskuikenhouder
De vleeskuikenhouder registreert de aan- en afvoer van dieren in AVINED. Wanneer eendagskuikens worden aangevoerd vanaf een broederij, registreert de vleeskuikenhouder het aantal aangevoerde kuikens. Als de kuikens uit het buitenland komen, worden deze aangevoerd met een diergezondheidscertificaat en wordt dit in TRACES geregistreerd. Wanneer de vleeskuikens worden afgevoerd naar een slachthuis, wordt deze afvoer ook gemeld aan AVINED.
Wanneer ze naar een slachthuis in het buitenland worden verplaatst, gaan ze vergezeld van een diergezondheidscertificaat voor slachtpluimvee naar dit slachthuis en is de verplaatsing, behalve in AVINED, ook vastgelegd in TRACES.

Ouderdieren van vleeskuikens
Ouderdieren van vleeskuikens gaan na uitkomst op de broederij naar een opfokstal. Ook deze verplaatsing wordt vastgelegd in de database van AVINED. Als een opfokkoppel na de opfokperiode naar een vermeerderingsbedrijf in het binnenland wordt verplaatst, wordt deze af- en aanvoer ook vastgelegd in AVINED. Verder gaan de dieren vergezeld van transportdocumenten met daarop gegevens van zowel bestemmingsadres als inrichting van oorsprong, het aantal dieren en datum.
Wanneer er een koppel ouderdieren opgefokt is in het buitenland en deze wordt verplaatst naar een Nederlands vermeerderingsbedrijf voor de productie van broedeieren, wordt de aanvoer in AVINED geregistreerd en heeft dit koppel een diergezondheidscertificaat wat vastgelegd is in TRACES.

101
Welke registratiesystemen gebruiken overheidsinstanties, waaronder RVO en de NVWA, voor de traceerbaarheid in de vleeskuikenketen?

Antwoord
Er zijn geen systemen naast die genoemd zijn in het antwoord op vraag 100, die worden gebruikt voor de traceerbaarheid.

102
Welke specifieke datavelden bevatten de registratiesystemen van overheidsinstanties voor de traceerbaarheid in de vleeskuikenketen, per schakel en per uitvoerende instantie?

Antwoord
De volgende datavelden worden door RVO geregistreerd in de I&R database pluimvee:

Bedrijfslocatie:
- Bedrijfsadres
- Postcode
- Plaats

Houder pluimvee, handelaar, broederij of producent:
- Bedrijfsnaam (geregistreerd bij Kamer van Koophandel) Nummer KvK
- Naam en voorletters contactpersoon
- Geboortedatum
- Correspondentieadres
- Telefoonnummer
- E-mailadres
- E-mailadres facturen

Bedrijfsgegevens:
- Type onderneming
- Stalgegevens (capaciteit, oppervlakte, houderijvorm, voerleverancier)
- Extra stalgegevens voor vleeskuikenbedrijven (bouw-of verbouwjaar en categorie welzijn vleeskuikens

Uniek bedrijfsnummer (UBN)
Om meldingen te doen in de aangewezen databank van AVINED moet de houder de verblijfplaats van de dieren registreren. Alle locaties krijgen een UBN. Van de verplaatsingen van broedeieren, kuikens en pluimvee worden onderstaande gegevens vastgelegd
Afleverings- en meldingsformulier:
- Melder, Type verplaatsing: aanvoer, interne verplaatsing, overplaatsing, afvoer, uitval, Opmerking.
- Verzender: bedrijf NAW en KIPnummer
- Ontvanger: bedrijf NAW en KIPnummer
- Pluimvee: Soort, categorie, type, ras, geboortedatum, slachtdatum
- Formulier: Formuliernummer, Versie, Verplaatsingsdatum, Boekdatum, Mutatiedatum
- Stallen en aantallen Ontvanger/verzender: Stalnr., Afdeling, Aanduiding, Houderijvorm, Type levering, Aantal mannelijk, Aantal vrouwelijk, Aantal ongesext, Gewicht, Mortaliteit (%), Voetzoollaesies, Uitvoerder monitoring, Invoermoment welzijnsgegevens.

103
Op welke wijze zijn de systemen van RVO en de NVWA aan elkaar gekoppeld voor cross-referentie tussen het uniek bedrijfsnummer (UBN), het KIP-registratienummer en het VB-nummer, zodat traceerbaarheid door de gehele keten is gegarandeerd?

Antwoord
AVINED wint gegevens van pluimveehouders in als aangewezen databank en zet deze dagelijks door naar RVO. RVO zet deze gegevens over in de I&R database pluimvee waar tevens de verplaatsingen en monsternames op salmonella worden bijgehouden. NVWA

maakt gebruik van de data in de I&R database pluimvee van RVO, de gegevens worden niet door NVWA bijgehouden of beheerd.

104
Welke gegevens per schakel registreert Avined als beheerder van de KIP-databank die niet door overheidsinstanties zoals RVO of de NVWA worden bijgehouden of beheerd?

Antwoord
AVINED registreert geen andere gegevens.

105
Wat is de juridische of operationele reden dat gegevens die Avined in de KIP-databank registreert niet door overheidsinstanties worden bijgehouden of beheerd?

Antwoord
Dit is historisch zo gegroeid. Het KIP-systeem (Koppel Informatie Pluimvee) is ooit ontwikkeld door het Productschap voor pluimvee. Bij de opheffing van de productschappen is door de pluimveesector Stichting AVINED opgericht. AVINED heeft destijds een verzoek ingediend om het KIP-systeem van het productschap voort te zetten en daarin de Europese en nationale verplichtingen ten aanzien van de registratie van pluimvee uit te voeren. AVINED is een aangewezen databank die de gegevens rondom pluimvee in opdracht van de Minister van LVVN bijhoudt in het eigen systeem. Dit gebeurt onder strikte voorwaarden over toegang en beschikking van gegevens door de overheid. Deze systematiek maakte het mogelijk om gebruik te maken van reeds bestaande private initiatieven.

106
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024 en 2025 geconstateerd dat kippen bij aankomst in het slachthuis met kop, vleugels of poten bekneld zaten tussen (delen van) de kratten?

Antwoord
In 2024 is er 188 keer geconstateerd dat dieren met een lichaamsdeel vast zaten tussen delen van kratten of containers. In 2025 is er 191 keer geconstateerd dat dieren met een lichaamsdeel vast zaten tussen delen van kratten of containers.

107
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024 en 2025 een boete opgelegd voor kippen die bij aankomst in het slachthuis bekneld zaten tussen (delen van) de kratten?

Antwoord
In 2024 legde de NVWA 42 boetes op voor kippen die met een lichaamsdeel vast zaten tussen delen van kratten of containers. In 2025 legde de NVWA hiervoor 95 boetes op.

108
Hoeveel dieren zijn in 2025 dood aangevoerd bij pluimveeslachthuizen, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In 2025 zijn in totaal 465.477 dieren dood aangevoerd bij pluimveeslachthuizen, op een totaal van 522.819.803 aangevoerd pluimvee. In de tabel is per subcategorie pluimvee weergegeven hoeveel dieren als DOA (Dead on Arrival) zijn aangevoerd.

Diersoort	**Aantal pluimvee 2025 dood aangevoerd**
Gekweekte duiven	0
Gekweekte eenden	7.061
Kalkoenen	1
Legkippen	21.480
Vleeskippen	12.279
Vleeskuikens	424.656
Totaal	465.477

109
Hoeveel dieren zijn in 2025 in pluimveeslachthuizen post mortem afgekeurd voor menselijke consumptie, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In de tabel is aangegeven hoeveel karkassen in 2025 zijn afgekeurd tijdens de post mortem keuring in pluimveeslachthuizen

Diersoort	**Afgekeurd wegens ziekte 2025**	**Afgekeurd wegens procesfouten 2025**	**Totaal afgekeurd**
Gekweekte duiven	0	0	0
Gekweekte eenden	25.320	26.837	52.157
Kalkoenen	9	0	9
Legkippen	160.548	9.913	170.461
Vleeskippen	45.311	10.367	55.678
Vleeskuikens	4.702.972	1.214.030	5.917.002

110
Wat waren de redenen voor post-mortemafkeuring voor menselijke consumptie in pluimveeslachthuizen in 2025?

Antwoord
In 2025 zijn de meest voorkomende oorzaken van afkeuring van karkassen voor menselijke consumptie in pluimveeslachthuizen als volgt:

- Vleeskuikens: afwijkende geur, kleur en/of consistentie; Poly-artritis/ synovitis (gewrichtsontstekingen); Polyserositis (borst-/buikvliesontsteking);
- Vleeskippen: Afwijkende geur, kleur en/of consistentie; Concrementen in eileider; huidontsteking;
- Legkippen: Concrementen in eileider; Overige afwijkingen; Afwijkende geur, kleur en/of consistentie;
- Kalkoenen: Huidontsteking;
- Gekweekte eenden: Hydrops (waterzucht), cachexie (sterk vermagerd); afwijkende geur, kleur en/of consistentie.

111
Hoeveel dieren zijn in 2025 in roodvleesslachthuizen ante mortem en post mortem afgekeurd voor menselijke consumptie, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In onderstaande tabel is aangegeven hoeveel dieren er tijdens de ante mortem en post mortem keuring zijn afgekeurd in roodvleesslachthuizen in 2025.

Diersoort	**Aantal aangeboden**	**Aantal niet toegelaten tot slacht (ante mortem)**	**Aantal afgekeurd voor menselijke consumptie (post mortem)**
Eenhoevig dier	2.668	26	4
Geit	206.276	124	1.375
Gekweekt damhert	601	0	2
Gekweekt edelhert	90	0	0
Kalf	1.364.689	143	4.802
Loopvogel	59	0	0
Rund	545.790	544	10.071
Schaap	516.558	102	622
Varken	14.227.990	3.086	63.615
Waterbuffel	1.708	0	1
Totaal	**16.866.429**	**4.025**	**80.492**

112
Wat waren de redenen voor ante-mortem- en post-mortemafkeuring voor menselijke consumptie in roodvleesslachthuizen in 2025?

Antwoord
Bij de ante-mortem keuring wordt als meest voorkomende reden om een dier niet toe te laten tot de slacht genoemd het vertonen van klinische symptomen van systemische ziekte of sterke vermagering.

Bij de post-mortem keuring wordt voor varkens en runderen als meest voorkomende afkeurreden genoemd een gegeneraliseerde aandoening (afwijkingen op meerdere plaatsen in het karkas) die ontstaan is vanuit lokale problemen (bijvoorbeeld klauwproblemen bij runderen en longaandoeningen bij varkens).

113
Hoeveel broedeieren van legkippen zijn in 2025 geëxporteerd, uitgesplitst per land?

Antwoord
In onderstaande tabel zijn de verplaatsingen van broedeieren binnen Europa opgenomen. In het Europese traceringssysteem (TRACES) wordt geen onderscheid gemaakt in het 'soort' broedei.

Land van bestemming	**Eenheden**
België	148.584.634
Cyprus	432.000
Denemarken	35.348.390
Duitsland	181.013.657
Frankrijk	20.367.743
Griekenland	16.348.320
Hongarije	13.325.480
Italië	13.069.933
Ierland	1.209.600
Letland	23.040
Litouwen	1.814.400
Oostenrijk	3.786.320
Polen	149.482.150
Portugal	829.440
Roemenië	17.593.120
Slowakije	1.562.700
Spanje	9.640.520
Tsjechië	3.179.540
Turkije	1.027.080
Totaal	618.638.067

Export buiten de EU
In 2025 zijn veterinaire certificaten van de NVWA voor ongeveer 439 miljoen broedeieren afgegeven voor export naar derde landen. Het grootste aantal broedeieren afgegeven op certificaten van de NVWA waren voor Oekraïne, Libië en Irak. De NVWA houdt geen informatie bij over het beoogde gebruiksdoel van de geëxporteerde eieren.

Land van bestemming	**Eenheden**
Barbados	5.027.040

Brazilië	115.920
Burkina Faso	25.200
Congo(-Brazzaville)	168.120
Congo(-Kinshasa)	15.120
Dominicaanse Republiek	124.200
Ethiopië	204.120
Gabon	240.120
Ghana	1.529.640
Grenada	174.240
Groot-Brittannië	5.018.162
Guinee	61.920
Guyana	14.959.800
Indonesië	9.360
Irak	23.735.160
Ivoorkust	10.371.600
Jordanië	36.000
Kameroen	7.200
Libië	34.401.600
Mali	232.920
Mexico	6.298.560
Moldavië	12.616.920
Nieuw-Zeeland	47.280
Nigeria	61.920
Oekraïne	62.186.400
Qatar	3.059.640
Saoedi-Arabië	9.273.960
Schotland	18.000
Senegal	13.964.760
Seychellen	158.040
Soedan	518.400
Suriname	6.616.080
Togo	57.600
Trinidad en Tobago	17.280
Turkije	4.276.760
Verenigde Arabische Emiraten	683.640
Verenigde Staten	1.615.920
Zimbabwe	1.981.800

114
Hoeveel broedeieren van vleeskippen zijn in 2025 geëxporteerd, uitgesplitst per land?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar de beantwoording van vraag 113.

115
Hoeveel kippen zijn in 2025 geëxporteerd voor de slacht, uitgesplitst per land en, indien mogelijk, per type kip?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar de beantwoording van vraag 93.

116
Hoeveel Nederlandse slachthuizen slachten op dit moment nog vleeskuikenouderdieren, uitgesplitst naar kleine, middelgrote en grote slachthuizen en per provincie?

Antwoord
In Nederland slachten op dit moment 4 pluimveeslachthuizen vleeskuikenouderdieren, waarvan één met permanent toezicht (groot) en drie bedrijven met niet permanent toezicht (één bedrijf middelgroot en twee bedrijven klein). De slachthuizen zijn verdeeld over de provincies Utrecht (1), Noord-Brabant (2) en Gelderland (1).

117
Hoeveel Nederlandse slachthuizen slachten op dit moment nog leghennen en leghenouderdieren, uitgesplitst naar kleine, middelgrote en grote slachthuizen en per provincie?

Antwoord
Ouderdieren van leghennen en vleeskuikens worden niet opgesplitst in de registratiesystemen.
In Nederland slachten, op dit moment 4 pluimveeslachthuizen leghennen, waarvan één met permanent toezicht (groot) en drie bedrijven met niet permanent toezicht (één bedrijf middelgroot en twee bedrijven klein). De slachthuizen zijn verdeeld onder de provincies Utrecht (1), Noord-Brabant (2) en Gelderland (1).

118
Klopt het dat de Europese Diergezondheidsverordening (Verordening (EU) 2016/429) en de Gedelegeerde Verordening (EU) 2019/2035 lidstaten de ruimte bieden om naast oormerken alternatieve identificatiemethoden, zoals injecteerbare transponders, toe te staan voor gehouden landdieren?

Antwoord
Dat klopt. De diergezondheidsverordening en verordening (EU) 2019/2035 bevatten regels over de identificatie van bepaalde gehouden landdieren. De identificatievereisten verschillen per diersoort. De regels zijn geïmplementeerd in de Regeling houders van dieren. Er zijn voor bepaalde diersoorten, onder voorwaarden, uitzonderingen mogelijk. Dit is het geval wanneer de dieren gehouden worden in geconsigneerde inrichtingen of dieren die voor culturele, historische, recreatieve, wetenschappelijke of sportieve doeleinden worden gehouden. Over dit laatste ben ik in gesprek met de verschillende sectoren.

119
Klopt het dat het Europese recht lidstaten toestaat opvangcentra voor dieren (zogeheten sanctuaries) uit te zonderen van de oormerkplicht, zoals Italië heeft gedaan met het ministeriële decreet van 7 maart 2023?

Antwoord
Voor uitzonderingen op een oormerkplicht, zie antwoord op vraag 118.

120
Klopt het dat Nederland geen gebruik maakt van de mogelijkheid om opvangcentra voor dieren uit te zonderen van de oormerkplicht?

Antwoord
Nederland geeft inderdaad geen uitzondering van de oormerkplicht aan opvangcentra.

121
Hoeveel hectare landbouwgrond is in 2018, 2022 en 2026 minimaal één keer beregend, uitgesplitst naar grasland, snijmaïs en overige gewassen?

Antwoord
Deze informatie is niet op dit detailniveau bekend. Het is aannemelijk dat in deze droge zomer vrijwel overal waar beregening uit grond- of oppervlaktewater een optie was, dit is toegepast. De exacte watergift verschilt per situatie, regio en grondsoort. Ter illustratie: op basis van data van steekproefbedrijven in het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research[1] is geschat dat in het droge jaar 2022 300.000 ha landbouwgrond tenminste één keer is beregend.

[1] Watergebruik in de land- en tuinbouw, 2022

122
Hoeveel water wordt jaarlijks voor beregening onttrokken, uitgesplitst naar grondwater, oppervlaktewater en leidingwater?

Antwoord
Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert jaarlijks data over het watergebruik binnen de Nederlandse economie[1] per sector. De data voor 2026 zijn nog niet beschikbaar. Ter illustratie, in het tevens uitzonderlijk droge jaar 2018 was het totale waterverbruik voor de categorie ‘landbouw, bosbouw en visserij’ als volgt:
- Leidingwater totaal: 48,9 mln. m^3
- Grondwater totaal: 225,3 mln. m^3
- Oppervlaktewater totaal: 76,8 mln. m^3

Deze data betreffen echter ook waterverbruik voor andere doeleinden dan beregening, en bevat onzekerheden.

Op basis van data van steekproefbedrijven in het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research[2] was het geschatte watergebruik voor irrigatie in 2018 als volgt:

- Grondwater: 198 mln. m^3
- Oppervlaktewater: 66 mln. m^3

Leidingwater wordt met name gebruikt door de veehouderij, voor het drenken van vee en schoonmaakactiviteiten.

[1] https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82883NED/table?dl=3B958
[2] Watergebruik in de land- en tuinbouw, 2022

123
Welk deel van het water dat jaarlijks voor beregening wordt onttrokken, gaat naar de teelt van veevoer (grasland en snijmaïs)?

Antwoord
Deze gegevens zijn niet bekend.

124
Hoeveel grondwateronttrekkingen voor beregening zijn niet vergunningplichtig of worden niet gemeten?

Antwoord
Exacte aantallen van grondwateronttrekkingen voor beregening die niet vergunningsplichtig zijn, zijn niet bekend.
Voor wateronttrekkingen door de landbouw is het waterschap meestal bevoegd gezag. Het waterschap kan een vergunningplicht opnemen in de waterschap verordening. De regelgeving voor deze vergunningsplicht kan verschillen per waterschap/regio.

125
Welk volume grondwater blijft buiten beeld doordat onttrekkingen voor beregening niet vergunningplichtig zijn of niet worden gemeten?

Antwoord
Deze gegevens zijn niet bekend

126
Hoe groot was de droogteschade in de landbouw in 2018, 2020, 2022 en 2026, uitgesplitst naar sector?

Antwoord
Het langdurig uitblijven van neerslag, een toename van verdamping door hoge temperaturen en een afnemende zoetwaterbeschikbaarheid hebben tijdens de afgelopen droge zomers een direct effect gehad op de groei van gewassen. Dit jaar was de impact van de droogte merkbaar in het hele land en vormde een knelpunt voor de gehele land- en tuinbouw. De verwachting is dat de extreme droogte dit jaar bij veel

gewassen zorgt voor kwaliteitsverlies en opbrengstderving. Echter zijn er op dit moment nog geen definitieve cijfers beschikbaar over de impact van de droogte in 2026 op de totale gewasopbrengst (per deelsector) en de economische effecten op de inkomens van land- en tuinbouwbedrijven. Bovendien kunnen er grote verschillen zijn in de mate van opbrengstderving en kwaliteitsverlies tussen regio's, sectoren en gewassen.

In 2019 is er door Ecorys een studie uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van IenW naar de economische schade door de droogte in 2018. De landbouwketen is ook meegenomen in dit onderzoek. De economische effecten van de droogte in 2018 op de landbouwketen lagen tussen de 375 miljoen EUR en 1.9 miljard EUR. In 2018 werd het gemiddelde inkomen voor land- en tuinbouwbedrijven geraamd op EUR 42.000 per onbetaalde arbeidsjaareenheid, wat 18% lager is dan het gemiddelde van de voorgaande jaren (2013-2017). Wel moet worden benadrukt dat deze daling in inkomen niet direct een afspiegeling is van de droogte-effecten in 2018, omdat andere variabelen ook van invloed zijn op het inkomen. Uit de analyse bleek ook dat met name zetmeelbedrijven, de melkgeitenhouderij en melkrundveehouderij schade hebben opgelopen door de droogte, met een daling in inkomen van respectievelijk 56%, 45% en 39%. De belangrijkste redenen hiervoor waren een daling van productie, met name op de Hoge Zandgronden, en hoge voerkosten door een slecht grasgroeiseizoen en beregeningskosten voor de productie van veevoer. Voor akkerbouw en vollegrondsgroenten was er sprake van schade door lage productieopbrengsten, wat heeft geleid tot een afname van het inkomen van 8% en 7%. De droogte leidde in 2018 bovendien tot een grotere spreiding van bedrijfsinkomens, met sterke verschillen tussen soorten gewas, regio’s en individuele bedrijven.

Voor de jaren 2020 en 2022 zijn geen exacte cijfers beschikbaar (per deelsector) over de droogteschade in de landbouw.

127
Hoeveel blauw water is in Nederland nodig per kilo eiwit uit peulvruchten, zuivel, rundvlees, varkensvlees en kippenvlees?

Antwoord
Antwoord: Er zijn mij geen Nederland-specifieke gegevens bekend over hoeveel ‘blauw water’ (zoet water afkomstig uit bronnen zoals grondwater en oppervlaktewater dat gebruikt wordt voor irrigatie, huishoudens of industrie) nodig is per kilogram eiwit voor de productie van peulvruchten, zuivel, rundvlees, varkensvlees en kippenvlees in Nederland. Mekkonen en Hoekstra geven in hun studie uit 2010 wel informatie over de hoeveelheid water nodig voor de productie van een gram eiwit, gebaseerd op wereldwijde gemiddelden. Volgens deze studie is het totale waterverbruik, dat wil zeggen het totale verbruik van blauw water, ‘groen water’ (regenwater opgenomen door planten) en ‘grijs water’ (gebruikt, licht verontreinigd water) voor de productie van een gram eiwit in peulvruchten 19 liter, dus 19.000 liter voor een kilogram eiwit. Voor melk, kippenvlees, varkensvlees en rundvlees is respectievelijk 1,6, 1,8, 3 en 5,9 keer zoveel totaal water nodig voor een kg eiwit als voor peulvruchten.[1] Uit diezelfde gegevens kan worden afgeleid dat de hoeveelheid blauw water nodig voor een kilogram eiwit uit peulvruchten 660 liter is. Voor kippenvlees, melk, rundvlees en varkensvlees is respectievelijk 3,7, 4,0, 6,1 en 6,6 keer zoveel blauw water nodig als voor een kilogram eiwit uit peulvruchten. Deze resultaten uit deze studie zijn wereldwijde gemiddelden. Waterverbruik in de

Nederlandse veehouderij is aanzienlijk lager dan in veel landen elders in de wereld, zo blijkt ook uit deze studie van Mekkonen en Hoekstra.[2] Daarbij is ook relevant dat van de totale hoeveelheid water die in met name de rundveehouderij gebruikt wordt veruit het grootste deel (85 à 90%) bestaat uit groen water via het ruwvoer.

[1] Mekonnen, M.M. and Hoekstra, A.Y. (2010) The green, blue and grey water footprint of farm animals and animal products, Value of Water Research Report Series No. 48, UNESCO-IHE, Delft, the Netherlands, p. 29.
[2] Ibidem, p. 25

128
Welk deel van het Nederlandse landbouwareaal wordt gebruikt voor veevoer (grasland, snijmaïs en voedergewassen)?

Antwoord
Volgens het CBS bedroeg het totale areaal cultuurgrond in Nederland in 2025 1.793.760 hectare. Daarvan werd 1.147.690 hectare (64%) benut voor gras en groenvoeder. Dit areaal bestond uit 950.410 hectare grasland (53%) en circa 197.280 hectare groenvoedergewassen (11%), die doorgaans worden ingezet als vers veevoer. De resterende 36% van het areaal werd gebruikt voor akkerbouw- en tuinbouwgewassen. Binnen deze categorie is geen nadere uitsplitsing beschikbaar naar bestemming voor veevoer dan wel humane consumptie. Wel geldt dat een deel van de voor humane consumptie geteelde gewassen via reststromen wordt aangewend in veevoeders.

Bron: StatLine - Landbouw; gewassen, dieren, grondgebruik en arbeid op nationaal niveau

129
Welk deel van het Nederlandse landbouwareaal wordt gebruikt voor gewassen voor directe menselijke consumptie?

Antwoord
Op basis van cijfers van het CBS werd in 2025 ongeveer 31% van het Nederlandse landbouwareaal gebruikt voor gewassen voor directe menselijke consumptie. In onderstaande tabel vindt u de data voor deze berekening.

Gewasgroep	**(in ha.)**
Cultuurgrond, totaal	1.793.758
Akkerbouwgewassen (excl. Graszaden)*, totaal	502.472
Fruit open grond, totaal	18.561
Tuinbouwgroenten, totaal	26.779
Totaal	*547.812*

Bron: CBS Statline (2026), Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar regio, in hectares, Nederland
** Gedeelte van de gewassen zijn na bewerking direct te consumeren bijvoorbeeld suikerbieten of aardappelzetmeel*

130
Bij hoeveel innamepunten voor drinkwater zijn in 2024 en 2025 de normen voor bestrijdingsmiddelen overschreden?

Antwoord
Deze gegevens zijn op dit moment nog niet voor 2025 beschikbaar, de verwachting is dat deze voor het einde van het jaar gepubliceerd zullen worden. De bestrijdingsmiddelenatlas geeft aan dat er in 2024 acht drinkwater innamepunten vanuit oppervlaktewater waren, hiervan waren er zeven waar de norm voor één of meer gewasbeschermingsmiddelen werd overschreden.

131
Klopt het dat de concentraties bestrijdingsmiddelen bij innamepunten voor drinkwater in droge perioden stijgen omdat de middelen minder worden verdund?

Antwoord
Het valt onder de systeemverantwoordelijkheid van de Minister van IenW om kwaliteit van drinkwater te bewaken, daarmee ook om antwoord te geven op deze vraag. Indien al sprake zou zijn van minder verdunning, geldt dit voor alle (chemische) stoffen die zich in oppervlaktewater nabij innamepunten bevinden.

132
Hoeveel hectare biologische landbouwgrond is er in Nederland?

Antwoord
Het areaal dat biologisch beheerd wordt in Nederland bedroeg na 2025 volgens Skal Biocontrole 102.538 hectare, inclusief het areaal in omschakeling.

133
Hoe verhoudt de huidige groei van het areaal biologische landbouw zich tot de doelstelling voor 2030?

Antwoord
Met het huidige groeitempo ligt de ambitie dat in 2030 het biologische landbouwareaal 15% bedraagt van het totale landbouwareaal buiten bereik. Het versnellingsplan in reactie op de motie Bromet (Kamerstuk 36800 XIV, nr. 32) is ontwikkeld om dit groeitempo te verhogen. Het versnellingsplan is ontwikkeld in combinatie met de maatregelen die gepresenteerd zijn in het kader van de taskforce landbouw, natuur en stikstof die gericht zijn op extensivering in zones rondom kwetsbare gebieden. Daarmee wordt ingezet op een versnelling van dit groeitempo.

134
Hoeveel hectare Natura 2000-gebied heeft last van verdroging?

Antwoord

Voor stikstofgevoelige natuur geven de natuurdoelanalyses een overzicht van de relevante drukfactoren, inclusief verdroging. De Ecologische Autoriteit geeft aan dat in 96% van de 123 onderzochte Natura2000-gebieden verdroging een drukfactor is Er zijn geen cumulatieve gegevens beschikbaar van de hectares waar dit om gaat. Binnen het gedecentraliseerde natuurbeleid is de aanpak van drukfactoren de bevoegdheid van voortouwnemers, die hiervoor via beheerplannen de benodigde maatregelen kunnen treffen.

135
Welk deel van de verdroging in Natura 2000-gebieden wordt geheel of gedeeltelijk veroorzaakt door agrarische ontwatering, peilbeheer voor de landbouw of grondwateronttrekking voor de landbouw?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik naar het antwoord bij vraag 134.

136
Welke onderzoeken zijn gedaan naar de effecten van agro-ecologische landbouw op droogte?

Antwoord
Er zijn tot op heden in Nederland en het buitenland tal van studies uitgevoerd naar verschillende vormen van duurzame landbouw met daarbij aandacht voor agro-ecologische uitgangspunten en maatregelen, die bijdragen aan het beter kunnen omgaan met droogte in de landbouw. Denk aan onderzoek naar duurzaam bodem- en waterbeheer, en klimaatrobuuste rassen, gewassen en teelt- en veehouderijsystemen. Een deel van deze kennisprojecten is opgenomen in de brochure 'Kennis en innovatie voor klimaatadaptatie in de landbouw', die is ontwikkeld in het kader van het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw. Andere rapporten en inzichten hierover zijn te vinden op bijvoorbeeld Groen Kennisnet, zoals de factsheets over klimaatadaptieve maatregelen in de landbouw, en Agroforestry Netwerk Nederland.

137
Wat is gebleken uit de onderzoeken naar de effecten van agro-ecologische landbouw op droogte?

Antwoord
Uit de vele onderzoeken komt naar voren dat het nemen van preventieve, klimaatadaptieve maatregelen op het gebied van waterbeschikbaarheid, duurzaam bodembeheer en klimaatrobuuste landbouwsystemen bijdragen aan het beter voorbereiden op en omgaan met droogte. Schade aan gewassen, kwaliteitsverlies en opbrengstderving kunnen hierdoor verminderd worden. Met een betere bodemstructuur en -kwaliteit kan water beter worden vastgehouden in landbouwbodems. Dieperwortelende en waterefficiënte gewassen en kruidenrijk grasland zijn minder kwetsbaar bij droogte. Bovendien dragen groenblauwe oplossingen bij aan de weerbaarheid van de teelt en het omliggende gebied. Denk hierbij aan maatregelen zoals bodembedekking, stuwen plaatsen, natuurvriendelijk slootkantenbeheer, landschapselementen (zoals bomen of hagen), functionele agro-biodiversiteit,

mengteelten (zoals strokenteelt of onderzaai), agroforestry en akker- en vogelranden. Hittestress voor landbouwhuisdieren en een hitte-eilandeffect als gevolg van bijvoorbeeld kale grond wordt hierdoor ook verminderd. Dit soort maatregelen zijn niet alleen effectief voor het landbouwbedrijf, maar ook voor het bodem- en watersysteem en woon- en natuurgebieden in de buurt.

138
Klopt het dat het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) de milieuschade in Nederland in 2022 op 46 miljard euro raamt, dat de landbouw daarvan 27 procent veroorzaakt en dat twee derde daarvan van de veeteelt komt (Actualisering monetaire milieuschade, 2025)?

Antwoord
Ja dat klopt, het PBL-rapport berekent de totale monetaire milieuschade in Nederland in 2022 op 46 miljard euro, volgens de berekeningen is 12,7 miljard hiervan toegerekend aan de landbouwsector. Volgens het PBL is de milieuschade door de veeteeltsector het grootst met een schade van 8,5 miljard euro in 2022, dat is ongeveer twee derde van het landbouwdeel.

139
Hoe groot was in 2022 de toegevoegde waarde van de veehouderij en die van de plantaardige sectoren, elk afzonderlijk? Zijn er recentere cijfers?

Antwoord
In 2022 bedroeg de toegevoegde waarde van het veehouderijcomplex circa 11 miljard euro. De plantaardige sectoren in de vorm van het akkerbouwcomplex hadden gezamenlijk een toegevoegde waarde van circa 31 miljard euro. Er zijn inmiddels recentere cijfers beschikbaar. De meest recente Staat van LVVN (2025) bevat cijfers over 2023. Zo bedroeg de toegevoegde waarde van het akkerbouwcomplex in 2023 bijna 39 miljard euro, van het grondgebonden veehouderijcomplex bijna 13 miljard euro.

140
Hoe verhoudt de toegevoegde waarde van de veehouderij en van de plantaardige sectoren in 2022 zich tot de milieuschade die aan elk van deze sectoren wordt toegerekend?

Antwoord
Deze bedragen zijn niet zonder meer rechtstreeks vergelijkbaar, omdat de toegevoegde waarde een economische productie-indicator is en de milieuschade een raming van maatschappelijke welvaartsverliezen betreft. De vergelijking geeft daarom een indicatie van de verhouding tussen de economische bijdrage van de primaire landbouw en de geraamde milieuschade, maar is geen volledige berekening van het netto maatschappelijk rendement van de sector.

141
Klopt het dat van de toegevoegde waarde van de landbouw na aftrek van milieuschade ongeveer een derde overblijft (Economisch Statistische Berichten, november 2025)?

Antwoord

Ik heb geen reden om te twijfelen aan de cijfers. Rapporten van het ESB komen tot stand via degelijke wetenschappelijke methoden en procedures. In ieder geval is de conclusie dat een groot deel van de milieuschade van onze economische activiteiten niet in de prijs van producten tot uitdrukking komt, onomstreden.

142
Klopt het dat 97 procent van de milieuschade van de landbouw niet in de prijs zit, vooral omdat stikstofuitstoot niet wordt beprijsd (Economisch Statistische Berichten, november 2025)?

Antwoord
Ik heb geen reden om te twijfelen aan de cijfers en dat is ook niet mijn competentie. Artikelen in ESB komen tot stand via degelijke wetenschappelijke methoden en procedures.
In ieder geval is de conclusie dat een groot deel van de milieuschade van onze economische activiteiten niet in de prijs van producten tot uitdrukking komt, onomstreden.

143
Hoeveel publieke steun ontvangt de landbouw jaarlijks via de begroting van de Europese Unie, de begroting van LVVN en fiscale regelingen, uitgesplitst naar veehouderij en plantaardige sectoren?

Antwoord
Er zijn verschillende vormen van steun gericht op de veehouderij, plantaardige sectoren en landbouwsector als geheel. Deze vormen van steun verschillen van aard, te denken valt aan fiscale maatregelen (zoals vermeld in de bijlagen bij de miljoenennota 2027), Europese en nationale subsidies en garantstellingen. De steun is verder gericht op verschillende doelen, bijvoorbeeld innovaties, verduurzaming, verplaatsing, kennis, omschakeling of natuur en landschapsbeheer. De mate van steun per bedrijf hangt daarnaast af van de omvang van het bedrijf en de activiteiten die op de bedrijven plaatsvinden.

De omvang van subsidies en overheidssteun aan agrarische bedrijven wordt voorts begrensd door staatssteunregels. Deze regels zijn bedoeld om overheidssteun eerlijk en transparant te verdelen en de concurrentie op de EU-markt niet te verstoren. De grote verscheidenheid van vorm, doel, omvang, maakt dat het niet mogelijk is een kwantitatief antwoord op deze vraag te geven. Ook is het niet mogelijk om een exacte uitsplitsing naar veehouderij- en plantaardige sectoren te geven.

Een gedetailleerd overzicht van het gevraagde is niet te verstrekken in de gevraagde vorm, omdat deze informatie niet bekend is. Alle gevraagde informatie staat in principe in de begroting, Kamerbrieven en het Financieel Jaarverslag Rijk en het Jaarverslag LVVN, en om dat werkbaar en herkenbaar te houden is – in afstemming met de Kamer – gekozen om dat in een bepaalde structuur en een bepaald detailniveau te doen. Deze sluiten niet aan bij de gestelde vraag.

144

Hoeveel publiek geld is sinds 2019 uitgegeven om de gevolgen van de veehouderij op te vangen, waaronder uitkoopregelingen (de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv), de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus) en eerdere regelingen), natuurherstel in verband met stikstof, bestrijding van dierziekten (ruimingen en compensatie bij onder meer vogelgriep), zuivering van drinkwater van nitraat en gewasbeschermingsmiddelen, en toezicht door de NVWA?

Antwoord
Voor de Lbv geldt een bedrag van €527.777.000. Voor de Lbv+ geldt een bedrag van € 1.042.299.000. Voor de Lbv kleine sectoren geldt een bedrag van € 27.974.000.

De NVWA heeft sinds 2019 toezicht gehouden op meerdere domeinen die betrekking hebben op de veehouderij. In totaal heeft de NVWA sinds 2019 voor 449 miljoen euro aan budget vanuit LVVN ingezet op relevant toezicht binnen de Publieke Belangen Dierenwelzijn, Diergezondheid en Voedselveiligheid.

2019 t/m 2026 inzet in euro's

Publiek belang	Domein	Bedrag
Dierenwelzijn	Dierenwelzijn	183.845.331
Diergezondheid	Diergeneesmiddelen	49.959.032
Voedselveiligheid	Diervoeder	46.717.878
Voedselveiligheid	Levende Dieren en Diergezondheid	168.071.815
Eindtotaal		**448.594.056**

145
Welke ziektelast en welke zorgkosten schrijft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) toe aan ongezonde voeding? Welk deel hangt samen met de consumptie van rood en bewerkt vlees?

Antwoord
Preventiebeleid, gezondheid en zorg vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van VWS. Op basis van de meest recente Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV 2024, RIVM) is ongezonde voeding verantwoordelijk voor 4,2% van de totale sterfte in Nederland (zo'n 7200 sterfgevallen in 2022). Van de totale ziektelast in Nederland wordt 2,8% toegeschreven aan ongezonde voeding. Dit komt neer op 148.000 verloren gezonde levensjaren. 4,7% van de voeding gerelateerde ziektelast schrijft het RIVM toe aan teveel consumptie van rood en bewerkt vlees. Een kanttekening bij deze cijfers is dat niet voor alle voedingsstoffen (bijv. suiker) voor alle voedinggerelateerde ziekten de ziektelast geschat is, door beperkingen in beschikbare data. De zorgkosten toegeschreven aan ongezonde voeding worden geschat op 1583 miljoen euro, waarvan 84 miljoen euro aan vlees.

146

Hoeveel toegevoegde waarde en werkgelegenheid levert een hectare plantaardige eiwitteelt op, vergeleken met een hectare melkveehouderij of een hectare snijmaïs voor veevoer?

Antwoord

Het is niet mogelijk om eenduidig aan te geven hoeveel toegevoegde waarde en werkgelegenheid een hectare plantaardige eiwitteelt oplevert ten opzichte van een hectare melkveehouderij of snijmaïs. Dit hangt onder meer af van het gewas, de toepassing, de opbrengst, de marktprijs en de mate van verwerking. Plantaardige eiwitgewassen kennen verschillende toepassingen: zo wordt luzerne gebruikt als veevoer, terwijl veldbonen zowel voor humane consumptie als voor veevoer worden ingezet. Snijmaïs bevat relatief weinig ruw eiwit, maar levert als onderdeel van het voerrantsoen van melkvee vooral energie en zetmeel.

De directe arbeidsbehoefte van zowel snijmaïs als veel plantaardige eiwitgewassen is in Nederland relatief beperkt vanwege het hoge niveau van mechanisatie. De toegevoegde waarde en werkgelegenheid moeten daarom vooral in de context van de gehele keten worden bezien, waarbij sprake is van sterke onderlinge afhankelijkheden tussen teelt, verwerking en afzet. Daarnaast is de toegevoegde waarde sterk marktspecifiek.

147
Hoeveel toegevoegde waarde leveren de veehouderij, de akkerbouw en de tuinbouw op per kilo stikstofemissie en per ton CO2-equivalent?

Antwoord
Deze gegevens heb ik niet tot mijn beschikking. Het CBS en de Emissieregistratie publiceren wel gegevens over de toegevoegde waarde en emissies van de landbouw, echter niet in de vorm zoals u vraagt.

148
Hoeveel melkkoeien, zoogkoeien en stuks jongvee hebben op dit moment geen weidegang?

Antwoord
In 2025 had zo'n 41% van het rundvee in de melkveehouderij geen toegang tot weidegang. Dit betreft 33% van de melk- en kalfkoeien van twee jaar en ouder, 68% van het vrouwelijk jongvee jonger dan één jaar en 46% van één jaar en ouder. De cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over 2026 zijn op dit moment nog niet beschikbaar.

149
Hoe heeft het aantal bedrijven met weidegang zich de afgelopen tien jaar ontwikkeld?

Antwoord
De afgelopen tien jaar is het aantal bedrijven met weidegang zowel toe- als afgenomen. Waar in 2012 circa 60% en 2022 circa 84% van bedrijven een vorm van weidegang toepasten, is dat in 2025 inmiddels gedaald tot zo'n 79%. Momenteel is er dan ook een

dalende trend te zien in zowel het aandeel bedrijven dat weidegang toepast als het aantal melkkoeien dat toegang heeft tot weidegang.

150
Welke aangewezen gedragsbehoeften hebben in de concept-AMvB Dierwaardige veehouderij geen of slechts een gedeeltelijke maatregel gekregen?

Antwoord
In hoofdstuk 2, paragraaf 6 'overzicht van alle gedragsbehoeftes en regels' in de ontwerp-AMvB dierwaardige veehouderij die op 11 september jl. is voorgehangen (Kamerstuk 28286, nr. 1481), is een tabel opgenomen met een overzicht van alle gedragsbehoeftes die ingevuld worden met welke maatregel, en ook welke gedragsbehoeften niet worden ingevuld.

151
Welke gedragsbehoeften die in de quickscan van de Universiteit Utrecht of in de wetenschappelijke toets zijn vastgesteld, zijn niet aangewezen in de ontwerp-AMvB Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar de beantwoording van vraag 150.

152
Hoe kan de NVWA de inhoud van de (geplande) gidsen voor goede praktijken handhaven?

Antwoord
Gidsen voor goede praktijken (GGP's) beschrijven de interpretatie en de uitvoering van een set publieke normen door het betrokken (georganiseerde) bedrijfsleven. GGP's kunnen conform artikel 8:44 van de Wet dieren aan de minister ter beoordeling worden voorgelegd. De minister beoordeelt dan of een GGP kan bijdragen aan de naleving van voorschriften. Het toezicht en de handhaving van de NVWA is primair gericht op de naleving van de wettelijke voorschriften. De gidsen voor goede praktijken bieden houvast aan de ondernemer en (kunnen) worden betrokken bij de beoordeling of de houder aan de onderliggende wettelijke voorschriften voldoet.

153
Welk deel van de dieren per diersoort zit naar verwachting in 2030, 2035 en 2040 in een stal die voldoet aan de nieuwe normen van de concept-AMvB Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
Wanneer een maatregel in werking treedt, is dit wettelijk verplicht. Voor bestaande stallen is voor sommige maatregelen in overgangsrecht voorzien. Na afloop daarvan horen alle veehouders aan die regelgeving te voldoen. Het aantal dieren dat onder de regelgeving valt is afhankelijk van het aantal bedrijven en gehouden dieren in 2030, 2035 en 2040.

154
Hoeveel veehouderijstallen worden per jaar nieuw gebouwd of verbouwd?

Antwoord
CBS publiceert cijfers over bouwvergunningen voor hallen, loodsen, kassen en stallen. Deze zijn niet nader gespecificeerd. Momenteel worden er niet of nauwelijks nieuwe stallen gebouwd of verbouwd. In veel gevallen zijn voor bouw of verbouw van een stal een of meerdere vergunningen nodig, waaronder een natuurvergunning. Zoals bekend, is natuurvergunningverlening op dit moment nauwelijks mogelijk.

155
Hoeveel vergunningaanvragen voor het bouwen of verbouwen van stallen lopen er op dit moment die niet zullen voldoen aan de eisen voor een dierwaardige veehouderij die per 2030 gelden?

Antwoord
Dat is mij niet bekend. Voor het bouwen of verbouwen van een stal kunnen een of meer vergunningen benodigd zijn. Het is echter niet aannemelijk dat eisen uit de ontwerp-AMvB die op 11 september jl. bij uw Kamer zijn voorgehangen al onderdeel zijn van de plannen voor nieuwbouw of verbouw van stallen waarvoor op dit moment reeds een aanvraag voor de benodigde vergunningen loopt.

156
Hoeveel extra voltijdsequivalenten en budget heeft de NVWA nodig voor het toezicht op de AMvB Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
De NVWA verwacht dat er voor het toezicht en de handhaving van de ontwerp-AMvB dierwaardige veehouderij meer voltijdsequivalenten en budget nodig zullen zijn. Dit heeft te maken met zowel het toegenomen aantal voorschriften alsook de aard ervan (open doelvoorschriften). Een betrouwbare inschatting maakt de NVWA op het moment dat de definitieve inhoud van de ontwerp-AMvB is vastgesteld na behandeling in het parlement. De NVWA zal de benodigde inzet voor het toezicht op de ontwerp-AMvB nader uitwerken in een toezichtstrategie, rekening houdend met de (on)mogelijkheden tot en vereisten voor de nadere invulling van het toezicht op open doelvoorschriften.

157
Zijn de extra voltijdsequivalenten en het budget die de NVWA nodig heeft voor het toezicht op de AMvB Dierwaardige veehouderij al structureel gereserveerd?

Antwoord
Nee, mede op basis van de uitkomsten van de behandeling van de ontwerp-AMvB in het parlement zal de NVWA de benodigde capaciteit en bijbehorend budget verder uitwerken en inbrengen bij de gesprekken over de begroting voor 2028 en volgende jaren.

158
Aan welke inhoudelijke minimumeisen moet het thermoregulatieplan uit de AMvB Dierwaardige veehouderij voldoen?

Antwoord

De ontwerp-AMvB verplicht een houder een thermoregulatieplan te hebben waarin maatregelen zijn opgenomen ter voorkoming van hitte- en koudestress. Het doel van de verplichting is dat de veehouder zich bewust is van periodes waarin dieren hitte- of koudestress kunnen ervaren en dat hiervoor bedrijfsspecifiek handelingsperspectief op papier staat. Het plan beschrijft hoe het beste te handelen in voorbereiding op- en tijdens warme en koude periodes zodat de dieren de mogelijkheid hebben zich hierop aan te passen om hitte- en koudestress tot een minimum te beperken. Er worden geen inhoudelijke minimumeisen aan het plan gesteld.

159
Hoe gaat de NVWA het thermoregulatieplan uit de AMvB Dierwaardige veehouderij controleren en sanctioneren?

Antwoord
Het toezicht van de NVWA richt zich op de aanwezigheid van het thermoregulatieplan. Overtreding van dit voorschrift zal worden gehandhaafd door middel van inzet van verschillende bestuursrechtelijke instrumenten.

160
Welke dierindicatoren worden gebruikt om te meten of dieren daadwerkelijk in hun gedragsbehoeften kunnen voorzien, zoals voortvloeit uit de AMvB Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
Er is behoefte aan inzicht in het feitelijke effect van de inspanningen op dierwaardigheid. Hiervoor ontbreekt op dit moment een systematiek en kennis. Voor het meetbaar maken van dierwaardigheid zal daarom door de Wageningen Universiteit een meerjarig onderzoeks- en ontwikkelprogramma worden gestart.

161
Per wanneer geldt het verbod op staartcouperen bij varkens, conform de concept-AMvB Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
Op basis van de huidige inzichten is voorzien dat het couperen van staarten bij biggen per 1 januari 2030 verboden wordt. Deze einddatum is vastgesteld in lijn met eerdere moties van de Tweede Kamer en afspraken met de sector uit 2019. Tot 2030 is couperen nog toegestaan onder strikte voorwaarden zoals het nemen van maatregelen om staartbijten te voorkomen en het aantonen van kwetsuren bij meer dan 2% van de varkens. Het verbod is opgenomen in de AMvB Dierwaardige veehouderij die op 11 september jl. voor de voorhang is aangeboden aan uw Kamer. De inwerkingtreding van het verbod is voorzien op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip omdat in 2028 eerst een evaluatie wordt uitgevoerd. Op basis van deze evaluatie zal worden beoordeeld of het verbod in 2030 daadwerkelijk in werking kan treden.

162
Welke uitzonderingen op het verbod op staartcouperen bij varkens blijven mogelijk?

Antwoord

In 2028 en 2029 is het couperen van staarten bij biggen nog toegestaan onder strikte voorwaarden. Dit betekent dat:

- De houder moet aantonen dat alle redelijke maatregelen zijn genomen om staartbijten te voorkomen.
- De resterende staartlengte na couperen wordt stapsgewijs opgehoogd:
  In 2028: minimaal 3 cm.
  In 2029: minimaal 5 cm.
- Er kwetsuren moeten zijn aangetoond bij meer dan 2% van de varkens in de relevante stal(len).

Vanaf 2030 geldt een algemeen verbod op het couperen van staarten bij biggen. Dit betekent dat het couperen van staarten niet meer is toegestaan tenzij er sprake is van een diergeneeskundige noodzaak. In dat geval kan een dierenarts besluiten dat het verwijderen van een deel van de staart medisch noodzakelijk is om ernstig lijden of pijn bij het dier te voorkomen. Deze uitzondering is gebaseerd op artikel 2.8, tweede lid, onderdeel a, van de Wet dieren.

163
Welk deel van de biggen wordt op dit moment gecoupeerd?

Antwoord
Uit het meest recente onderzoek in dit kader van Wageningen UR uit 2022 blijkt dat bij circa 99% van de biggen in de Nederlandse varkenshouderij de staart wordt gecoupeerd. Er zijn in de afgelopen jaren, onder meer op basis van subsidieregelingen, initiatieven ontplooid waarbij op bedrijven ervaring wordt opgedaan naar het houden van varkens met intacte staarten.

164
Hoe wordt een robuust vleeskuikenras gedefinieerd?

Antwoord
Er is geen specifieke definitie voor robuuste rassen. Zoals in de Nota van Toelichting van de ontwerp-AMvB Dierwaardige veehouderij is te lezen gaat het hierbij om rassen waarbij de aandacht voor het dierenwelzijn en diergezondheid voorop staat. De vleeskuikens moeten in staat zijn om hun gedragsbehoeften uit te kunnen oefenen zonder daarbij fysieke beperkingen te ervaren. Voorbeeld hiervan zijn de trager groeiende rassen onder het Beter Leven 1 ster keurmerk van de Dierenbescherming.

165
Welk aandeel van de vleeskuikens in Nederland behoort op dit moment tot een robuust ras?

Antwoord
Ongeveer de helft van de vleeskuikenhouders houdt hun dieren onder het Beter Leven 1 ster keurmerk van de Dierenbescherming waarbij een van de eisen is dat er gebruik wordt gemaakt van zogenaamde trager groeiende rassen.

166
Welke afspraken uit het convenant dierwaardige veehouderij zijn juridisch afdwingbaar?

Antwoord
De afspraken in het convenant 'stappen naar een dierwaardige veehouderij 2040' laten zien welke inspanningen partijen willen plegen om dierwaardige veehouderij te realiseren. Partijen hebben zich met deze afspraken aan elkaar gecommitteerd. In artikel 16 van het convenant is afgesproken dat het convenant niet in rechte afdwingbaar is.

167
Wat gebeurt er als een partij de afspraken uit het convenant dierwaardige veehouderij niet nakomt?

Antwoord
Artikel 16 van het convenant dierwaardige veehouderij bevat een regeling voor het behandelen van geschillen. In de artikelen 3 en 4 staat de governance van de uitvoering van dit convenant beschreven. Partijen hebben een bestuurlijk overleg waarin de voortgang van de uitwerking van afspraken uit het convenant aan de orde komt.

168
Welke juridische vorm, bevoegdheden, financiering en samenstelling krijgt de Autoriteit dierwaardige veehouderij?

Antwoord
In het convenant 'stappen naar een dierwaardige veehouderij' staat in artikel 7 beschreven dat de convenantpartijen kiezen voor een publiek-private rechtsvorm voor de Autoriteit en daardoor is er dan ook sprake van publiek-private financiering. In artikel 7 staan tevens de beoogde taken van de Autoriteit beschreven. De Autoriteit is nog niet opgericht en daardoor is er nog geen zicht op de samenstelling van de Autoriteit.

169
Welke dierindicatoren kan de NVWA op dit moment al vaststellen, op het bedrijf en in het slachthuis?

Antwoord
Dierindicatoren kunnen informatie geven over het welzijn of de gezondheid van een dier. Op het primaire bedrijf kan de NVWA verschillende dierindicatoren vaststellen die iets zeggen over bijvoorbeeld het klimaat in de stal, de verzorging van de dieren, de huisvestingsomstandigheden en de gezondheid van de dieren. De scores/waarden voor dierindicatoren kunnen worden bepaald door waarneming aan het dier, door het raadplegen van informatie vastgelegd in bedrijfssystemen en door analyse van gegevens die verplicht geregistreerd moeten worden.

Voorbeelden van dierindicatoren die de NVWA kan vaststellen zijn: irritatie van het slijmvlies van de ogen, contactdermatitis, staartschade, hoesten en niezen, verminderde voeropname, verminderde groei of dalende melkgift, kreupelheid, (vroegtijdige) sterfte en lichaamsconditie. Ze worden op het primaire bedrijf niet structureel geregistreerd.

In alle slachthuizen ondergaan dieren een ante-mortemkeuring en een post-mortemkeuring uitgevoerd door de NVWA. Contactdermatitis (voetzoollaesies, hakdermatitis en borstblaren) en letsels bij pluimvee worden structureel gemonitord in

pluimveeslachthuizen. Letsels bij pluimvee die door de NVWA waargenomen worden aan de slachtlijn, zijn een mogelijke indicator voor onzorgvuldig vangen. Deze waarnemingen worden geregistreerd en gebruikt om risicogerichte inspecties uit te voeren tijdens het vangen van pluimvee op het primaire bedrijf.

In roodvleesslachterijen is de NVWA alert op signalen die kunnen wijzen op welzijnsproblemen of gezondheidsproblemen op het bedrijf van herkomst. Denk daarbij aan dierindicatoren als: vuile dieren, ziektesymptomen bij meerdere dieren afkomstig van hetzelfde herkomstbedrijf, slechte lichaamsconditie en onverzorgde dieren. Deze signalen worden geregistreerd en gebruikt om inspecties uit te voeren op de bedrijven van herkomst.

170
Welke van de dierindicatoren die de NVWA op dit moment kan vaststellen, worden structureel geregistreerd?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik naar het antwoord op vraag 169.

171
Hoeveel veehouderijbedrijven per sector stoppen naar verwachting tot 2040, onder meer door natuurlijke bedrijfsbeëindiging en de beëindigingsregelingen?

Antwoord
Het aantal veehouderijbedrijven kent al decennia een dalende trend[1]. Het aantal veehouders dat in de periode tot 2040 hun veehouderijbedrijf gaat beëindigen valt niet te voorspellen en hangt af van veel verschillende factoren, zoals de leeftijd van het bedrijfshoofd, de aanwezigheid van een bedrijfsopvolger, financieringsmogelijkheden, marktomstandigheden en overheidsbeleid.

[1] WUR (2025), Staat van Landbouw, Visserij, Voedsel en Natuur 2025.

172
Welke kritieke prestatie-indicatoren voor de kringlooplandbouw zijn in werking getreden en welke worden nog uitgewerkt?

Antwoord
In februari is de integrale KPI-kernset de melkveehouderij en akkerbouw gepubliceerd door de WUR. Deze kernset kan door zowel publieke als private partijen gebruikt worden in de ontwikkeling van doelsturingsinitiatieven. In juni is aangekondigd om vanuit het Rijk te gaan sturen op een KPI per fosfaatrecht voor ammoniak en broeikasgassen in de melkveehouderij en op een KPI per dierplaats in de intensieve sectoren in het kader van de bedrijfsspecifieke emissienormen. Samen met de WUR wordt gewerkt aan de doorontwikkeling van de wettenschappelijke onderbouwing van de gehele KPI-kernset, waarmee samenhang en mogelijke afwenteling tussen duurzaamheidsdoelen en indicatoren inzichtelijk wordt. Daarnaast heeft WUR de opdracht gekregen om te verkennen welke mogelijkheden er zijn voor een KPI-kernset in andere dierlijke sectoren en plantaardige sectoren. De uitkomsten hiervan worden in 2027 gepubliceerd.

173
Welke rol ziet de regering voor de Maatlat Duurzame Veehouderij bij het diergericht ontwerpen van stallen?

Antwoord
De ontwerp-AMvB is op 11 september jl. aan uw Kamer voorgehangen. In de nota van toelichting wordt onder andere ingegaan op een brede aanpak om aan kennishiaten te werken. Daarbij gaat het om kennis om de volle breedte van dierwaardige veehouderij (diergezondheid, dierenwelzijn, impact op emissies en economische aspecten). Naast het opdoen van kennis, wordt ook ingezet op het opdoen van ervaring. Daarbij wordt gedacht aan het opzetten en uitvoeren van pilots (bij veehouderijbedrijven) en ketendeals (om ervaring met het vermarkten van dierwaardige geproduceerde producten op te doen), om staltoepassingen, stalconcepten en verdienmodellen in de praktijk uit te proberen en daarvan te leren. De suggestie om de Maatlat Duurzame Veehouderij te betrekken bij het diergericht ontwerpen van stallen zal ik meenemen bij de uitwerking van de aanpak.

174
Op welke wijze wordt de rol van de Maatlat Duurzame Veehouderij bij het diergericht ontwerpen van stallen vormgegeven?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar mijn antwoord op vraag 173.

175
Hoeveel slachthuizen gebruiken het elektrisch waterbad als standaardmethode en hoeveel als niet-standaardmethode?

Antwoord
Drie grote pluimveeslachthuizen gebruiken het elektrisch waterbad als standaard bedwelmingsmethode. Daarnaast zijn er nog drie grote slachterijen die standaard met CAS-systemen (Controlled Atmosphere Stunning met CO2) bedwelmen, maar nog het elektrisch waterbad als back-up hebben. In geval van storingen in het CAS-systeem kan naar het waterbadsysteem omgeschakeld worden. In eerdere antwoorden op Kamervragen is aangegeven dat er twee grote slachthuizen het elektrisch waterbad als back-up hebben, maar dat moest drie zijn (Bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2025–2026, 36 915 XIV, nr. 6, vraag 111).
Daarnaast gebruiken twee middelgrote tot kleine pluimveeslachterijen het elektrisch waterbad als standaard bedwelmingsmethode.

176
Hoeveel kippen, eenden en kalkoenen zijn in 2025 bedwelmd met het elektrisch waterbad?

Antwoord
In 2025 zijn 64,2 miljoen vleeskuikens, 4 miljoen eenden en 6.875 kalkoenen geslacht bij de slachthuizen die permanent gebruik maken van een elektrisch waterbad als bedwelmingsmethode. Er zijn geen leghennen geslacht bij slachthuizen die gebruik maken van een elektrisch waterbad als bedwelmingsmethode. De NVWA houdt geen

cijfers bij van het aantal dieren dat in 2025 met het waterbadsysteem als bedwelmingsmethode is geslacht op slachthuizen die dit systeem alleen als back-up gebruiken.

177
Hoeveel slachthuizen gebruiken CO2-bedwelming als standaardmethode en hoeveel als niet-standaardmethode?

Antwoord
Bij 13 pluimveeslachthuizen met permanent toezicht wordt CO_2-bedwelming gebruikt als standaardmethode. Bij 5 varkensslachthuizen met permanent toezicht wordt CO_2-bedwelming gebruikt als standaardmethode. Bij overige hoefdieren is CO_2-bedwelming wettelijk niet toegestaan. CO_2-bedwelming wordt nooit als back-up methode toegepast.

178
Hoeveel kippen, eenden en kalkoenen zijn er in 2025 bedwelmd met gasbedwelming?

Antwoord
In 2025 maakten 13 pluimveeslachthuizen gebruik van CO_2 als primaire bedwelmingsmethode (CAS-systeem). Alleen kippen worden bedwelmd met gasbedwelming. In 2025 zijn in totaal 453 miljoen kippen in deze 13 slachthuizen geslacht.

179
Hoeveel varkens zijn er in 2025 bedwelmd met CO2-bedwelming?

Antwoord
In 2025 werd bij 5 grote varkensslachthuizen CO_2-bedwelming gebruikt. In deze 5 slachthuizen zijn in 2025 in totaal 11,4 miljoen varkens geslacht.

180
Hoeveel varkens zijn er in 2025 bedwelmd met elektrische kopbedwelming? Hoeveel met een penschiettoestel?

Antwoord
De manier van bedwelmen en het aantal dieren dat met een bepaalde bedwelmingsmethode bedwelmd wordt, wordt voor hoefdieren (zeugen, vleesvarkens, kalveren, melkkoeien, vleeskoeien, schapen, geiten, en paarden) niet bijgehouden. Omdat alleen 5 grote varkensslachthuizen CO_2-bedwelming gebruiken, kan aangegeven worden hoeveel varkens daar geslacht worden. Voor het bedwelmen van hoefdieren zijn de volgende bedwelmingsmethoden toegestaan:

- Mechanische methoden, zoals het penetrerend penschiettoestel (alle diersoorten);
- Elektrische methoden, zoals elektrische bedwelming kop tot lichaam (alle diersoorten);
- Methoden met atmosfeer beheersing, zoals CO_2 in hoge concentratie (varken).

In 2025 zijn in Nederland in totaal 14,1 miljoen varkens geslacht, waarvan 11,4 miljoen

varkens middels CO_2 zijn bedwelmd. De resterende 2,7 miljoen varkens zijn ofwel met een penetrerend penschiettoestel bedwelmd ofwel elektrisch bedwelmd.

181
Hoeveel dieren werden in 2025 onverdoofd geslacht volgens religieuze riten, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In de tabel de aantallen onbedwelmd ritueel geslachte dieren in Nederland in 2025 uitgesplitst per diersoort.

Diersoort	**Aantal**
Runderen	772
Kalveren	79
Schapen en lammeren	16.445
Geiten	1.176
Totaal	**18.472**

182
Hoeveel kalveren hebben in 2024 en 2025 een transport van langer dan acht uur ondergaan voordat zij in Nederland aankwamen, uitgesplitst naar land van herkomst en land van oorsprong?

Antwoord
Onderstaande gegevens zijn afkomstig uit het Trade Control and Expert System (TRACES). In dit systeem wordt ook vastgelegd hoeveel dieren een lang transport (> 8 uur) ondergaan. Vanaf 2025 is het registreren van de leeftijd verplicht in het TRACES.
In 2024 zijn in totaal 679.090 kalveren geïmporteerd met een geregistreerde leeftijd tot 1 jaar. Aanvullend zijn 235.630 runderen geïmporteerd waarvan de leeftijd niet is geregistreerd. Een deel van deze runderen kan jonger zijn dan 1 jaar. In onderstaande tabel is aangegeven welk aantal kalveren van het totale aantal van 679.090 kalveren jonger dan 1 jaar een lang transport heeft ondergaan.
In 2025 zijn in totaal 774.824 kalveren geïmporteerd met een geregistreerde leeftijd tot 1 jaar.

Land van herkomst	**2024 (totaal)**	**2024 (≥ 8 uur)**	**2025 (totaal)**	**2025 (≥ 8 uur)**
België	101.078	0	122.728	0
Denemarken	17.470	15.715	50.821	41.186
Duitsland	456.069	0	473.147	24
Estland	0	0	4.895	4.895
Frankrijk	7.049	4.612	8.634	5.352

Hongarije	29	29	0	0
Ierland	88.084	52.281	91.645	68.614
Litouwen	0	0	543	543
Letland	1.401	1.041	1.282	1.282
Luxemburg	7.378	0	19.880	0
Polen	0	0	446	446
Portugal	3	3	0	0
Roemenië	48	48	15	15
Spanje	0	0	56	56
Tsjechië	481	428	732	732
Totaal	**679.090**	**74.157**	**774.824**	**123.145**

183
Hoe lang duurde in 2024 en 2025 het langste transport van kalveren naar Nederland?

Antwoord
In TRA CES wordt vaak alleen de door dit systeem geschatte transportduur weergegeven. Deze komt lang niet altijd overeen met de werkelijke transporttijd. De werkelijke transporttijd wordt op dit moment niet geregistreerd.

184
Hoeveel kalveren hebben in 2024 en 2025 een transport van langer dan acht uur vanuit Nederland naar de plaats van bestemming ondergaan, uitgesplitst naar land van bestemming?

Antwoord
Onderstaande gegevens zijn afkomstig uit het Trade Control and Expert System (TRACES). In dit systeem wordt ook vastgelegd hoeveel dieren een lang transport (> 8 uur) ondergaan.
In 2024 zijn in totaal 126.779 kalveren geëxporteerd met een geregistreerde leeftijd tot 1 jaar. Aanvullend zijn 73.923 runderen geëxporteerd waarvan de leeftijd niet is geregistreerd. Een deel van deze runderen kan jonger zijn dan 1 jaar. In onderstaande tabel is aangegeven welk aantal kalveren van het totale aantal van 126.779 kalveren jonger dan 1 jaar een lang transport heeft ondergaan.
In 2025 zijn in totaal 204.439 kalveren geëxporteerd met een geregistreerde leeftijd tot 1 jaar. Vanaf 2025 is het registreren van de leeftijd verplicht in het TRACES.

Land van bestemming	**2024 (totaal)**	**2024 (≥8uur)**	**2025 (totaal)**	**2025 (≥8uur)**

België	73.565	0	151.979	0
Denemarken	0	0	11	11
Duitsland	1.880	1.155	1.236	0
Estland	8	8	0	0
Frankrijk	6.520	2.255	2.358	2.358
Griekenland	0	0	6	6
Hongarije	5	5	6	6
Italië	19.700	19.539	9.370	9.370
Kroatië	27.502	26.638	29.056	29.056
Letland	0	19	0	0
Polen	0	0	3.914	3.914
Portugal	2	2	7	7
Roemenië	0	0	963	963
Slowakije	1	1	0	0
Spanje	1.493	1.493	5446	5446
Totaal	**126.779**	**51.115**	**204.439**	**51.137**

185
Hoe lang duurde in 2024 en 2025 het langste transport van kalveren vanuit Nederland?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar mijn antwoord op vraag 183.

186
Hoeveel exporttransporten van levende dieren over de weg zijn in 2024 en 2025 gecertificeerd, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
In onderstaande tabel vindt u het aantal exportcertificaten voor verplaatsing van levende dieren binnen de EU.

Aantal certificaten jaar	**2024**	**2025**
Diergroep		
Paarden	12.875	13.306
Runderen	3.516	3.020
Varkens	15.744	12.395
Schapen	224	182

Geiten	60	47
Pluimvee	9.639	8.959
Overige	1.879	1.957

In onderstaande tabel vindt u aantal exportcertificaten voor export levende dieren naar de landen buiten de EU.

Aantal certificaten per jaar	**2024**	**2025**
Diersoort		
Paarden	2.225	2.233
Runderen	0	695
Varkens	79	101
Schapen	0	0
Geiten	4	0
Pluimvee	6	3
Overige	10.385	8.132

187
Hoeveel van de in 2024 en 2025 gecertificeerde exporttransporten van levende dieren over de weg vonden plaats in de maanden april tot en met september, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
In onderstaande tabellen vindt u het aantal gecertificeerde verplaatsingen binnen de EU over de weg, in de maanden april t/m september in 2024 en 2025.

2024						
Diergroep	**April**	**Mei**	**Juni**	**Juli**	**Augustus**	**September**
Paarden	1053	1002	979	1302	1115	1284
Runderen	337	349	322	296	270	300
Varkens	1338	1380	1216	1338	1235	1202
Schapen	15	17	14	21	11	18
Geiten	4	4	3	2	3	8
Pluimvee	900	913	805	851	784	845
Overige	202	121	171	120	159	119

2025						
Diergroep	**April**	**Mei**	**Juni**	**Juli**	**Augustus**	**September**
Paarden	1016	1076	1158	1117	1073	1526
Runderen	239	250	241	238	231	258

Varkens	1105	1035	959	1078	972	1009
Schapen	11	16	19	15	8	14
Geiten	7	6	4	2	5	3
Pluimvee	765	809	790	810	681	950
Overige	127	160	152	151	138	126

In onderstaande tabel vindt u aantal exportcertificaten levende dieren met bestemmingslanden buiten de EU.

2024						
Diersoort	**April**	**Mei**	**Juni**	**Juli**	**Augustus**	**September**
Paarden	236	194	133	216	211	217
Runderen	0	0	0	0	0	0
Varkens	0	0	44	0	0	20
Schapen	0	0	0	0	0	0
Geiten	0	0	0	3	0	0
Pluimvee	0	0	0	1	0	0
Overige	559	627	550	742	368	771
2025						
Diersoort	**April**	**Mei**	**Juni**	**Juli**	**Augustus**	**September**
Paarden	201	226	194	209	205	240
Runderen	0	0	0	0	2	0
Varkens	0	0	0	0	0	61
Schapen	0	0	0	0	0	0
Geiten	0	0	0	0	0	0
Pluimvee	0	0	0	0	2	0
Overige	607	611	516	629	395	857

Hoeveel exporttransporten van levende dieren zijn in 2024 en 2025 niet gecertificeerd in verband met verwachte temperaturen van 30 graden of meer onderweg, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
In 2024 zijn 26 aanvragen voor exportcertificering van diertransporten langer dan 8 uur afgewezen in verband met te hoge verwachte temperaturen onderweg. Dit betrof 24 transporten van varkens en 2 transporten van runderen.
In 2025 zijn 55 exportcertificeringen van diertransporten langer dan 8 uur afgewezen in verband met te hoge temperaturen onderweg. Dit betrof enkel transporten van varkens.

189
Bij hoeveel van de in 2024 en 2025 gecertificeerde exporttransporten van levende dieren zijn achteraf gegevens aangeleverd over het temperatuurverloop tijdens de reis, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
In 2024 werden er van 828 transporten die langer dan 8 uur duurden gegevens aangeleverd voor het monitoren van het temperatuursverloop tijdens de reis. 72% betrof transport van varkens. 18% betrof transport van runderen en minder dan 1% betrof transport van overige dieren (transporten van schapen en geiten). Bij 29 transporten van varkens was de geregistreerde temperatuur in het vervoermiddel op enig moment tijdens de reis hoger dan 35 graden Celsius. Er werd 2 keer een bestuurlijke boete opgelegd. Er werd 2 keer een notificatie gestuurd naar de bevoegde autoriteit van de lidstaat die de vervoersvergunning heeft afgegeven. In 24 gevallen is geen sanctie opgelegd, bijvoorbeeld omdat sprake was van een overschrijding van zeer korte duur of omdat een sensor defect bleek.

In 2025 werden er van 577 transporten die langer dan 8 uur duurden gegevens aangeleverd voor het monitoren van het temperatuursverloop tijdens de reis. 84% betrof transport van varkens. 14% betrof transport van runderen. De overige transporten betrof andere diersoorten (paard, schapen en geiten). Bij 14 transporten van varkens was de geregistreerde temperatuur in het vervoermiddel op enig moment tijdens de reis hoger dan 35 graden Celsius. Er werd 1 keer een bestuurlijke boete opgelegd. Er werd 6 keer een notificatie gestuurd naar de bevoegde autoriteit van de lidstaat die de vervoersvergunning heeft afgegeven. In 7 gevallen is geen sanctie opgelegd, bijvoorbeeld omdat sprake was van een overschrijding van zeer korte duur of omdat een sensor defect bleek.

190
In hoeveel gevallen was de temperatuur tijdens gecertificeerde exporttransporten van levende dieren in 2024 en 2025 hoger dan de toegestane 35 graden, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar mijn antwoord op vraag 189.

191

Welke sancties zijn opgelegd in de gevallen waarin de temperatuur tijdens gecertificeerde exporttransporten van levende dieren in 2024 en 2025 hoger was dan 35 graden, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar mijn antwoord op vraag 189.

192
Hoeveel overtredingen van de 35-gradenregel bij transport op Nederlands grondgebied zijn in 2024 en 2025 geconstateerd, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
Tijdens transport van dieren op Nederlands grondgebied zijn in 2024 en 2025 geen overtredingen geconstateerd op de 35-graden beleidsregel. Bij de aanvoer van dieren in slachthuizen zijn in 2024 geen overtredingen geconstateerd. In 2025 is er een overtreding geconstateerd bij een pluimveeslachthuis. Hiervoor is een boete opgelegd.

193
Welke sancties zijn in 2024 en 2025 opgelegd voor overtredingen van de 35-gradenregel bij transport op Nederlands grondgebied, uitgesplitst naar diercategorie?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar mijn antwoord op vraag 192.

194
Hoeveel slachthuizen in Nederland slachten pluimvee?

Antwoord
In Nederland hebben 20 slachthuizen pluimvee geslacht in 2026. Echter wegens sluiting van 1 pluimveeslachthuis zijn er sinds september 2026 19 slachthuizen actief.

195
Hoeveel slachthuizen in Nederland slachten varkens?

Antwoord
In Nederland hebben 59 slachthuizen varkens geslacht in 2026.

196
Hoeveel pluimveeslachthuizen bedwelmen de dieren voordat zij uit de kratten worden gekanteld?

Antwoord
Op 2 pluimveeslachthuizen wordt standaard gebruik gemaakt van een systeem waarbij de kuikens na bedwelming mechanisch uit de containers gekanteld worden.

197
Hoeveel pluimveeslachthuizen kantelen de dieren onbedwelmd uit de kratten?

Antwoord
Op 6 pluimveeslachthuizen wordt standaard gebruik gemaakt van een systeem waarbij de kuikens vóór bedwelming mechanisch uit de containers gekanteld worden.

198
Welk deel van het geslachte pluimvee wordt onbedwelmd mechanisch uit de kratten gekanteld?

Antwoord
In zes pluimveeslachthuizen wordt pluimvee onbedwelmd mechanisch gekanteld, wat 36% van het totale aantal geslachte pluimveedieren omvat.

199
Hoeveel van de dieren die in 2024 en 2025 onbedwelmd volgens religieuze riten zijn geslacht, zijn direct na het aansnijden nabedwelmd, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In 2024 betreft dit 850 runderen / kalveren en 16.357 schapen / geiten.
In 2025 betreft dit 744 runderen / kalveren en 13.277 schapen / geiten.

200
Hoeveel van de dieren die in 2024 en 2025 onbedwelmd volgens religieuze riten zijn geslacht, zijn binnen 40 seconden na het aansnijden nabedwelmd, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In 2024 betreft dit 168 runderen / kalveren en 1.037 schapen / geiten.
In 2025 betreft dit 30 runderen / kalveren en 769 schapen / geiten.

201
Hoeveel van de dieren die in 2024 en 2025 onbedwelmd volgens religieuze riten zijn geslacht, zijn op aanwijzing van de NVWA binnen 40 seconden nabedwelmd, uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
In 2024 betreft dit 1 rund / kalf en 11 schapen / geiten.
In 2025 betreft dit 4 runderen / kalveren en 6 schapen / geiten

202
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een strike opgelegd aan roodvleesslachthuizen met permanent toezicht, uitgesplitst naar eerste, tweede en derde strike?

Antwoord
In 2024, 2025 en 2026 (tot 1 mei) heeft de NVWA 3 keer een strike gegeven aan 3 verschillende roodvleesslachthuizen met permanent toezicht.
In 2024 waren dat 2 slachterijen in 2025 was dat 1 slachterij. In 2026 is tot en met 1 mei 2026 nog geen strike gegeven. Alle bedrijven betreft het de eerste strike.

203
Op grond van welke bevindingen heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 strikes opgelegd aan roodvleesslachthuizen met permanent toezicht?

Antwoord
Op grond van de volgende overtredingen heeft de NVWA in 2024, 2025 en 2026 (tot 1 mei) een strike opgelegd aan roodvleesslachthuizen met permanent toezicht:

- Een varken in de broeibak met teken(en) van leven en/of bewustzijn;
- Het laten liggen van een dier met (acuut) ernstig lijden, zonder dit direct uit zijn lijden te verlossen, bijvoorbeeld een botbreuk.

204
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een waarschuwing opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis met permanent toezicht?

Antwoord
In 2024 heeft de NVWA 19 officiële waarschuwingen opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis met permanent toezicht. In 2025 betrof dit 15 officiële waarschuwingen en in de periode van 1 januari tot en met 1 mei 2026 betrof dit 2 officiële waarschuwingen.

205
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een boete opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis met permanent toezicht?

Antwoord
In 2024 heeft de NVWA 287 boetes opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis met permanent toezicht. In 2025 betrof dit 179 boetes en in de periode van 1 januari tot en met 1 mei 2026 betrof dit 85 boetes.

206
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een strike opgelegd aan roodvleesslachthuizen zonder permanent toezicht, uitgesplitst naar eerste, tweede en derde strike?

Antwoord
In 2024, 2025 en 2026 (tot 1 mei) heeft de NVWA 7 keer een strike gegeven aan 7 verschillende roodvleesslachthuizen zonder permanent toezicht. Alle bedrijven betreft het de eerste strike.
In 2024 waren dat 4 slachterijen en in 2025 waren dat 3 slachterijen. In 2026 is tot en met 1 mei 2026 nog geen strike gegeven.

207

Op grond van welke bevindingen heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 strikes opgelegd aan roodvleesslachthuizen zonder permanent toezicht?

Antwoord
Op grond van de volgende overtredingen heeft de NVWA een strike opgelegd aan roodvleesslachthuizen zonder permanent toezicht:

- Een varken in de broeibak met teken(en) van leven en/of bewustzijn;
- Het fixeren van een dier ten behoeve van de bedwelming door erop te gaan staan of liggen;
- Het verslepen van een liggend dier dat bij bewustzijn is;
- Het laten liggen van een dier met (acuut) ernstig lijden, zonder dit direct uit zijn lijden te verlossen, bijvoorbeeld een botbreuk.

208
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een waarschuwing opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis zonder permanent toezicht?

Antwoord
In 2024 heeft de NVWA 11 officiële waarschuwingen opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis zonder permanent toezicht. In 2025 betrof dit 6 officiële waarschuwingen en in de periode van 1 januari tot en met 1 mei 2026 betrof dit 3 officiële waarschuwingen.

209
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een boete opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis zonder permanent toezicht?

Antwoord
In 2024 heeft de NVWA 42 boetes opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een roodvleesslachthuis zonder permanent toezicht. In 2025 betrof dit 51 boetes en in de periode van 1 januari tot en met 1 mei 2026 betrof dit 13 boetes.

210
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een strike opgelegd aan pluimveeslachthuizen, uitgesplitst naar eerste, tweede en derde strike?

Antwoord
Het three strikes out principe wordt tot op heden niet toegepast in pluimveeslachthuizen. De NVWA verwacht three strikes out in het eerste kwartaal van 2027 hier te implementeren.

211
Op grond van welke bevindingen heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 strikes opgelegd aan pluimveeslachthuizen?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar het antwoord op vraag 210.

212
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een waarschuwing opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een pluimveeslachthuis?

Antwoord
In 2024 heeft de NVWA 8 officiële waarschuwingen opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een pluimveeslachthuis. In 2025 betrof dit 16 officiële waarschuwingen en in de periode van 1 januari tot en met 1 mei 2026 betrof dit 8 officiële waarschuwingen.

213
Hoe vaak heeft de NVWA in 2024, 2025 en de periode van 1 januari tot 1 mei 2026 een boete opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een pluimveeslachthuis?

Antwoord
In 2024 heeft de NVWA 444 boetes opgelegd voor een bevinding op het gebied van dierenwelzijn in een pluimveeslachthuis. In 2025 betrof dit 414 boetes en in de periode van 1 januari tot en met 1 mei 2026 betrof dit 180 boetes.

214
Hoeveel subsidie is sinds 2020 verstrekt voor de bouw of verbouw van stallen, onder meer via de Subsidieregeling brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv), uitgesplitst naar diersoort?

Antwoord
De Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) kende twee modules: de innovatiemodule en de investeringsmodule. De innovatiemodule is in 2020 geïntroduceerd om nog niet bewezen innovatieve, brongerichte maatregelen die de uitstoot van ammoniak, broeikasgassen, geur en fijnstof verminderen te ontwikkelen en bemeten. De investeringsmodule is voor subsidie voor de aanschaf en het gebruiksklaar maken van bewezen innovaties.
De innovatiemodule is drie keer opengesteld in de periode 2020-2022:

1. Eerste openstelling: 27 aanvragen toegewezen voor in totaal circa € 20 miljoen (melkvee circa € 7,8 miljoen, melkgeiten circa € 0,35 miljoen, vleeskalveren circa € 4,6 miljoen, varkens circa € 7,3 miljoen)
2. Tweede openstelling: 22 aanvragen toegewezen voor in totaal € 24,3 miljoen (melkvee circa € 7,2 miljoen, melkgeiten circa € 3,0 miljoen, vleeskalveren circa € 3,9 miljoen, varkens circa € 10,2 miljoen)
3. Derde openstelling: 12 aanvragen toegewezen voor in totaal € 16,5 miljoen (melkvee circa € 9,6 miljoen, melkgeiten circa € 3,1 miljoen, varkens circa € 2,7 miljoen, pluimvee circa € 1,1 miljoen)

De investeringsmodule is drie keer opengesteld in de periode 2021-2025:

1. Eerste en tweede openstelling specifiek voor de pluimveesector in het kader van fijnstofreductie: 207 aanvragen toegewezen voor in totaal € 9,4 miljoen

2. Derde openstelling in het kader van aanpak piekbelasting: 28 aanvragen toegewezen voor investeringen in emissiereductie en dierenwelzijn voor in totaal € 12,3 miljoen (melkvee circa € 3,6 miljoen, vleeskalveren circa € 3 miljoen, varkens circa € 5,7 miljoen)

Bovenstaande subsidiebedragen zijn de subsidiebedragen op het moment van verlenen. Projecten kunnen gedurende de looptijd door verschillende redenen wijzigen (bijvoorbeeld het aantal deelnemende veehouders in een project), waardoor de subsidiebedragen bij vaststelling lager kunnen uitvallen.

215
Wat is de gemiddelde technische en economische levensduur van een varkensstal, een pluimveestal en een melkveestal?

Antwoord
Technisch gezien gaan stallen vrij lang mee en is de verwachte technische levensduur veelal langer dan de economische levensduur. De ruwbouw van een gangbare melkveestal gaat immers zeker 40 jaar mee en er is vaak geen noodzaak deze eerder af te breken. Bij de varkens- en pluimveehouderij komt het in recente verleden wel voor dat een stal wordt afgebroken voordat deze is afgeschreven. Een ondoelmatige maatvoering of weinig flexibele indeling is dan veelal de oorzaak dat zo'n stal niet meer past in de opschaling.
Voor de bepaling van de (economische) levensduur wordt de stal ingedeeld in verschillende onderdelen. Voor de ruwbouw (fundering, muren en dak) geldt de langste afschrijvingstermijn, de stalinrichting (tussenmuren, hokafscheidingen en al het ijzerwerk kent een kortere afschrijvingstermijn) en de technische installaties (klimaatregelapparatuur, voerautomatisering, verwarming, verlichting en melkwinningsapparatuur) kennen in de regel de kortste afschrijvingstermijn. De afschrijftermijnen die in de praktijk worden gehanteerd zijn enigszins verschillend tussen sectoren, maar kunnen ook afhankelijk zijn van het soort stal. Onderstaande tabel geeft hiervan een overzicht (op basis van informatie in de KWIN 2025-2026 en het onderdeel 'Verwacht vervangingsritme nieuwbouw/renovatie' vanuit Evaluatie Actieplan Stalbranden 2012-2016 (WUR)).

Onderdeel stal	**Melkveestal**	**Varkensstal**	**Pluimveestal**
Ruwbouw	20 jaar	40 jaar	20-25 jaar
Stalinrichting	20 jaar	20 jaar	13,3–20 jaar
Technische installaties	10-20 jaar	13,3 jaar	13,3 jaar

De levensduur voor diverse technische installaties is de afgelopen jaren gestegen waardoor de jaarlijkse afschrijvingspercentages naar beneden zijn bijgesteld. Door het toepassen van steeds meer elektronica en meetsondes en de verplichte keuringen van installaties zijn er meer onderhoudsbeurten en controles. Hier tegenover staat een stijging van de jaarlijkse operationele kosten van onderhoud

216

Hoeveel varkensrechten, pluimveerechten en fosfaatrechten zijn sinds 2019 via beëindigingsregelingen definitief uit de markt genomen?

Antwoord
Deelnemers aan een landelijke beëindigingsregeling moeten hun productierecht laten vervallen.
In totaal zijn er door de Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv) 580.593 varkenseenheden komen te vervallen[1]. De Lbv-regelingen zijn op dit moment nog in uitvoering. Op 26 juni 2026 heb ik uw kamer geïnformeerd (Kamerstuk 35334, nr. 449) over het aantal rechten dat komt te vervallen bij een 100%-deelname van de veehouders die op 12 januari 2026 nog in het subsidietraject actief waren. Deze aantallen zijn opgenomen in onderstaande tabel. De definitieve aantallen vervallen rechten zullen worden vastgesteld als de uitvoering van de regelingen is afgerond.

Indeling	**Unieke locaties**	**Totaal aantal fosfaatrechten melkvee**	**Totaal aantal varkens-eenheden**	**Totaal aantal pluimvee-eenheden**
Lbv	414	1.006.520	540.541	434.593
Lbv+	428	1.028.188	647.675	4.683.134
TOTAAL	**842**	**2.034.708**	**1.188.216**	**5.117.727**

[1] CE Delft (2023), Evaluatie subsidieregeling sanering varkenshouderij

217
Hoeveel vrijgekomen productierechten zijn na beëindiging weer door andere bedrijven in gebruik genomen?

Antwoord
Deelnemers aan een landelijke beëindigingsregeling moeten ten minste 80% van hun varkens- en pluimveerechten en 95% van hun fosfaatrechten laten vervallen. Hoeveel procent veehouders daadwerkelijk hebben laten vervallen zal vastgesteld worden bij de evaluatie van de beëindigingsregelingen. Het productierecht dat via beëindigingsregelingen komt definitief te vervallen kan dus niet door andere veehouderijbedrijven opnieuw in gebruik worden genomen.

218
Welke aanbevelingen uit de wetenschappelijke adviezen van de European Food Safety Authority (EFSA) over het welzijn van varkens, vleeskuikens, leghennen, kalveren, melkkoeien, eenden en kalkoenen zijn niet of slechts gedeeltelijk overgenomen in de concept-AMvB Dierwaardige veehouderij?

Antwoord
Het uitgangspunt van de ontwerp-AMvB dierwaardige veehouderij is het aanwijzen van gedragsbehoeften en hier invulling aan geven. Hier zijn de rapporten van de EFSA voor gebruikt als wetenschappelijke onderbouwing. De opgenomen maatregelen in de AMvB zijn een beleidsmatige afweging waarin niet alleen de wetenschappelijke inzichten bepalend zijn, maar waarin verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen, zoals de impact op emissies en het verdienmodel, de beschikbare wetenschappelijke of

praktijkkennis en of er een vergunning benodigd is. Dit heeft bij meerdere maatregelen tot gevolg dat de norm minder ambitieus is dan voor het dier wenselijk zou zijn op basis van wetenschap, of is de inwerkingtredingsdatum op een later moment in de tijd gezet of is een maatregel nog niet opgenomen. De afwegingen worden per maatregel in de ontwerp-AMvB toegelicht.
Eenden en kalkoenen zijn geen onderdeel van de ontwerp-AMvB (Kamerstuk 28286, nr. 1481).

219
Voor welke diersoorten die in de Nederlandse veehouderij worden gehouden, zoals kalkoenen en konijnen, bevat de concept-AMvB Dierwaardige veehouderij geen diersoortspecifieke normen?

Antwoord
Zoals terug te lezen is in de ontwerp-AMvB dierwaardige veehouderij stelt deze AMvB regels voor kippen, runderen en varkens. Nadat deze ontwerp-AMvB is afgerond en behandeld in het parlement, is het voornemen te starten met de AMvB voor de andere, in eerste instantie in de toelichting op het amendement de Groot/Van Campen genoemde diersectoren (geiten, konijnen, eenden en kalkoenen). Zoals toegezegd wordt u Kamer dit najaar over het vervolg en de planning geïnformeerd (Kamerstuk 28286, nr. 1481).

220
Welke onderzoeksmiddelen zijn in de begroting voor 2027 gereserveerd voor dierenwelzijnsonderzoek, en welk deel daarvan gaat naar onderzoek naar houderijsystemen die aan de gedragsbehoeften van dieren voldoen?

Antwoord
In 2027 is er 1,2 miljoen euro gereserveerd voor onderzoeken over dierenwelzijn. Van dit bedrag is circa 1 miljoen gereserveerd voor onderzoek naar houderijsystemen die aan de gedragsbehoeften van dieren voldoen.

221
Kan de regering precies aangeven welke budgetten in 2027 onder de ketenaanpak vallen en per budget toelichten welk bedrag bij boeren terechtkomt via ketenpartijen?

Antwoord
Het budget voor ketenaanpak bedraagt 1,5 miljoen euro in 2027. Nadere planvorming over besteding is onderhanden en daarom kan niet vooruitgelopen worden over welk bedrag via ketenpartijen bij boeren terecht komen.
Mogelijk zal er intensivering van middelen plaatsvinden door middelen uit de taskforce te benutten. De Kamer wordt voor april geïnformeerd over de inzet onder de ketenaanpak en de bijbehorende middelen.

222
Kan de regering inzichtelijk maken hoe de gereserveerde 250 miljoen euro voor het Hoofdlijnenconvenant gewasbescherming over de jaren en maatregelen wordt verdeeld en welk bedrag daarvan in 2027 daadwerkelijk beschikbaar is voor boeren en tuinders?

Antwoord
Het kabinet heeft tot en met 2035 in totaal € 250 miljoen gereserveerd ter ondersteuning van de afspraken in het hoofdlijnenconvenant gewasbeschermingsmiddelen. Hiervan komt € 50 miljoen beschikbaar vanaf 2027 per artikel 25.3 voor de inrichting van een gegevensautoriteit, het versterken van toezicht en handhaving en overige maatregelen die bijdragen aan de borging en uitvoering van het convenant. Daarnaast is een reservering aangehouden van € 200 miljoen op artikel 26 voor het ontwikkelen van een ondersteunend instrumentarium. De middelen van deze reservering komen beschikbaar op basis van nadere afspraken in het convenant.
De begroting voor 2027 bevat een doorkijk tot en met 2031. Hieronder is in tabelvorm weergegeven welke middelen beschikbaar of gereserveerd zijn voor deze jaren (x €1.000).

Artikel	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**	**2031**
25.3	0	0	8.300	6.800	6.800	6.300	6.000
26	0	0	15.800	15.800	16.000	21.600	21.600

223
Kan de regering toelichten hoe de bedragen voor jonge boeren in de begroting zich verhouden tot de afspraak dat de vestigingssteun tot 2035 minimaal op het huidige niveau blijft? Wanneer wordt financiering voor bedrijfsovername en grond concreet toegankelijk gemaakt?

Antwoord
In het coalitieakkoord heeft het kabinet aangekondigd jonge boeren en tuinders te ondersteunen om de vergrijzing in de sector te bestrijden. De subsidie vestigingssteun blijft hiervoor tot 2035 minimaal op het huidige niveau beschikbaar, waarbij eventuele aanvullende ruimte binnen het GLB benut zal worden. Het huidige subsidiebedrag bedraagt € 80.000 per aanvraag.
Subsidie vestigingssteun wordt jaarlijks opengesteld. In 2027 zal deze subsidie voor de vierde keer op rij worden opengesteld. Met ingang van de nieuwe GLB-periode zetten we deze subsidie voort. Op basis van eerdere ervaringen en verwachtingen leidt de eerste openstelling doorgaans tot minder aanvragen en een hoger afwijzingspercentage. Vanaf het tweede jaar stabiliseert het proces. In lijn hiermee heeft het ministerie € 10 miljoen gereserveerd voor 2028 en € 25 miljoen per jaar voor de daaropvolgende jaren. Met EU financiering komt het steunbedrag op het huidige niveau.
Zoals aangegeven in de Kamerbrief 'Ondersteuning aan de agrarische sector voor haalbare doelstellingen' van 3 november 2026, stelt het kabinet extra middelen beschikbaar voor de ondersteuning van jonge boeren.

224
Kan de regering inzichtelijk maken welk deel van de middelen voor de visserij in 2027 wordt besteed aan sanering en welk deel daadwerkelijk wordt geïnvesteerd in innovatie, verduurzaming en het toekomstige verdienvermogen van de Nederlandse visserij?

Antwoord

Ja. In 2027 is in totaal € 86 miljoen beschikbaar op de begroting van LVVN voor de visserijsector, aquacultuursector en de visverwerkende keten. Hiervan is € 20 miljoen bestemd voor de sanering van de garnalenvisserij en eventueel flankerend beleid. Voor innovatie, verduurzaming en het toekomstige verdienvermogen van deze sectoren is € 66 miljoen beschikbaar Deze middelen worden onder andere ingezet voor de subsidieregeling Minder energiegebruik in de visserij, een nationale innovatieregeling, de uitvoering van de acties opgenomen in de Uitvoeringsagenda Voedsel uit Zee en Grote Wateren en het voortzetten en opstarten van verschillende onderzoeken. Naast de middelen op de LVVN begroting worden ook Europese middelen (EMFAF) ingezet voor innovatie en investeringen.

225
Welk toekomstbeeld hanteert de regering voor de omvang en het verdienvermogen van de Nederlandse visserijvloot en zijn de investeringen in deze begroting volgens de minister voldoende om dat toekomstbeeld te realiseren?

Antwoord
De regering zet zich in voor een toekomst waarin plaats is voor een robuuste visserij- en aquacultuursector, die een goed inkomen kan realiseren binnen de ecologische draagkracht van de zee. Samen met de sectoren, ngo's en andere ketenpartijen werken we daarom aan het uitvoeren van de uitvoeringsagenda Voedsel uit Zee en Grote Wateren, die zich richt op dit doel. De vloot die bij dit toekomstdoel hoort gebruikt meer duurzame vangsttechnieken en vaartuigen. De omvang van de vloot zal afhankelijk zijn van de visserijtechnieken die zich het best bewijzen op het vlak van duurzaamheid en rendabiliteit. Het kabinet draagt bij aan de toekomst van de voedselwinning uit zee en grote wateren door de ondersteuning van onder andere de energie-efficiëntie van de sector, en de innovatie en digitalisering in de visserij- en aquacultuursector. De acties die worden ingezet voor de toekomst van de visserij gaan echter verder dan alleen deze investeringen. Ook zal de inzet zien op het wegnemen van belemmeringen voor innovatie in (Europese) regelgeving en op internationale samenwerking om ruimte voor de voedselwinning op zee te waarborgen.

226
Kan de regering voor de middelen die in 2027 beschikbaar zijn voor de ontwikkeling en implementatie van doelsturing inzichtelijk maken waar het geld precies terechtkomt? Welk bedrag gaat naar onderzoek, meetinstrumenten en data-infrastructuur, welk bedrag naar uitvoeringsorganisaties, en welk bedrag wordt direct op of ten behoeve van het boerenerf besteed?

Antwoord
Ja. De middelen die voor 2027 beschikbaar zijn voor de implementatie van doelsturing kunnen inzichtelijk worden gemaakt. Het beschikbare opdrachten- en subsidiebudget voor het ontwikkelen van het doelsturingssysteem voor 2027 is € 87.974.000,00. Het opdrachtenbudget bedraagt € 37.541.000,00 en dit wordt direct op of ten behoeve van het boerenerf besteed. Dit wordt uitgesplitst naar de verschillende onderdelen van het doelsturingssysteem waaronder governance en doorontwikkeling van het KPI-systeem, meten en berekenen (€ 13.391.000,00), uitvoering, toezicht en handhaving (€ 4.700.000,00), doorontwikkelen van de data-infrastructuur en monitoring (€

10.050.000,00) en kennisuitwisseling (€ 9.400.000,00). Het subsidiebudget voor doelsturing bedraagt € 50.433.000,00 waarvan € 9.790.000,00 voor kennis en innovatie.

227
Hoe verklaart de regering het grote verschil tussen de middelen voor ontwikkeling en implementatie van doelsturing en de circa 800.000 euro per jaar voor de ketenaanpak? Acht de regering dit voldoende om ervoor te zorgen dat doelsturing niet alleen leidt tot nieuwe normen, meetinstrumenten en controlesystemen, maar ook tot een verdienmodel waarin ketenpartijen boeren worden beloond voor het behalen van die doelen?

Antwoord
De bedragen hebben betrekking op verschillende onderdelen en schaalniveaus binnen de ontwikkeling en implementatie van doelsturing. De middelen voor het doelsturingssysteem hebben betrekking op de ontwikkeling en implementatie van de brede systeeminfrastructuur, waaronder de KPI-systematiek, data-infrastructuur, monitoring, meetnetwerken, uitvoering, toezicht en kennisontwikkeling. De circa € 800.000 per jaar voor de ketenaanpak heeft een specifiekere scope en ziet op activiteiten binnen de ketenaanpak. De bedragen zijn daarom niet een-op-een met elkaar te vergelijken. In de ontwikkeling van doelsturing is overigens nadrukkelijk aandacht voor de keten en wordt bij bovengenoemde systeemonderdelen veelal in publiek - private samenwerkingsverbanden opgetrokken. Zo wordt bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van de integrale KPI-kernset rekening gehouden met de doelen en rapportageverplichtingen die voor ketenpartijen gelden. Hiermee slaan de baten ook in de keten neer. Daarbij geldt dat de keuzes die het kabinet voor 1 april 2027 maakt, ook gevolgen kunnen hebben voor het beschikbare budget voor de ketenaanpak in de periode tot 2035 en daarna. Daarnaast zijn er aanvullende middelen beschikbaar voor managementmaatregelen en stalinnovaties en bestaan er op dit moment al verschillende regelingen, zowel generiek als voor specifieke doelgroepen, die boeren ondersteunen.

228
Waaraan wordt, gezien het feit dat voor Integraal voedselbeleid in 2027 een subsidiebudget van 7,4 miljoen euro is geraamd en daarvan 4,4 miljoen euro naar het Voedingscentrum gaat in de vorm van instellings- en projectsubsidies, de resterende drie miljoen euro besteed? Hoe wordt dit bedrag verdeeld?

Antwoord
Naast het budget dat naar het Voedingscentrum gaat, gaat er 500.000 euro subsidie naar de Stichting Samen Tegen Voedselverspilling. 500.000 euro is bestemd voor restromen. Er gaat 230.000 euro naar monitoring voedselverspilling. Er staat 200.000 euro gereserveerd voor het keurmerkenbeleid in de vorm van een subsidie aan Milieu centraal, 165.000 euro voor het dashboard duurzaamheid supermarkten het overige geld gaat naar divers beleid om te komen tot een duurzamere voedselomgeving en consumptiepatroon. Hieronder valt onder andere eiwittransitie, transparantie en de monitor duurzaam voedsel. Hoe deze middelen precies verdeeld gaan worden is nog niet bekend.

229

Kan de regering aangeven wat de uitkomsten en onzekerheden van de studie van het Joint Research Centre (JRC) naar aanscherping van de maximale residulimieten (MRL's) betekenen voor de Nederlandse inzet bij een nieuw compromisvoorstel voor het Omnibuspakket veiligheid van voedsel en diervoeder?

Antwoord
Op 30 september hebben de lidstaten een akkoord gegeven dat het Omnibus voorstel veiligheid van voedsel en diervoeder waarmee een mandaat is afgegeven om de onderhandelingen met het Europees Parlement te starten (triloog). Nederland heeft ingestemd met het compromisvoorstel (Kamerstuk 2026D45302) waarbij een stemverklaring is afgegeven dat Nederland waarde hecht aan de uitvoering van een brede impact assessment naar de concurrentiepositie van de EU en de internationale implicaties op de gewijzigde onderdelen over de MRL’s.

230
Kan de regering aangeven welk deel van de 375 miljoen euro die beschikbaar is voor een nieuwe ronde van het Nationaal Groeifonds, welke mede gericht is op de prioriteiten voor het toekomstige verdienvermogen, beschikbaar kan komen voor agrifood-innovatie en biotechnologie en specifiek hoe deze investering kan bijdragen aan de uitvoering en opschaling van de IPSAI op het gebied van biotechnologie?

Antwoord
De onverdeelde middelen in het Nationaal Groeifonds worden beschikbaar gesteld via de Nationaal Groeifonds subsidieregeling, waarbij alleen door veldpartijen een aanvraag kan worden ingediend. Aanvragen worden door een onafhankelijke commissie beoordeeld en daarmee is aan de voorkant niet te zeggen welke deel van de middelen beschikbaar komt voor agrifood-innovatie en biotechnologie. De subsidieregeling kan niet worden benut voor het financieren van een Nederlandse deelname aan IPCEI. Het is wel denkbaar dat individuele projectvoorstellen die zich via de IPCEI interessepeiling hebben aangemeld qua thematiek en focus passen in de nieuwe Nationaal Groeifonds-openstelling, mits de voorstellen aansluiten bij de doelen van het NGF en uitvoerbaar zijn binnen reguliere staatssteunkaders.

231
Kan de regering de exacte cijfers geven aangaande waar en hoeveel illegale slacht en illegale slachthuizen zijn ontdekt in 2026? Wat zijn de daadwerkelijke opgelegde sancties van de afgelopen jaren?

Antwoord
Er is een illegale slachterij ontdekt in Friesland [1] en een in Limburg.[2] Tijdens het Offerfeest in 2026, waar de NVWA samen met de politie extra alert op signalen van illegale slacht was, zijn geen illegale slachtactiviteiten waargenomen.[3] Hierover heeft de NVWA gecommuniceerd in een nieuwsbericht.

De afgelopen vier jaar zijn er geen bestuurlijksrechtelijke sancties opgelegd door de NVWA in verband met illegale slachtactiviteiten.

De afgelopen jaren (periode 2021 tot juli 2026) heeft de NVWA-IOD in drie onderzoeken naar illegale slacht een onderzoeksdossier en processen-verbaal ingeleverd bij het

Functioneel Parket. Het ging hierbij om het slachten van dieren in een niet-erkende inrichting of in een erkende inrichting buiten de reguliere tijden. In een strafrechtelijk onderzoek kunnen meerdere verdachten voorkomen die elk een eigen afdoening krijgen. Daarnaast zijn er vanuit NVWA Inspectie strafrechtelijke onderzoeken uitgevoerd.

Strafrechtelijke sancties
Bij het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie zijn er in de afgelopen 5 jaar 14 strafrechtelijke afdoeningen bekend. Daarbij gaat het om afdoeningen waarbij het verboden is bepaalde diersoorten te doden tenzij dit gebeurt voor bedrijfsmatige productie (overtreding artikel 2.10 Wet Dieren) en om afdoeningen van overtredingen van het verbod op het slachten van bepaalde diersoorten voor particulier gebruik (5.3 Besluit houders dieren). Er is vijf keer een OM-strafbeschikking opgelegd. Negen keer heeft de rechter uitspraak gedaan. De sancties waren in het grootste deel van de gevallen geldboetes, maar er zijn ook taakstraffen opgelegd al dan niet voorwaardelijk of in combinatie met geldboetes. Eén zaak heeft geleid tot een onvoorwaardelijk sepot.

NVWA ontdekt illegale slachterij in Friesland | NVWA
Illegale slachterij ontdekt in Limburgs dorp America
Cijfers Offerfeest 2026 | NVWA

232
Kan de regering, aangezien 2027 het laatste jaar is van de huidige periode van 2023 tot 2027 van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), een overzicht geven van de wijzigingen in de besteding van de GLB-middelen in 2027 ten opzichte van 2026, en daarbij per wijziging aangeven wat de omvang van de budgettaire wijziging is, tussen welke GLB-interventies middelen worden verschoven, welke sectoren hierdoor meer of minder middelen ontvangen, waarbij (voor zover deze gegevens beschikbaar zijn) onderscheid wordt gemaakt tussen veehouderij, akkerbouw ten behoeve van veevoer, akkerbouw ten behoeve van directe menselijke consumptie en de teelt van plantaardige eiwitten, hoe de verdeling tussen generieke inkomenssteun enerzijds en doelgerichte betalingen voor maatschappelijke prestaties en ecosysteemdiensten anderzijds zich in 2027 verhoudt tot 2026 en welke beleidswijzigingen of beleidsvoornemens aan deze wijzigingen ten grondslag liggen?

Antwoord
Ten aanzien van de wijzigingen per interventie kan inzicht gegeven worden. In 2027 wordt het budget van de basisinkomenssteun verder afgebouwd, in overeenstemming met de lijn die onder het Nationaal Strategisch Plan 2023-2027 is ingezet. Het budget daalt van 315 miljoen euro in 2026 naar 290 miljoen euro in 2027. De budgetten voor herverdelende inkomenssteun, zeldzame landbouwhuisdieren, vestigingssteun en brede weersverzekering blijven stabiel. Voor de Eco-regeling blijft 197 miljoen euro beschikbaar in 2027, hetzelfde bedrag als in 2026. Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer groeit verder naar een budget van 176 miljoen euro in 2027. Daarmee wordt ook in 2027 een duidelijke stap gezet naar meer inzet op doelgerichte steun voor maatschappelijke diensten. Er zijn in 2027 geen veranderingen in voorwaarden voorzien die invloed hebben op de verdeling van GLB-steun over de verschillende sectoren.

233

Is de regering bekend met het nieuwsbericht van de NVWA van 26 mei 2026 ‘Offerfeest 2026: scherp toezicht door NVWA en politie’, waarin de NVWA zegt dat “de boete voor illegaal onbedwelmd slachten kan oplopen tot €103.000”? Kan de regering een exact overzicht geven van hoeveel boetes hiervoor zijn uitgedeeld en wat de bedragen waren?

Antwoord
Ja, het nieuwsbericht is bekend.
Dit jaar zijn er geen illegale slachtactiviteiten vastgelegd tijdens het Offerfeest en dus geen boetes uitgedeeld. Zoals aangegeven bij vraag 231 hierover is door de NVWA gecommuniceerd in een nieuwsbericht.[1]
[1] NVWA ontdekt illegale slachterij in Friesland | NVWA

234
Kunt de regering de gegevens delen die dierhouders moeten bijhouden over geboorte, spenen en uitval van konijnen sinds 1 januari volgens Artikel 2.76l. ‘Registratie algemeen’ en Artikel 2.76n ‘Uitval' uit het Besluit houders van dieren?

Antwoord

Er vindt geen registratie plaats in de I&R database van konijnen over geboorte, spenen en uitval.
Deze gegevens moeten beschikbaar zijn op het bedrijf en drie jaar worden bewaard door de houder.

235
Hoeveel schapen zijn er in 2025 ter destructie aan Rendac aangeboden? Hoeveel in 2026 tot nu toe?

Antwoord
Er vindt geen registratie plaats in de I&R database hoeveel schapen er ter destructie worden aangeboden. Doodmeldingen worden wel vastgelegd door de schapenhouder in de I&R database. In heel 2025 waren dat 101.482, in 2026: tot en met 30 september jl. waren dat 69.991 meldingen.

236
Wat heeft Nederland gerapporteerd als FRP (Favourable Reference Population), MVP (Minimum Viable Population), Favourable Reference Area (FRA) en Favourable reference range (FRR) in de laatste artikel 17 rapportage aan de Europese Commissie voor de wolf? Wanneer was dat? Wanneer vindt de volgende rapportage plaats? Wat gaat Nederland dan rapporteren?

Antwoord
In de laatste rapportage voor artikel 17 van de Habitatrichtlijn is in de zomer van 2025 gerapporteerd dat de FRR en FRP van de wolf onbekend zijn. Over de MVP wordt niet gerapporteerd en de FRA is voor habitattypen van bijlage I van de Habitatrichtlijn. De volgende rapportage is in 2031. Tegen die tijd zijn de FRR en FRP voor de wolf naar verwachting wel bekend.

237

Hoeveel (proef)apen werden in 2026 in Nederland ingevoerd? Vanuit welke landen (aantallen per land)? Hoeveel werden in diezelfde jaren geëxporteerd? Naar welke landen (aantallen per land)?

Antwoord
In 2026 is er t/m september één zending met 3 apen uit het Verenigd Koninkrijk ingevoerd, bestemd voor een dierentuin in Roemenië. Er zijn geen proefapen ingevoerd.
In 2026 zijn er t/m september 8 apen naar Verenigde Konikrijk geëxporteerd.
Er zijn in 2026 t/m september geen proefapen ingevoerd of geëxporteerd.

238
Klopt het dat de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) in haar rapport “Risico’s van TFA voor onze drinkwaterkwaliteit” constateert dat in de herbeoordeling van 6 PFAS-pesticiden geen rekening kan worden gehouden met het cumulatieve effect van afbraak tot TFA van meerdere PFAS-pesticiden en ook de bestaande vervuiling niet kan worden beoordeeld, waardoor er bij de herbeoordeling van het Ctgb mogelijk een grote onderschatting zal zijn van het risico van de herbeoordeelde PFAS-pesticiden? Zo ja, hoe gaan de regering en het Ctgb hiermee om?

Antwoord
Het Ctgb beoordeelt momenteel, op basis van nieuwe wetenschappelijke gegevens over TFA-vorming afkomstig uit Denemarken, of gebruik van individuele middelen leidt tot overschrijding van de grondwaternorm door het afbraakproduct TFA. Ik kan niet vooruitlopen op de uitkomst van de herbeoordeling van 46 middelen door het Ctgb. In de risicobeoordeling van gewasbeschermingsmiddelen wordt (nog) geen rekening gehouden met de cumulatieve effecten in het milieu, omdat het toetsingskader hiervoor nog in ontwikkeling is bij EFSA. Het kabinet deelt de zorgen over oplopende gehaltes aan TFA in onze leefomgeving en bronnen voor drinkwater en zet daarom volop in op bronbeleid via toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en biociden en verbeterde monitoring (Kamerstuk 27858, nr. 482).

239
Welke instantie is bevoegd handhavend op te treden tegen mogelijke overtreding van de specifieke zorgplicht, ook wel minimalisatieplicht, bij gebruik van PFAS-pesticiden in het kader van de opname van PFAS-pesticiden in de lijst van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS), zoals genoemd in het rapport van ILT 'Risico’s van TFA voor onze drinkwaterkwaliteit'?

Antwoord
Stoffen die vallen onder de definitie van PFAS zijn inderdaad opgenomen op de lijst van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). Voor de emissies van ZZS uit industriële bedrijven geldt een minimalisatie, op grond van het Besluit activiteiten leefomgeving. Echter, de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen is gebaseerd op Europese toelatingskaders die hier los van staan. De opname van PFAS als ZZS heeft daarom geen invloed op de toepassing van PFAS-houdende gewasbeschermingsmiddelen.

240
Wordt momenteel opgetreden tegen overtreding van de specifieke zorgplicht, ook wel minimalisatieplicht, bij gebruik van PFAS-pesticiden in het kader van de opname van

PFAS-pesticiden in de lijst van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) zoals genoemd in het rapport van ILT 'Risico's van TFA voor onze drinkwaterkwaliteit'?

Antwoord
Stoffen die vallen onder de definitie van PFAS zijn inderdaad opgenomen op de lijst van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). Voor de emissies van ZZS uit industriële bedrijven geldt een minimalisatie, op grond van het Besluit activiteiten leefomgeving. Echter, de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen is gebaseerd op Europese toelatingskaders die hier los van staan. De opname van PFAS als ZZS heeft daarom geen invloed op de toepassing van PFAS-houdende gewasbeschermingsmiddelen.

241
Gaat de regering naar aanleiding van de constatering van het ILT dat gebruikers mogelijk in overtreding zijn als ze het gebruik niet minimaliseren, beoordelen of aanvullende maatregelen nodig zijn? Zo ja, op welke termijn worden wij hierover geïnformeerd? Zo nee, waarom niet?

Antwoord
Stoffen die vallen onder de definitie van PFAS zijn inderdaad opgenomen op de lijst van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). Voor de emissies van ZZS uit industriële bedrijven geldt een minimalisatie, op grond van het Besluit activiteiten leefomgeving. Echter, de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen is gebaseerd op Europese toelatingskaders die hier los van staan. De opname van PFAS als ZZS heeft daarom geen invloed op de toepassing van PFAS-houdende gewasbeschermingsmiddelen

242
Hoe wordt bij het convenant "gewasbeschermingsmiddelen" op het punt van het in kaart brengen door het Rijk en sectorpartijen per type teelt van de mogelijkheden om te komen tot versneld uitfaseren van emissies van persistente stoffen uit gewasbeschermingsmiddelen, gewaarborgd dat de uitkomsten op een objectieve wijze in kaart worden gebracht?

Antwoord
De uitwerking van het hoofdlijnenconvenant gebeurt in samenwerking met (mede)overheden en de sector. De overheid staat daarbij in voor een objectieve werkwijze. De exacte uitwerking vindt plaats in de komende maanden.

243
Kan de regering een overzicht geven van de planning voor de wetsvoorstellen en AMvB's gerelateerd aan het stikstofpakket en hierbij per wetsvoorstel en AMvB aangeven welke maatregelen hierin worden geregeld?

Antwoord
Ja, bij de brief van 26 juni jl. is een wetgevingsagenda opgenomen waarin is aangegeven welke wetsvoorstellen en AMvB's uit het maatregelenpakket voortvloeien (zie wetgevingsagenda LVVN samenhangende aanpak landbouw, natuur en stikstof (Kamerstukken II 2025/26, 36 800 XIV, nr. 87, bijlage).

In de wetgevingsagenda is per wetsvoorstel en AMvB een planning en onderwerpsbeschrijving opgenomen. De inhoud zal de komende periode worden uitgewerkt aan de hand van de nader te maken politieke en beleidskeuzes.

244
Kan de regering een overzicht geven van het feitelijk in Nederland jaarlijks voor de landbouw beschikbare aantal toegelaten bestrijdingsmiddelen en werkzame stoffen sinds het begin van deze eeuw?

Antwoord
Het Ctgb publiceert op haar website een Excel bestand met de toegelaten en vervallen middelen. Het eerst toegelaten middel in dit bestand heeft als startdatum van de toelating het jaartal 1986. Met behulp van AI is dit bestand geanalyseerd op het aantal toegelaten gewasbeschermingsmiddelen voor professioneel gebruik in de jaartallen van 2000 tot heden, en het aantal werkzame stoffen daarin op basis van het CAS-nummer. Het CAS-nummer is een unieke code om elke chemische stof mee aan te duiden. Dat geeft het volgende beeld:

Jaar	Unieke middelen met geldige professionele toelating (excl. biociden)	Unieke werkzame stoffen (CAS) (excl. biociden)
2000	1173	296
2001	1044	268
2002	831	258
2003	791	261
2004	758	250
2005	751	257
2006	753	261
2007	746	256
2008	676	240
2009	702	250
2010	703	253
2011	714	257
2012	741	263
2013	770	265
2014	811	267
2015	867	264
2016	889	259
2017	914	259
2018	955	256
2019	999	255

2020	979	247
2021	958	241
2022	935	230
2023	951	227
2024	979	224
2025	964	212
2026	958	205

Hieruit is af te leiden dat er op dit moment minder middelen en stoffen toegelaten zijn dan aan het begin van de eeuw, maar dat dit voor middelen enigszins is toegenomen ten opzichte van het minimum in 2008. Dit geeft echter geen duidelijk beeld van het voor een teler beschikbare middelenpakket. Een gewasbeschermingsmiddel is namelijk toegelaten voor een combinatie van plagen en gewassen, dit bepaalt feitelijk het middelenpakket dat voor de teler beschikbaar is in het veld. Op basis van deze gegevens is daar echter geen uitspraak over te doen.

245
Welke stappen zijn nodig en hoe lang duren deze stappen bij benadering gebruikelijk voordat een werkzame stof (pesticide) die door de EFSA is beoordeeld als hormoonverstorend en aldus conform Verordening (EG) Nr. 1107/2009 moet worden verboden, daadwerkelijk niet meer gebruikt kan worden? Kan de regering aangeven hoe dit proces bij de hormoonverstorende pesticide Fludioxonil, die veelvuldig door de NVWA op groente en fruit wordt aangetroffen, verloopt?

Antwoord
Nadat EFSA een concluderend rapport heeft opgesteld legt de Europese Commissie een voorstel aan de lidstaten voor over het wel of niet goedkeuren van een werkzame stof. De officiële termijn voor opstellen van dit voorstel is 6 maanden, maar duurt in de praktijk vaak langer. Het voorstel wordt ter stemming gebracht in het permanent comité (SCoPAFF), waar uw Kamer altijd vooraf over wordt geïnformeerd. Een hormoonontregelende stof wordt in principe niet goedgekeurd, tenzij wordt voldaan aan een van de uitzonderingsmogelijkheden[1]. Bij de stof fludioxonil (EFSA conclusie november 2024) heeft de Europese Commissie een voorstel voor niet-goedkeuring in voorbereiding, maar deze is nog niet ter stemming voorgelegd aan de lidstaten. Nederland heeft inmiddels meermaals aangegeven dat dit voorstel zo snel als mogelijk ter stemming aan de lidstaten moet worden voorgelegd.

[1] De gewasbeschermingsverordening (EU 1107/2009) kent voor stoffen met hormoonontregelende eigenschappen twee uitzonderingsmogelijkheden: verwaarloosbare blootstelling (bijlage II) en een niet op een andere wijze te bestrijden ernstig fytosanitair gevaar (art. 4 (7)).

246
Kan de regering toelichten op welke punten de Nederlandse lijst met hoogrisicoproducten verder gaat dan andere Europese landen, welke aantoonbare meerwaarde dit heeft en welke extra kosten en administratieve lasten hierdoor voor

Nederlandse ondernemers ontstaan? Is de regering bereid deze nationale kop op de Europese regels te schrappen en volledig aan te sluiten bij de Europese hoogrisicolijst, zodat een gelijk speelveld binnen de EU wordt bevorderd?

Antwoord
Ik interpreteer uw vraag als volgt: Is het doel van het convenant gewasbescherming om het gebruik van schadelijke gewasbeschermingsmiddelen drastisch te verminderen? Hiermee willen de partijen verbonden aan het convenant de impact van gewasbeschermingsmiddelen op de leefomgeving, biodiversiteit en waterkwaliteit verminderen. Bij de verdere uitwerking hiervan zal uiteraard rekening worden gehouden met het behoud van een gelijk speelveld voor Nederlandse telers en met de beschikbaarheid van (laag-risico) alternatieven.

247
Hoe verhouden de Skal-tarieven voor biologische importcontroles zich tot de tarieven voor vergelijkbare controles in andere EU-lidstaten? Welk inzicht heeft het kabinet in de gevolgen voor de concurrentiepositie van Nederlandse importeurs en verwerkers en eventuele verplaatsing van importstromen naar andere EU-lidstaten?

Antwoord
Het staat lidstaten in Europa vrij om zelf te bepalen hoe zij de kosten die worden gemaakt bij het uitvoeren van de biologische importcontroles worden gefinancierd. In een aantal deelstaten in Duitsland worden er tarieven in rekening gebracht, waarvan de tarieven verschillen per deelstaat. Door een andere tariefopbouw zijn de kosten voor reguliere afhandeling van een biologische zending (COI) lager dan in Nederland, maar als een overeenstemmings- en materiële controle moet worden toegepast zijn de kosten voor dergelijke biologische zendingen substantieel hoger. Vlaanderen heeft de intentie om ook tarieven te introduceren voor biologische importcontroles en er worden nu al wel kosten in rekening gebracht voor monstername en analyse van hoog-risicoproducten.

In een impactanalyse van Wageningen Social and Economic Research komt onder meer naar voren dat de kostprijsverhoging voor zowel importeurs als voor consumenten waarschijnlijk beperkt zal zijn. Ook wordt in dit rapport het risico voor het verplaatsten van import naar andere lidstaten beschreven, waarbij wordt geconcludeerd dat het nog maar de vraag is of de logistieke uitdagingen van het importeren via andere lidstaten gaan opwegen tegen de kosten. Als we de huidige stromen van geïmporteerde zendingen biologische producten bekijken, zien we nauwelijks veranderingen sinds de invoering van de Skal tarieven voor importcontroles.
U vindt de impactanalyse van WSER in de bijlage bij het Kamerstuk 30252, nr. 208 van 22 september 2025.

248
Welke mogelijkheden heeft het kabinet om de nieuw ingevoerde Skal-tarieven voor biologische importcontroles af te schaffen en deze controles anders te financieren, zodat een gelijk Europees speelveld wordt bevorderd? Hoe verhoudt de invoering van deze tarieven zich tot de ambitie in de begroting LVVN 2027 om de biologische productie en consumptie te vergroten?

Antwoord
In het Kamerstuk 30252, nr. 208 van 22 september 2025 heb ik uw kamer laten weten waarom de Skal-tarieven voor importcontroles zijn geïntroduceerd en waarom deze niet uit algemene middelen worden gefinancierd. Een dergelijke systematiek met tarieven voor import is ook van toepassing op het fytosanitaire (KCB) en veterinaire (NVWA) werkgebied. Dit sluit aan bij kabinetsbeleid over de doorberekening van toelatings- en handhavingskosten (Rapport Maat houden 2014) en draagt bij aan consistent overheidsbeleid en efficiënte inzet van publieke middelen.
Zie de beantwoording van de vorige vraag voor de impactanalyse van WSER over de kostprijsverhoging voor importeurs en consumenten. Doordat de verwachte impact van de invoering van de tarieven voor importcontroles beperkt is, zal dit ook beperkte impact hebben op de ambitie om de biologische productie en consumptie te vergroten.

249
Op welke specifieke onderbouwing is de invoering van een juridisch houdbare rekenkundige ondergrens pas in het vierde kwartaal van 2027 gepland en hoeveel PAS-melders moeten tot die tijd wachten en het risico lopen op handhavingsverzoeken?

Antwoord
De wetenschappelijke onderbouwing van de RKO is gebaseerd op het expertoordeel van Prof. Petersen. Het kabinet wil de RKO 1 juli 2027 invoeren, mits aan 3 voorwaarden is voldaan. Ten eerste moet de spoedwet en het bijbehorende programma zijn vastgesteld door de Kamers, ten tweede moet de AMvB zonering zijn vastgesteld door de Kamers en ten slotte moeten de beheersmaatregelen zijn vastgesteld. Samen met de provincies werk ik aan het vastleggen van deze beheersmaatregelen in concrete wettelijke voorschriften. Dat dit nodig is blijkt uit zowel de voorlichting van de Raad van State, als de reflectie van Prof. Backes en Prof. Petersen over beheersmaatregelen bij invoering van de RKO.

Met een RKO hebben PAS-melders geen vergunning meer nodig. Zij hebben daarmee een oplossing voor hun situatie. Met het nog uitblijven van een structurele oplossing, zien veel PAS-melders zich helaas geconfronteerd met handhavingsverzoeken. Het Rijk wil, net als provincies, deze verzoeken gemotiveerd afwijzen. Het Programma Maatwerk PAS-melders biedt de wettelijke en beleidsmatige grondslag om handhavingsverzoeken tegen PAS-melders gemotiveerd af te wijzen. Daarnaast heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in eerdere jurisprudentie bevestigd dat er kan worden afgezien van handhaving als er in een handhavingszaak inzichtelijk wordt gemaakt dat er al inzet wordt gepleegd op natuurbehoud- en herstel en dat hierdoor handhaving van de PAS-melder onevenredig is. Het Rijk faciliteert hiervoor een tool waarmee het effect van (natuur)maatregelen inzichtelijk wordt gemaakt.

250
Wat is de geschatte broeikasgasemissiereductie van de landbouw in 2030 in het kader van de klimaatopgave landbouw, gegeven de stikstofemissiereductiedoelen die de regering voor 2030 nastreeft?

Antwoord
De KEV 2026 laat zien dat de geschatte uitstoot van de broeikasgasemissies in de landbouw (incl. glastuinbouw) in 2030 18,9 tot 22,9 megaton CO_2-equivalenten is.

Het sectordoel voor de landbouw is 17,9 megaton CO_2-equivalenten in 2030. Het door het kabinet op 26 juni 2026 aangekondigde maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof is niet meegenomen in de ramingen van de KEV 2026, omdat het pakket na de peildatum van 1 mei is aangekondigd.

Op 4 september 2026 heeft het PBL een reflectie op het samenhangend pakket landbouw, natuur en stikstof gepubliceerd. Volgens PBL kan het samenhangend pakket in 2035 leiden tot een reductie van circa 4 megaton CO_2 equivalenten ten opzichte van het basispad, vooral door afname van het aantal melkkoeien en de invoering van een bedrijfsspecifieke emissienorm voor de melkveehouderij. Dit is een indicatie van de mogelijke effecten, de uiteindelijke effecten zijn afhankelijk van de verdere uitwerking en implementatie van het pakket.
Het samenhangend pakket heeft een positief effect op de reductie van broeikasgasemissies in 2030, maar daar zijn nog geen inschattingen van. PBL zal in de KEV 2027 uitgebreider rapporteren over het klimaateffect van de stikstofmaatregelen die voldoende zijn uitgewerkt.

251
Op welke wijze is de regering van plan het verbod op prijsprikkels, onderdeel van de Uitvoeringsagenda Diergeneeskundige Zorg, juridisch te borgen gezien het feit dat er nog geen aparte juridische categorie voor dierenartsklinieken bestaat waarop dit van toepassing kan zijn?

Antwoord
Het is van belang dat veterinaire professionals de zorg voor het dier centraal stellen, zonder dat ongewenste financiële prikkels de beslissing beïnvloeden welke zorg passend is voor het dier. Dierenartsenpraktijken hebben een cruciale rol en verantwoordelijkheid in het aanbod van zorg. Ik wil daarom ongewenste omzet- en winstgerelateerde prikkels voor dierenartsen en ander personeel verbieden en dit verbod in regelgeving opnemen. Een gezond verdienmodel van dierenartspraktijken is belangrijk voor de beschikbaarheid van goede zorg, maar de beloning van de dierenarts en ander personeel moet onafhankelijk zijn van de behandeling, zoals de hoeveelheid zorg, medicijnverkoop en doorverwijzingen. Zo worden mogelijke prikkels tot overbehandeling en daaraan mogelijk overmatig gerelateerde medicijnenverkoop tegengegaan. Het huidig juridisch kader is geënt op de bevoegdheid van de individuele diergeneeskundige (Wet Dieren, Besluit diergeneeskundigen, Regeling diergeneeskundigen) en niet op de organisatie waar zij werkzaam zijn. Om dierenartsklinieken aan te kunnen spreken op hun verantwoordelijkheden en deze verantwoordelijkheden ook juridisch te borgen, zal ik de wetgeving daarop aanpassen. Dit vereist een zorgvuldig traject, waarbij ik ook oog heb voor de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid in de praktijk en beperkte administratieve lasten. In de Routekaart diergeneeskundige zorg, die ik in het eerste kwartaal van volgend jaar aan de Kamer zal sturen zal ik aangeven op welke wijze en met welk tijdpad ik dit verbod zal vormgeven.

252
Op welke wijze wordt de Strategische Agenda Voedselzekerheid meegenomen in het uitwerken en uitvoeren van het stikstof- en natuurherstelbeleid?

Antwoord
Het kabinet streeft naar een integrale benadering waarbij doelstellingen rond natuurherstel en voedselzekerheid in samenhang worden bezien. Ondanks dat de samenstelling van de landbouwsector in Nederland met het maatregelenpakket landbouw, natuur en stikstof mogelijk verandert, blijft dit kabinet zich inzetten voor een landbouwsector die ook in de toekomst een belangrijke bijdrage levert aan onze voedselzekerheid. Juist de combinatie van eigen productie en de mogelijkheden voor import maakt ons namelijk weerbaar en draagt bij aan een divers, voedzaam en betaalbaar aanbod van voedsel in Nederland. Daarbij staat verduurzaming niet op gespannen voet met voedselzekerheid, maar is deze juist noodzakelijk voor een toekomstbestendige en robuuste voedselvoorziening in Nederland.

253
Wat zijn de verwachte totale administratieve en financiële lastenstijging per visserijonderneming als gevolg van de nieuwe regels voor de weging van visserijproducten en verplichte controlemiddelen uit de herziene controleverordening van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) en in hoeverre dekt de voorgenomen subsidieregeling in 2027 deze kosten daadwerkelijk volledig?

Antwoord
De totale administratieve en financiële lasten zullen afhankelijk van de individuele bedrijfspraktijk en van toepassing zijnde controlemaatregelen per visserijonderneming verschillen, waardoor deze kosten niet generiek inzichtelijk gemaakt kunnen worden. De wijzigingen die per 10 januari 2026 zijn ingegaan betreffen voornamelijk de digitalisering van bestaande controlemaatregelen op Europees niveau, zoals het logboek voor de vangstregistratie. In Nederland was het gebruik van het elektronisch logboek voor vaartuigen met een lengte gelijk aan of groter dan 12 meter al verplicht waardoor de bestaande praktijk grotendeels voortgezet is. Ook op basis van de nieuwe regels voor de weging van visserijproducten die per 1 januari 2027 in werking zullen treden kan de investering voor individuele ondernemers verschillen. Indien er bijvoorbeeld gebruikt gemaakt wordt van de mogelijkheid om aan boord te wegen kan het nodig zijn om de weegapparatuur te vervangen op basis van de nieuwe eisen, terwijl de verwachting is dat er bij de weging bij aanlanding nauwelijks aanvullende kosten zullen zijn ten opzichte van de huidige praktijk.

De controlemaatregelen die per 10 januari 2028 verplicht worden gesteld, zoals de invoering van sensor- en camerasystemen aan boord van vissersschepen (REM/CCTV), zijn ingrijpend en zullen een grotere investering vragen van visserijondernemingen. Daarom heeft de staatssecretaris aan de Tweede Kamer laten weten deze vissers te willen ondersteunen met een subsidieregeling (Kamerstukken 21501-32, nr. 1814). Deze subsidieregeling wordt momenteel verder uitgewerkt, waarbij het tijdpad afhankelijk is van lopende Europese wetgevingstrajecten. De staatssecretaris zal de Tweede Kamer hier begin 2027 nader over informeren. Bij de verdere uitwerking van de subsidieregeling wordt gekeken hoe het geraamde bedrag van 12 miljoen euro efficiënt en effectief ingezet kan worden om een zo groot mogelijke groep vissers te kunnen ondersteunen.

254

Wat is de planning met betrekking tot het beschikbaar komen van de geactualiseerde en verbrede natuurdoelanalyses en op welke termijn worden de adviezen hierover van de Ecologische Autoriteit verwacht?

Antwoord
Eind 2024 hebben Rijk en provincies bestuurlijke afspraken gemaakt over het vervolg cyclisch proces van de natuurdoelanalyses (NDA's). Daarbij is afgesproken dat de NDA's onderdeel worden van het beheerplanproces en er voorafgaand aan de actualisatie van een beheerplan voor een Natura 2000-gebied een NDA wordt opgesteld. Dit is eens in de zes jaar aan de orde, maar het moment waarop verschilt per gebied. Eens in de twee jaar worden de NDA's voorzien van een tussentijdse, lichte actualisatie (de zogenaamde APK). Na het opstellen van een NDA wordt deze voor advies aan de Ecologische Autoriteit aangeboden. In principe brengt de Ecologische Autoriteit negen weken na de aanvraag van het advies haar advies uit.

255
Hoeveel hectare agrarische cultuurgrond valt naar schatting binnen de beoogde overgangszones rondom Natura 2000-gebieden en wat is de verwachte daling van de agrarische productiecapaciteit en de totale financiële schade voor het verdienvermogen van boeren in deze zones?

Antwoord
Het RIVM heeft eerder in beeld gebracht dat de oppervlakte agrarische cultuurgrond rondom de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden bij een zone van 500 meter circa 153.000 hectare (8,7% van het totaalareaal landbouwgrond) bedraagt. Het gaat daar om 3.077 bedrijven (ca. 6% van het totaal aantal agrarische bedrijven in Nederland). Bij een uitbreiding naar 1000m voor 15 gebieden komen daar 602 bedrijven bij en 22.870 ha landbouwgrond bij. In totaal gaat het voor zonering dus vooralsnog om 3679 bedrijven (ca. 7,5% van het totaal aantal agrarische bedrijven in Nederland) en 175.870 ha. landbouwgrond (9,8% van het totale landbouwareaal in Nederland). . Omdat naar verwachting niet voor alle gebieden een zone gaat gelden en voor een aantal gebieden een zone van 1000 meter, is nog niet exact aan te geven hoeveel hectares de beoogde overgangszones zullen omvatten. De definitieve vaststelling van de gebieden is dit najaar voorzien.
Om te komen tot een toekomstbestendige bedrijfsvoering passend binnen de gebiedsdoelen wordt, in aanvulling op het generieke faciliterend pakket, een aanvullend faciliterend pakket ontwikkeld dat de ondernemer ondersteunt. Het kabinet heeft Wageningen Social & Economic Research gevraagd een analyse te maken van de sociaaleconomische effecten van het geheel van de voorgestelde maatregelen in de stikstofaanpak. Deze reflectie komt naar verwachting eind oktober gereed. Met de uitkomsten van deze reflectie is meer duiding mogelijk van de gevolgen van het maatregelenpakket voor de agrarische productiecapaciteit en het verdienvermogen van boeren in de zones.

256
Is voor het in de begroting genoemde programma Ontwikkeling Beheersingsaanpak Uitheemse Rivierkreeften budget voorzien? Zo ja, hoeveel?

Antwoord
In 2025 heeft LVVN een subsidie van 400.000 euro aan de STOWA toegekend voor de verdere ontwikkeling van kennis als onderdeel van het afwegingskader uitheemse rivierkreeften voor een periode van vier jaar. Deze middelen kwamen voort uit de voorjaarsnota 2025. Daarnaast heeft LVVN 100.000 euro per jaar op de eigen begroting gereserveerd voor de ontwikkeling van een beheersingsaanpak uitheemse rivierkreeften.

257
Welk concreet extra areaal aan biologische landbouwgrond verwacht het kabinet te behalen met de zoneringsaanpak in 2030 en in 2035?

Antwoord
Omschakeling naar gecertificeerde biologische bedrijfsvoering wordt geen verplichting in zones rondom kwetsbare natuur- en in watergebieden. Het maatregelenpakket is er wel op gericht om boeren die dat willen de mogelijkheid te geven om te kunnen omschakelen, met uitzicht op een goed verdienmodel.
Hoeveel boeren exact zullen omschakelen naar biologisch in de zones rondom kwetsbare gebieden is nog niet te zeggen. Momenteel laat ik nader onderzoek uitvoeren naar de effecten van het maatregelenpakket voor de biologische sector. Het versnellingsplan dat is ontwikkeld naar aanleiding van de motie Bromet (Kamerstuk 36800 XIV nr. 32) is bedoeld. om in 2030 de ambitie 15% biologisch areaal te halen, maar tegelijkertijd kost omschakeling naar biologische landbouw tijd waardoor het kan zijn dat het belangrijkste effect na 2030 zichtbaar wordt.

258
Welke sociale en economische ondergrenzen hanteert de regering bij het uitwerken van een visie op en beleid voor een vitaal en toekomstbestendig landelijk gebied?

Antwoord
In de Kamerbrief van 26 juni jl. heeft het kabinet aangekondigd een impuls te geven aan de sociale en economische vitaliteit van het platteland. Dit doet het kabinet via een landsbreed actieprogramma Sterk Platteland en sociaaleconomische investeringsprogramma's voor specifieke regio's. Doel hiervan is om plattelandsgemeenschappen te versterken en nieuwe economische kansen op het platteland te bevorderen. Dit nauw aansluitend op bestaande beleidsinitiatieven en adviezen zoals het “Elke regio telt”-rapport (Kamerstukken II 2023/24, 29 697, nr. 114).

259
Welke verschillende programma’s bestaan er al en worden nog uitgewerkt ten behoeve van sociaaleconomisch sterke plattelandsgemeenschappen en hoeveel langjarige financiering is per programma beschikbaar?

Antwoord
Er zijn verschillende bestaande en nieuwe programma’s die bijdragen aan sociaal en economisch sterke plattelandsgemeenschappen. Het betreft:

- Het LEADER-instrument, dat onderdeel is van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB 2023–2027) en door provincies in samenwerking met gemeenten wordt uitgevoerd. Via dit instrument worden lokale initiatieven

ondersteund die bijdragen aan de ontwikkeling van plattelandsgebieden. In totaal is er € 73 miljoen aan LEADER-budget beschikbaar voor Nederland voor de periode 2023-2027, waarvan circa 80% Europese middelen.

- Regio Deals: dit instrument versterkt de brede welvaart in de regio en draagt bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van vele regio's in Nederland. Het Rijk heeft in de periode 2018 - 2025 circa € 1,8 miljard beschikbaar gesteld voor de Regio Deals, waarvan een gedeelte zich richt op plattelandsregio's. De uitvoering loopt tot eind 2029. De Regio Deals zijn een tijdelijk instrument en voorzien niet in structurele sociaaleconomische ondersteuning van plattelandsregio's. Voorbeelden van regio's waarbij een Regio Deal bijdraagt aan plattelandsontwikkeling zijn Regio Noordoost Brabant, het Groene Hart en de Achterhoek.
- Het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR): via dit programma werkt het Rijk samen met elf regio's aan de randen van het land samen aan een meerjarige regionale aanpak. Samenwerking richt zich op onder andere leefbaarheid, bereikbare voorzieningen en een gezonde en kansrijke toekomst voor inwoners. Het Rijk heeft procesgeld beschikbaar gesteld voor het NPVR. Voor de opgaven in de regio's is een omvangrijke investeringsbehoefte in kaart gebracht, waarvoor nog geen structurele dekking beschikbaar is.
- Het Coalitieakkoord 2026-2030 stelt € 200 miljoen beschikbaar via het nieuwe Gemeenschapsfonds. Zoals toegelicht in de Kamerbrief 'Ontwerp en inrichting van het Gemeenschapsfonds' van 28 september 2026, investeert het fonds in gemeenschappen via één landelijke regeling. De regeling die medio 2027 wordt opengesteld, biedt aanvragers zoals verenigingen en stichtingen de mogelijkheid om financiële middelen aan te vragen voor aan- en verbouw of renovatie van fysieke ontmoetingsplekken en voor ontwikkeling en ondersteuning van initiatief. De regeling heeft een landelijke dekking met extra aandacht voor de NPVR-regio's. Vooruitlopend op de regeling worden middelen beschikbaar gesteld op basis van bestaande regelingen via partijen en/of fondsen die al langjarig maatschappelijk initiatief ondersteunen, een sterk netwerk hebben en daarmee een vertrouwde partij zijn.
- In de Kamerbrief van 26 juni jl. heeft het kabinet aangekondigd een impuls te geven aan de sociale en economische vitaliteit van het platteland. Dit doet het kabinet via een landsbreed actieprogramma Sterk Platteland en sociaaleconomische investeringsprogramma's voor specifieke regio's. Hiervoor heeft het kabinet € 100 miljoen beschikbaar gesteld. Het Rijk zal deze programma's samen met medeoverheden, maatschappelijke organisaties en lokale gemeenschappen uitwerken. De programma's richten zich onder meer op het versterken van lokale gemeenschappen en het creëren van nieuwe economische kansen.

Specifieke regionale, provinciale en/of gemeentelijke programma's zijn niet in dit overzicht meegenomen.

260
Welke gevolgen zal de omschakeling naar 'modern toezicht' bij de NVWA hebben op de grootte en inzet van het personeelsbestand en hoe verhoudt dit zich tot eventueel op te leggen taakstellingen?

Antwoord
De precieze impact op de lange termijn van de taakstellingen voor de komende jaren (tot ten minste 2035) op het toezicht van de NVWA is op dit moment nog niet in beeld. In het jaarplan voor 2027 dat ik met uw Kamer zal delen wordt de impact voor 2027 wel inzichtelijk. Aspecten van modern toezicht zoals innovatie en de toepassing van AI, maar ook het inzetten van systeemtoezicht zal niet volledig een antwoord zijn op de oplopende taakstellingen. Dit vraagt daarnaast om expliciete en scherpe keuzes over de mate van risicobeheersing en -acceptatie.

261
Hoe verhoudt de beschikbare capaciteit en de verwachte capaciteit van de NVWA de komende jaren zich tot het zich ontwikkelende takenpakket van de NVWA?

Antwoord
De NVWA werkt, met uitzondering van verplichte Europese controles, risicogericht en zet haar capaciteit daarvoor zo effectief en efficiënt mogelijk in om met de beschikbare capaciteit en een passende mix van toezichtmethoden een zo groot mogelijk effect te realiseren op de borging van de publieke belangen waarvoor de NVWA aan de lat staat. Het takenpakket heeft zich de afgelopen jaren verder uitgebreid, onder meer als gevolg van ontwikkelingen in (Europese) wet- en regelgeving. Voor nieuwe taken worden de voor het toezicht benodigde middelen structureel beschikbaar gesteld.
De oplopende taakstellingen voor de komende jaren, die doorlopen tot ten minste 2035, vragen om keuzes in de mate van risicobeheersing en bijbehorende risico-acceptatie. De impact van de taakstellingen op het toezicht van de NVWA is op dit moment nog niet in beeld. Met de toezending van het jaarplan voor 2027 zal ik uw Kamer nader informeren over de impact in 2027.

262
Kan een cijfermatige onderbouwing van de verwachte gemiddelde kostentoename per agrarisch bedrijf per jaar als rechtstreeks gevolg van de ombuiging op de rode diesel van 146 miljoen euro per jaar vanaf 2027 worden gegeven?

Antwoord
Onderzoeksbureau Ecorys heeft in 2025 een impactanalyse van de brandstofkostenreductie landbouw in opdracht van het ministerie van Financiën uitgevoerd. Dit naar aanleiding van de voorgenomen herinvoering van rode diesel onder het toenmalige kabinet-Schoof. De auteurs van het rapport verwachten een brandstofkostenreductie van circa € 1.600 tot € 2.300, afhankelijk van het soort land- en tuinbouwbedrijf.
De onderzoekers merken op dat een deel van de kostenreductie teniet wordt gedaan door een stijging van het gebruik, en omdat er kans bestaat dat een deel van de destijds voorgestelde korting in de brandstofketen blijft hangen.

263
Kan de ombuiging op het vervolgpakket ‘Nederland van het slot’, die oploopt tot 1,69 miljard euro in 2030, worden uitgesplitst naar maatregel en begrotingsartikel?

Antwoord

De middelen die gereserveerd waren voor het vervolgpakket stonden volledig op begrotingsartikel 51. Op dit begrotingsartikel staan de nog onverdeelde middelen, zodoende kunnen deze middelen niet uitgesplitst worden naar maatregel. In de Kamerbrief van 16 september 'Vervolgpakket Nederland van het slot' is wel een richtinggevende verdeling opgenomen van deze middelen.

264
Betreffen de bedragen die onder artikel 22 zijn opgenomen voor natuurherstel aanvullende middelen bovenop de middelen uit het fonds voor stikstof, landbouw en natuur, of zijn deze middelen afkomstig uit dat fonds?

Antwoord
De bedragen die toegevoegd worden aan artikel 22 voor natuurherstel zijn afkomstig uit het fonds.

265
Hoe kijkt de regering aan tegen zorgen bij natuurorganisaties dat voor het herstel van de natuur structureel 200 miljoen euro per jaar extra nodig is?

Antwoord
In het fonds voor stikstof, landbouw en natuur is tot en met 2035 2,2 miljard euro opgenomen voor natuurherstel. Met dit bedrag beoogt het kabinet de natuurhersteldoelen vanuit de Natuurherstelverordening te halen in 2030. Invulling van de Natuurdoelen voor 2040 zal plaatsvinden in het volgende Natuurplan. Dan zal worden bezien of de 200 miljoen euro die structureel is gereserveerd voor natuurherstel en -beheer voldoende is.

266
Hoe worden de (extra) middelen voor agrarisch natuurbeheer verdeeld over de verschillende soorten gebieden? Kan de regering een uitsplitsing maken per soort gebied?

Antwoord
De extra middelen die beschikbaar zijn gesteld en worden de komende jaren in tranches ingezet. Die stapsgewijze ontwikkeling van het budget is mede aanleiding geweest dat LVVN en het IPO samen, voor drie jaar een ambtelijke commissie hebben ingesteld. De middelen worden op basis van het advies van deze commissie verdeeld over de verschillende gebieden, waarbij rekening wordt gehouden met de soorten die er voorkomen, en de wijze waarop meervoudig doelbereik kan worden ondersteund. Het is nu nog niet mogelijk om een exacte verdeling over gebieden te maken.

267
Hoe worden de middelen voor agrarisch natuurbeheer uitgekeerd? Kunnen alle boeren die van deze middelen gebruik willen maken om natuur te creëren hier aanspraak op maken?

Antwoord
De middelen voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb), de belangrijkste regeling binnen het Agrarisch natuurbeheer, worden uitgekeerd aan collectieven, die een

privaatrechtelijk contract aangaan met boeren. De collectieven zijn gebonden aan de gebieden en voorwaarde opgenomen in Natuurbeheerplannen van provincies, die gebaseerd zijn op een doelenkader dat LVVN samen met provincies en andere belanghebbenden ontwikkeld.

268
Hoeveel boerenbedrijven zullen naar verwachting een bijdragen ontvangen uit het Investeringsfonds duurzame landbouw (IDL)? Om welk aandeel van de boerenbedrijven gaat dit?

Antwoord
Volgens prognoses van de uitvoerder van het Investeringsfonds Duurzame Landbouw, het Nationaal Groenfonds, is de verwachting dat gedurende de uitvoeringsperiode van de regeling tot 2034 met het huidige budget ongeveer 680 bedrijven een omschakellening ontvangen. Hieronder zullen 408 melkveehouders zijn, indien de trend doorzet dat 60% van de ontvangers melkveehouder is doordat de integrale omschakeling die het IDL vraagt heel geschikt is voor grondgebonden (melk)veehouderij die bijvoorbeeld naar biologische bedrijfsvoering omschakelen. Op een totaal van 12.385 bedrijven die door het CBS in 2025 op basis van de landbouwtelling worden aangemerkt als melkveehouder zou 3,3% van de melkveehouders in 2025 een lening via het IDL krijgen, terwijl het daarnaast ook voor de andere sectoren openstaat. Hierin is de optie tot verlenging met 5 jaar niet meegenomen, maar wel de extra door de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof gereserveerde middelen à € 43 mln. voor 2028.
269
Profiteren biologische koploperboeren van generieke financiële regelingen ten opzichte van gangbare boeren? Zo ja, op welke wijze?

Antwoord
Uit het RVO-rapport 'Iedere boer telt' en het Bionext/Biohuis-rapport 'Toegankelijkheid Regelingen en regeldruk voor biologische boeren en tuinders' blijkt dat biologische (koploper)boeren over het algemeen minder profiteren van generieke financiële regelingen ten opzichte van gangbare boeren. Dat kan verschillende oorzaken hebben. Sommige investeringen als een luchtwasser of emissiearme stalvloer passen niet bij de biologische landbouw. Soms zijn er schaalnadelen, omdat een bedrijf te klein is en een eigen bijdrage niet haalbaar is. Ook kan het zijn dat vergoedingen voor maatschappelijke diensten (denk aan agrarisch natuur en landschapsbeheer) passend zijn voor gangbare, maar te laag zijn voor biologische boeren. Er zijn echter specifieke onderdelen en uitzonderingen waarin biologische boeren wel een (beperkt) voordeel hebben of prioriteit krijgen. Voorbeelden hiervan zijn de automatisch goud status in de GLB ecoregeling, extra punten krijgen bij investeringssubsidies, uitzonderingen van sommige GLB conditionaliteiten, of de milieulijst van fiscale faciliteiten MIA/VAMIL. Van het Investeringsfonds Duurzame Landbouw wordt door omschakelende of biologische boeren relatief veel gebruik van gemaakt.

270
Kan de apparaatstaakstelling van 3,7 miljoen euro in 2027, oplopend tot structureel 56,6 miljoen euro, worden uitgesplitst naar het kerndepartement, RVO, NVWA en andere betrokken organisaties? Welke gevolgen heeft deze taakstelling voor de uitvoering van subsidieregelingen, vergunningverlening, toezicht en handhaving?

Antwoord
In onderstaande tabel is de apparaatstaakstelling voor LVVN uit het coalitieakkoord uitgesplitst naar desbetreffende organisaties. De uitwerking van de taakstelling wordt opgepakt door LVVN en de uitvoeringsorganisaties. De Kamer zal geïnformeerd worden over de voorgenomen invulling van de taakstelling. Hierbij zal ook worden ingegaan op de gevolgen voor uitvoering, toezicht en handhaving.

Bedragen in miljoenen euro's	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**	**2031**
Taakstelling LVVN totaal	**-3,7**	**-7,0**	**-28,4**	**-57,6**	**-56,6**
waarvan eigen apparaat	-0,2	-0,4	-6,4	-14,3	-13,5
waarvan NVWA	-1,8	-3,7	-12,0	-23,6	-23,6
waarvan RVO	-1,3	-2,1	-6,7	-13,0	-12,9
waarvan Staatsbosbeheer	-0,2	-0,4	-1,2	-2,3	-2,3
waarvan overige organisaties	-0,2	-0,4	-2,0	- 4,4	-4,2

271
Hoe verhouden de overheidsinvesteringen (totale bedragen) voor het geheel van de extensieve en intensieve landbouw zich tot elkaar?

Antwoord
In de begroting voor 2027 zijn diverse regelingen en incidentele subsidies opgenomen die met name gericht zijn op extensieve en extensiverende landbouwbedrijven. Het gaat hierbij onder andere om diverse projecten voor de biologische landbouw, de GLB-samenwerkingsregeling in veenweiden en overgangsgebieden rondom Natura2000-gebieden, uitbreiding van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de stimuleringsregeling extensivering melkveehouderij en middelen voor biologische landbouwbedrijven. Voor 2027 gaat het om een totaal kasbedrag van € 406 miljoen. Daarnaast zijn in de begroting voor 2027 diverse regelingen en incidentele subsidies opgenomen die bestemd zijn voor alle land- en tuinbouwbedrijven waar ook extensieve en extensiverende landbouwbedrijven gebruik van kunnen maken. Het gaat hierbij om innovatieregelingen gericht op de reductie van emissies uit stallen, emissiearm veevoer, diverse mestregelingen, sociaaleconomische begeleiding, diverse beëindigingsregelingen, bedrijfsverplaatsingsregeling en gewasbescherming, een incidentele subsidies voor klimaatvriendelijke veehouderij, dierenwelzijn, plantgezondheid, mestvergisting, programma veenweiden, doelsturing waterkwaliteit en maatwerkoplossingen voor piekbelasters. Hiervoor is in 2027 een totaal kasbedrag van € 844 miljoen begroot.

272
Welk percentage van de Nederlandse landbouwbedrijven kan naar verwachting effectief gebruikmaken van de Subsidieregeling emissieloos landbouwmaterieel (SEL) voor

elektrische tractoren en machines, mede in het licht van de heersende netcongestie op het elektriciteitsnet en de hoge aanschafkosten van elektrisch materieel?

Antwoord
In 2026 is de SEL voor € 23,6 miljoen opengesteld. Er hebben ca. 120 bedrijven gebruik kunnen maken van de SEL. In totaal is er nog, onder voorwaarden, ca. € 67 miljoen gereserveerd in het Klimaat en Energiefonds voor deze regeling. De komende tijd wordt gewerkt aan de exacte voorwaarden van de regeling en de openstelling in 2027 e.v. Hierdoor is nog niet met zekerheid te zeggen hoeveel ondernemers de komende jaren gebruik kunnen maken van de regeling.

273
Welk deel van de droogteschade in de landbouw in 2018, 2020, 2022 en 2026 is met publieke middelen gecompenseerd, bijvoorbeeld via de premiesubsidie op de brede weersverzekering of via crisisregelingen?

Antwoord
In de genoemde jaren is respectievelijk € 11,03 miljoen, € 15,95 miljoen, € 17,5 miljoen en € 17,5 miljoenn aan uitgaven voor de brede weersverzekering gerealiseerd of begroot (2026). Het gaat hierbij om zowel Europese als nationale middelen. Daarnaast is er in deze jaren respectievelijk € 0 miljoen, € 5 miljoen, € 7 miljoen en € 8 miljoen aan inkomstenderving voor de Staat geweest (of voor 2026 begroot) vanwege de vrijstelling voor de assurantiebelasting. Deze vrijstelling geldt sinds 2020. Welk deel van deze bedragen ten goede is gekomen aan de dekking van droogteschade in de landbouw is niet aan te geven, omdat de brede weersverzekering zich op alle extreme weersomstandigheden richt, waaronder droogte, regenval, sneeuw, (nacht)vorst, ijzel, storm, hagel en brand door blikseminslag en de verzekering door private verzekeraars wordt uitgevoerd. Er zijn in 2026 tot op dit moment geen crisisregelingen in werking getreden in verband met de droogte in de landbouw.

274
Welke specifieke juridische en technische belemmeringen staan in de EU-regelgeving nog in de weg aan de volledige erkenning en toepassing van herwonnen stikstof uit dierlijke mest (RENURE) als kunstmestvervanger en wat de totale kosten per ton verwerkte mest zijn voor de agrariër bij de productie van RENURE-meststoffen?

Antwoord
Zoals vermeld in mijn brief van 6 juli jl. (Kamerstuk 33037-648) is op 12 juni 2026 een wijziging van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (Urm) in werking getreden naar aanleiding van de Europese toelating van het gebruik van Renure-meststoffen en de daaropvolgende aanpassing van bijlage III van de Nitraatrichtlijn. De Europese toelating ziet op drie typen Renure-meststoffen, te weten mineralenconcentraat, ammoniumzouten en struviet. Er zijn op dit moment binnen de gestelde Europese voorwaarden geen belemmeringen om de drie toegelaten typen Renure-meststoffen, binnen de daarvoor geldende voorwaarden, te gebruiken en te verhandelen.
De wijziging van de Urm maakt het onder voorwaarden mogelijk om deze Renure-meststoffen tot maximaal 80 kg stikstof per hectare per jaar aan te wenden bovenop de in de Nitraatrichtlijn opgenomen gebruiksnorm van 170 kg stikstof per hectare per jaar voor dierlijke mest, binnen de totale stikstofgebruiksnorm. De kosten van de productie

van Renure-meststoffen verschillen sterk per bedrijf en zijn mede afhankelijk van de wijze van verwerking, de bedrijfsomvang en de bedrijfsvoering.
De Europese verordening biedt geen ruimte voor toepassing van meer Renure producten dan hiervoor vermeld. Het JRC-rapport vormt de wetenschappelijke basis voor de Europese toelating van Renure (https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121636). Het rapport richt zich op de eigenschappen van het eindproduct en de daaraan verbonden milieurisico's. De Europese toelating stelt beperkingen die verder gaan dan voornoemd rapport van het Joint Research Centre, zo worden er anders dan in het JRC-rapport in de Europese toelating eisen gesteld aan de verwerkingstechnieken terwijl het JRC-rapport eisen stelt aan eindproducten.

275
Met welk volume, in tonnen stikstof en fosfaat, zal de verwachte capaciteit van groot- en kleinschalige installaties voor mestverwerking het nationale mestoverschot terugdringen?

Antwoord
De productie van Renure-meststoffen draagt bij aan circulair gebruik van meststoffen, het verminderen van het mestoverschot en reduceren van broeikasgas- en ammoniakemissies. De komende jaren zet ik in op stimulering van Renure. Op basis van het daarvoor beschikbare budget wordt ingeschat dat daarmee 300 kleinschalige en 100 grootschalige Renure-installaties gerealiseerd kunnen worden. Of dit daadwerkelijk gerealiseerd wordt is echter afhankelijk van productiecapaciteit van leveranciers, vergunningverlening en marktomstandigheden.

276
Welk aandeel van het nationale mestoverschot wordt met de verwachte capaciteit van groot- en kleinschalige installaties voor mestverwerking aangepakt?

Antwoord
In Nederland wordt meer mest geproduceerd, en dan gaat het om de nutriënten fosfaat en stikstof, dan dat er op Nederlandse landbouwgrond geplaatst kan worden. Voor een individueel bedrijf dat meer mest produceert dan op eigen grond geplaatst kan worden, gaat het om een bedrijfs- of mestoverschot. Nationaal, waarbij naast andere nutriëntenstromen ook mest wordt geïmporteerd, verwerkt en geëxporteerd, gaat het om een nutriëntenbalans. Het Nederlands Centrum voor Mestverwaarding (NCM) maakt jaarlijks een inventarisatie van de balans voor de nutriënten fosfaat en stikstof. De vermindering van de plaatsingsruimte wordt door het NCM geraamd op ongeveer 53 miljoen kg stikstof door met name de afbouw van de derogatie in 2026 (Kamerstuk 33 037, nr. 533). De inschatting is dat bij maximale benutting van het beschikbare subsidiebudget voor mestverwerking maximaal ongeveer 25% van dit verlies aan stikstofplaatsingsruimte opgevangen kan worden met productie van Renure-meststoffen.

277
Welke totale jaarlijkse broeikasgasreductie, in kiloton CO2-equivalenten, wordt naar verwachting gerealiseerd met de middelen voor mestvergisting (11,0 miljoen euro),

hoogwaardige mestverwerking (10,5 miljoen euro) en kleinschalige installaties voor Recovered Nitrogen from Manure (RENURE) (19,5 miljoen euro)?

Antwoord
Mestvergisting draagt bij aan de reductie van methaanemissies uit de veehouderij, in het bijzonder in combinatie met stalaanpassingen en dagontmesting. Daarnaast zorgt mestvergisting voor de vervanging van aardgas. Naar verwachting kunnen met de beoogde stimulering van collectieve mestvergisting (11 miljoen euro) door melkveehouders meer initiatieven worden gerealiseerd en daarmee een grotere reductie van methaanemissies (Kamerstuk 32 813, nr. 1.524) worden gerealiseerd. De middelen voor hoogwaardige mestverwerking betreffen de reeds langer bestaande subsidiemodule voor Hoogwaardige Mestverwerking (HMV). In combinatie met de subsidie voor (kleinschalige) installaties voor Renure is de inschatting dat bij maximale benutting van het totale meerjarig beschikbare subsidiebudget ongeveer 25% van het derogatieverlies aan plaatsingsruimte opgevangen kan worden door verwerkingscapaciteit voor Renure, waarmee het gebruik van stikstof kunstmest met de daarbij horende broeikasgasemissies kunnen worden teruggedrongen.

278
Gaat de veronderstelde bijdrage van mestvergisting en mestverwerking uit van een gelijkblijvende of van een stijgende mestproductie?

Antwoord
De omvang van de mestproductie wordt in Nederland begrensd via de hoeveelheid fosfaatrechten en productierechten. De veronderstelde bijdrage van mestvergisting en mestverwerking is niet afhankelijk van de omvang van de mestproductie. Ook bij een gelijkblijvende of dalende mestproductie kan de bijdrage van mestvergisting en mestverwerking toenemen, wanneer een groter aandeel van de beschikbare dierlijke mest hiervoor wordt benut. Op dit moment wordt circa 5% van de beschikbare mest in Nederland vergist (Kamerstuk 36600-XIV, nr. J, vraag 87). Er is daarmee ruimte om een groter deel van de bestaande meststroom voor vergisting en verwerking te benutten. Bij mestverwerking kan onder meer worden ingezet op de productie van Renure-meststoffen. De ontwikkeling van de bijdrage van mestvergisting en mestverwerking is daarmee niet uitsluitend afhankelijk van de omvang van de mestproductie, maar ook van de mate waarin de beschikbare mest wordt vergist en verwerkt.

279
Hoe verhoudt het budget voor mestvergisting en mestverwerking zich tot de krimp van de veestapel die door ander beleid wordt voorzien?

Antwoord
In 2025 bedroeg de groengasproductie in Nederland ongeveer 340 miljoen m^3. Het kabinet is voornemens om een bijmengverplichting in te voeren die moet leiden tot een CO_2-reductie van 2,85 Mton in 2031, overeenkomend met een groengas productie van 840 miljoen m3. Daarvoor zou de vergisting van dierlijke mest moeten toenemen van 3,4 miljoen ton naar circa 25 – 33 miljoen ton (Landelijke rapportage en inventarisatie export en verwerking dierlijke mest 2025 - NCM)[1]. Het benodigde volume komt overeen met de vergisting van ongeveer een derde tot 45% van de in 2024 in Nederland geproduceerde mest (inschatting NCM). De benodigde capaciteitsuitbreiding voor mestvergisting om de

klimaatdoelen te halen, kan qua mestvolume behaald worden met de dierlijke mest van een deel van de huidige mestproductie.

[1] Landelijke rapportage en inventarisatie export en verwerking dierlijke mest 2025

280
Waaruit bestaan de middelen voor de productschappen 2.0 gereserveerde 1,5 miljoen euro aan voorbereidende werkzaamheden gereserveerd?

Antwoord
Het kabinet heeft in het regeerakkoord opgenomen dat het start met een nieuwe Publiek-Private samenwerking. Voor de voorbereidende werkzaamheden (verkenning en onderzoek) is 1 miljoen euro begroot voor de komende 3 jaar. Ik kan het door u genoemde bedrag van 1,5 miljoen euro niet plaatsen.

281
Welk deel van de gereserveerde 9,9 miljoen euro voor in beslag genomen goederen wordt besteed aan de opvang en verzorging van levende dieren, in het bijzonder exotische dieren?

Antwoord
9,6 miljoen euro van dit gereserveerde bedrag wordt ingezet ten behoeve van de opvang en verzorging van dieren die als gevolg van een aantasting van het welzijn in beslag of bewaring zijn genomen. Een splitsing naar wel of niet exotische dieren is op dit moment niet mogelijk (Bron: Rijksdienst voor Ondernemen Nederland).

282
Hoe wordt geborgd dat voldoende gespecialiseerde opvangcapaciteit beschikbaar blijft voor in beslag genomen exotische dieren?

Antwoord
Het kabinet zorgt voor de opvang van dieren die in beslag of bewaring zijn genomen vanwege bijvoorbeeld mishandeling of verwaarlozing, door samen te werken met gespecialiseerde opslaghouders. Dit zijn opslaghouders die zich via een aanbesteding hebben ingeschreven en voldoen aan de eisen omtrent dierenwelzijn die in deze aanbesteding zijn opgenomen. Dit geldt ook voor opslaghouders van exotische dieren.

283
Profiteren dierwaardige koploperboeren van financiële regelingen ten opzichte van gangbare boeren? Zo ja, op welke wijze?

Antwoord
Er is een breed instrumentarium beschikbaar in de landbouw dat voor meerdere specifieke doelen kan worden ingezet. Deze vraag is dus niet in zijn algemeenheid te beantwoorden. Een inventarisatie van Biohuis (Kamerstuk 29 842, nr. 47) over ‘de toegankelijkheid van financiële regelingen en regeldruk voor biologische boeren’ heeft meerdere knelpunten beschreven waar biologische boeren tegenaan lopen in de praktijk. In de Kamerbrief (Kamerstuk 29 842, nr. 48) over de voortgang van de uitvoering

van het actieplan biologisch staat beschreven welke inzet er, samen met de RVO, wordt gepleegd om administratieve lasten te verminderen en koplopers te ondersteunen.

284
Welke instrumenten zitten in de voor mestvergisting en groen gas uitgetrokken 11 miljoen euro? Wat is daarbij de doelstelling en de termijn?

Antwoord
Op dit moment wordt in overleg met het Nationaal Groenfonds een stimuleringsinstrument uitgewerkt. De inzet is om met het Ontwikkelfonds Collectieve Mestvergisting door het Nationaal Groenfonds een deel van de aanloopkosten voor collectieve mono-mestvergistingsinitiatieven voor te financieren. Het gaat specifiek om de kosten die gemaakt worden in de risicovolle voorfase van een initiatief, bijvoorbeeld, het zoeken naar een geschikte locatie qua bestemmingsplan, aansluiting op het gasnet en elektriciteitsnet en het starten van de vergunningsaanvragen. Dit zijn substantiële kostenposten die voor veel collectieven lastig te financieren is. De inzet is om het fonds in het eerste kwartaal van 2027 open te stellen.

285
Kan de regering de voor 2027 geraamde 2,8 miljoen euro voor internationale samenwerking uitsplitsen naar de verschillende verdragen, Europese afspraken en activiteiten waarvoor deze middelen worden ingezet?

Antwoord
Door actief in te zetten op internationale verdragen, zorgen we dat landen samen optrekken en elkaars inspanningen versterken. De uitsplitsing van geraamde middelen ziet er als volgt uit:

*Het bevorderen van de samenwerking in het kader van internationale verdragen:
- € 300.000 Biodiversiteitsverdag (CBD)
- € 190.000 Intergovernemental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES)
- € 40.000 Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and flora (CITES)
- € 80.000 Convention on Migratory species (CMS)
- € 9.000 Verdrag van Bern
- € 100.000 International Tropical Timber Organisation

Dit betreft niet de verplichte contributie aan deze verdragen, maar behelst bijvoorbeeld aanvullende bijdragen om de secretariaten van de verdragen te ondersteunen bij de implementatie. Er is verder een bedrag van € 788.000 geraamd voor activiteiten die de regering ondersteunen bij het komen tot een afgewogen inzet in internationale gremia. Het betreft bijvoorbeeld het internationaal samenwerken met onze ambassades en LVVN raden op deze thema's, het uitvoeren van ondersteunende onderzoeken en analyses, het organiseren van stakeholder bijeenkomsten, een bijdrage voor jongerenvertegenwoordigers.

- Middelen voor EU soortenbeleid: € 241.000 voor onder meer de salaris- en reiskosten van de leden van de CITES Wetenschappelijke Autoriteit en Nederlandse vertegenwoordiging in het Europees Scientific Forum on Invasive Alien Species.
- Opslag en opvang van in beslag genomen goederen en specimen na een overtreding van de CITES regelgeving (IBG): €1.052.000.

286
Welk bedrag van de voor 2027 geraamde 2,8 miljoen euro voor internationale samenwerking wordt besteed aan de Nederlandse uitvoering van de Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)?

Antwoord
Voor CITES, inclusief het tegengaan van illegale handel (overtreding CITES regelgeving), is een bedrag van € 40.000 opgenomen voor CITES handhandhavingstraining in Caribisch Nederland/Koninkrijk en € 176.000 voor salaris- en reiskosten van de leden van de Wetenschappelijke Autoriteit CITES. Daarnaast is er € 1.052.000 opgenomen voor de kosten voor de opvang en opslag van in bewaring of in beslag genomen goederen (IBG) of specimen na een overtreding van de CITES regelgeving.
Hierbij merk ik op dat er op artikel 22 ook € 100.000 beleidsbudget is gereserveerd voor CITES nationaal. Dit wordt bijvoorbeeld besteed aan de Meld Misdaad Anoniem Campagne. Het uitvoeringsbudget voor de vergunningverlening en handhaving CITES is gereserveerd op artikel 24.

287
Welk bedrag van de voor 2027 geraamde 2,8 miljoen euro voor internationale samenwerking wordt besteed aan activiteiten gericht op het tegengaan van illegale handel in wilde dieren?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar het antwoord bij vraag 286.

288
Wat zijn de criteria voor de uitbreiding van het aantal met Agrarisch Natuurbeheer beheerde hectares, waarvoor in 2027 168,1 miljoen euro is gereserveerd?

Antwoord
De extra middelen die beschikbaar zijn gesteld, worden de komende jaren in tranches ingezet. Die stapsgewijze ontwikkeling van het budget is mede aanleiding geweest dat LVVN en het IPO samen voor drie jaar een ambtelijke commissie hebben ingesteld. In lijn met het advies van deze commissie wordt voor het ANLb in 2027 ingezet op grutto kerngebieden, overgangsgebieden rondom stikstofgevoelige Natura2000 gebieden inclusief grondwaterbeschermingsgebieden en beekdalen en de verbetering van de habitat voor akkervogels voor de vier akkervogelprovincies: Groningen, Drenthe, Flevoland en Zeeland.

289

Wordt het totaalbedrag van maximaal 25,6 miljoen euro voor subsidie aan het Netwerk Ecologische Monitoring in de periode 2024 tot en met 2029 naar verwachting aan het einde van deze periode volledig benut?

Antwoord
Naar verwachting wordt het budget voor de subsidie NEM II (2024-2029, met uitloop in 2030 en 2031) volledig benut.

290
Op welke veenweidelocaties vindt het onderzoek plaats waarvoor in 2027 13,9 miljoen euro is geraamd op het Programma Veenweide, onder meer voor de uitvoering van het Nationaal Onderzoeksprogramma Veenweiden en het Veenweiden Innovatieprogramma Nederland?

Antwoord
De onderzoeken van het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) en het Veenweiden Innovatieprogramma Nederland (VIP-NL) vinden op diverse locaties plaats, verspreid in het veenweidegebied. Een overzichtskaart van de locaties van het NOBV zijn te vinden op Locaties – NOBV, voor het VIP-NL is een overzichtskaart van de proeftuinen te vinden op Proeftuinen – VIPNL.

291
Hoe groot is het verlies dat de zeven bezoekerscentra van Staatsbosbeheer draaien, waardoor zij moesten sluiten? Hoeveel geld zou nodig zijn vanuit het Rijk om deze bezoekerscentra open te houden?

Antwoord
Staatsbosbeheer is voornemens de Buitencentra te sluiten tegen de achtergrond van een bredere financiële opgave. In de periode 2021–2025 kende Staatsbosbeheer een negatief bedrijfsresultaat. Per saldo zijn de zeven Buitencentra bij elkaar ongeveer € 1,5 tot €2 miljoen per jaar verliesgevend. Om dit huidige exploitatietekort volledig af te dekken, zou dus minimaal een vergelijkbaar bedrag aan extra middelen per jaar nodig zijn. Daar komen de noodzakelijke investeringen in verduurzaming nog bij. Door de benodigde verduurzaming van de gebouwen en de stijgende personeelskosten loopt het totale financiële tekort van de Buitencentra tot 2048 op tot ruim € 40 miljoen.
Vanwege de maatschappelijke reactie op het voorgenomen besluit neemt Staatsbosbeheer meer tijd om per locatie de mogelijkheden met partners en andere stakeholders te verkennen. Mogelijke oplossingen mogen niet ten koste gaan van het natuurbeheer. Extra middelen zouden niet automatisch naar de zeven Buitencentra moeten gaan. Daarbij wil Staatsbosbeheer breder kijken naar manieren om mensen in het hele land te informeren, te betrekken en enthousiast te maken over natuur, bijvoorbeeld via gebiedsgerichte informatie, educatie, digitale middelen en samenwerking met partners.

292
Hoeveel garnalenvissers worden naar verwachting gesaneerd via de vrijwillige saneringsregeling voor de garnalenvisserij en welk effect heeft de reductie van de vloot op de Nederlandse garnalenaanvoer, de visverwerkende keten en de werkgelegenheid in de visserijhavens?

Antwoord
Naar verwachting zullen in totaal 53 garnalenvissers die zich hebben aangemeld voor sanering ook daadwerkelijk overgaan tot sanering. Het is nog onduidelijk welk effect dit heeft op de garnalenaanvoer, de keten en de visserijhavens. De saneringsregeling heeft als doel om de resterende vloot de ruimte te geven om economisch rendabel te vissen, daarmee is de verwachting dat dit de afname in garnalenaanvoer in elk geval gedeeltelijk beperkt. Een relatief groot deel van de garnalenvissers die tot sanering overgaan komt uit Wieringen, Urk en Lauwersoog. Omdat de garnalen een belangrijke doelsoort zijn voor de havens in Wieringen en Lauwersoog, zijn de effecten daar de komende jaren naar verwachting het meest zichtbaar. Momenteel voert LVVN een verkenning uit naar mogelijk flankerend beleid voor de saneringsregeling. Hierin worden de te verwachten effecten op garnalenaanvoer, de keten en de visserijhavens expliciet meegenomen.

293
Kan de daling van de middelen voor het RIVM op artikel 23 worden toegelicht, uitgesplitst naar de programmering van het RIVM – van 11,3 miljoen euro in 2026 en 10,5 miljoen euro in 2027 naar 3,3 miljoen euro in 2031 – en de bijdrage aan het agentschap RIVM – van 26,1 miljoen euro in 2026 en 14,1 miljoen euro in 2027 naar 4,6 miljoen euro in 2031? Kan daarbij per jaar worden aangegeven welke opdrachten en werkzaamheden aflopen, worden overgeheveld of worden verminderd en welke gevolgen dit heeft voor de uitvoering van de taken van het RIVM binnen het LVVN-domein?

Antwoord
De daling van de middelen voor het RIVM op artikel 23 is het gevolg van het proces van opdrachtverlening aan RIVM. LVVN is coördinerend opdrachtgever aan RIVM namens de opdrachtgevers vanuit LVVN, EZK en BZK. Dit betekent dat budgetten van meerdere ministeries worden gebundeld op de LVVN-begroting en in twee voorschotten per jaar naar het RIVM gaan. Het gesprek over de inhoud en looptijd van de opdracht wordt gevoerd door het betreffende opdrachtgevende ministerie met RIVM. Op basis van de uitkomst van die gesprekken wordt de opdracht voor een bepaalde tijd verleend, zo mogelijk en in veel gevallen meerjarig. De benodigde budgetten voor de nieuwe opdrachten en in veel gevallen langer lopende opdrachten worden vanuit alle opdrachtgevers aan coördinerend opdrachtgever LVVN overgemaakt met de voorjaarsnota. De stand van de budgetten op Prinsjesdag is een momentopname: nog niet alle toekomstige overhevelingen zijn zichtbaar in de huidige begroting. Het klopt dat de budgetten op de huidige begroting in de toekomst lager zijn op de onderdelen programmering RIVM en bijdrage aan het agentschap RIVM, op andere artikelen van de Rijksbegroting is ook nog budget gereserveerd. Naar verwachting neemt het budget voor RIVM-opdrachten de komende jaren daarmee nog toe, afhankelijk van de inhoudelijke gesprekken tussen opdrachtgever en opdrachtnemer over de opdrachten. Omdat een groot deel van de RIVM-opdrachten werkzaamheden bevatten voor wettelijke taken (bijvoorbeeld voedselveiligheid, mestmonitoring of stikstofmonitoring) of voor blijvend noodzakelijke beleidsondersteuning, is de verwachting dat het grootste deel van de opdrachten na afronding tussen 2027 en 2031 opnieuw verlengd gaat worden.

294

Klopt het dat de jaarlijkse bijdrage van 0,3 miljoen euro voor de Alliantie Schooltuinen onderdeel is van de post 'Onderwijs en educatie' van artikel 23?

Antwoord
Ja, dat klopt. Deze bijdrage komt uit het budget van het voedseleducatieprogramma Jong Leren Eten.

295
Voor welke jaren is de jaarlijkse bijdrage van 0,3 miljoen euro aan de Alliantie Schooltuinen voor de ondersteuning en borging van schooltuinieren voorzien?

Antwoord
De financiële bijdrage aan de alliantie schooltuinen is op dit moment begroot tot en met 2028, dat is ook de looptijd van de huidige programmaperiode van het programma Jong Leren Eten.

296
Waarom is gekozen voor het verlagen van de ammoniakuitstoot met specifiek 42 tot 46 procent? Waarom is niet gekozen voor een lagere generiek norm, met een grotere opgave rondom kwetsbare natuurgebieden?

Antwoord
Het maatregelpakket van het kabinet bestaat uit generieke maatregelen in alle sectoren, gebiedsgerichte maatregelen in de zones, maatregelen gericht op natuurbehoud en -herstel, en het bieden van de ondersteuning bij de verschillende ontwikkelrichtingen. Voor de landbouw wordt in de periode tot en met 2035 ingezet op een reductie van ammoniakemissies van 42-46% ten opzichte van 2019. Deze emissiereductie moet gerealiseerd worden door een combinatie van generieke maatregelen gericht op emissies op alle bedrijven, aanvullende generieke maatregelen en de gebiedsgerichte inzet in zones rond Natura 2000-gebieden.

Nederland kan niet van het slot zonder gerichte maatregelen rond kwetsbare natuur. Het kabinet zet daarom in op zonering rond Natura 2000-gebieden die zich richt op meerdere drukfactoren, waarmee de natuur de kans krijgt zich te herstellen. In de zones worden aanvullende maatregelen getroffen die zich richten op alle relevante drukfactoren in het gebied. Het gaat hier om zones van 500 meter en van 1.000 meter; de grootte van de zone rondom een gebied wordt bepaald op basis van wat vanuit de natuuropgave nodig is. De maatregelen in de zones moeten ten aanzien van stikstof een aanvullende emissiereductie opleveren van landelijk gemiddeld 20 procentpunt.

In de zones zullen boeren naar een volwaardige extensieve vorm van landbouw moeten bewegen, waarmee agrarische activiteiten en grondgebruik in lijn worden gebracht met het herstel van het Natura 2000-gebied. Door rondom een selectie Natura 2000-gebieden te kiezen voor een extensievere landbouw, blijft er in de rest van Nederland meer perspectief voor hoogproductieve landbouw. Uitgangspunt van het kabinet bij de zoneringsaanpak is dat (extensief) agrarisch grondgebruik mogelijk moet blijven in deze gebieden. Een nog grotere opgave neerleggen in de zones (waaronder op emissiereductie) zou ertoe leiden dat er onvoldoende perspectief voor landbouwkundig

grondgebruik overblijft. Daarom kiest het kabinet niet voor een nog grotere opgave rondom kwetsbare natuurgebieden.
Voor een lijst van bronnen en onderzoeken die zijn benut bij de totstandkoming van de zoneringsaanpak verwijs ik u graag naar eerdere beantwoording op schriftelijke Kamervragen (Kamerstuk 2026Z17022). Het PBL geeft aan dat met het maatregelpakket een belangrijke stap gezet kan worden om de natuur in Nederland te verbeteren en de stikstofuitstoot te verlagen, en de landsadvocaat stelt dat het maatregelpakket perspectief biedt voor zowel natuurherstel als vergunningverlening. Het kabinet voelt zich, bij de gemaakte keuzes en vormgeving van aanpak, gesteund door deze reflecties.

297
Welke vormen van innovatie die voortkomen uit rijksinvesteringen hebben tot nu toe de meeste stikstofruimte opgeleverd en hoeveel?

Antwoord
Via de subsidieregeling voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocaties met piekbelasting, die opengesteld was tussen 21 oktober 2024 en 8 januari 2025, zijn veehouders ondersteund bij investeringen in emissiearme stalsystemen en technieken. Van de 36 aanvragen zijn er 28 aanvragen toegewezen. De uitvoering van deze regeling loopt nog. Een van de voorwaarden aan deze subsidieregeling om de subsidie daadwerkelijk toegewezen te krijgen, is dat veehouders de benodigde vergunningen moet kunnen overleggen. Voor het toepassen van emissiearme stalsystemen en -technieken is een natuurvergunning nodig. Zoals bekend ligt de natuurvergunningverlening nagenoeg stil en worden er momenteel nauwelijks natuurvergunningen verleend. Dit betekent dat deze vorm van ondersteuning vooralsnog nauwelijks stikstofruimte heeft opgeleverd.

298
Wat verstaat de regering onder regeneratieve landbouw?

Antwoord
Regeneratieve Landbouw is een verzamelnaam van landbouwpraktijken die niet alleen de negatieve effecten van gangbare praktijken proberen te beperken, maar ook een positieve bijdrage leveren aan natuur, milieu, klimaat, voedselzekerheid en sociale omstandigheden. Er zijn verschillende definities van regeneratieve landbouw in omloop. Binnen het Nationaal Groeifonds-programma ReGeNL wordt regeneratieve landbouw op dit moment gezien als een vorm van landbouw waarbij het creëren en behouden van een gezonde bodem het startpunt is voor het leveren en regenereren van meerdere ecosysteemdiensten en een goed inkomen voor de boer. Daarmee worden de ecologische, sociale en economische dimensies van voedselproductie versterkt.

299
Hoe verhoudt regeneratieve landbouw zich tot agro-ecologische landbouw en biologische landbouw?

Antwoord

Regeneratieve, agro-ecologische en biologische landbouw hebben veel gemeenschappelijke doelen, zoals gezonde bodems, biodiversiteit, natuurherstel en een toekomstbestendige voedselproductie. Het belangrijkste verschil zit in de benadering en borging. Biologische landbouw is een wettelijk omschreven productiesysteem met vastgelegde voorwaarden en een beschermd keurmerk. Regeneratieve landbouw is een bredere ontwikkelrichting, waarbij vooral wordt gekeken naar de resultaten voor bodem, ecosysteem en boer. Agro-ecologische landbouw is eveneens een benadering die verschillende duurzame landbouwpraktijken omvat. Deze vormen van landbouw kunnen elkaar aanvullen en versterken.

300
Welk aandeel van de veehouderijen voldoet momenteel niet aan de geplande grondgebondenheidsnorm van 2,6 Grootvee-eenheid (GVE)?

Antwoord
In 2025 voldeed circa 75% van de melkveebedrijven aan de gestelde norm van 2,6 GVE/ha.
De 25% bedrijven die niet voldoet kent een spreiding van bedrijven die relatief dicht bij de norm zitten tot bedrijven die daar ver vandaan zitten. Bedrijven die nu boven de GVE/ha-norm zitten kunnen in de komende jaren door meer grond onder het bedrijf te brengen via aankoop, pacht of het afsluiten van samenwerkingsovereenkomsten met akkerbouwers en daarmee in 2035 aan de norm voldoen.
Deze extra grond moet binnen een straal van 25 kilometer van het melkveebedrijf liggen. Een andere mogelijkheid is het verminderen van het aantal melkkoeien op het bedrijf om aan de norm te voldoen.

301
Hoe tellen de bedragen voor natuurherstel op blz. 21 (artikel 22), blz. 77 (artikel 25) en blz. 85 (artikel 26) op tot de in het coalitieakkoord gereserveerde en in de begroting herhaalde 2,2 miljard euro voor natuurherstel?

Antwoord
Doordat de middelen voor de Taskforce via verschillende financiële instrumenten wordt weggezet, worden de middelen verspreid over de begrotingsartikelen. Er wordt 2,2 miljard euro extra begroot voor natuurmaatregelen en deze middelen lopen door tot en met 2035. Doordat de begrotingshorizon van de LVVN begroting 2027 tot 2031 reikt zijn niet alle middelen zichtbaar. Tot 2031 zijn de volgende middelen beschikbaar uit de 2,2 miljard euro.

Begrotingsartikel	**Bedrag tot 2031 (in mln.)**	**Beleidsdoelen**
Art. 22	€ 217,3	Natuurbeheer, natuurbrandpreventie, natuurmonitoring, natuurinclusiviteit, uitvoeringskosten
Art. 25	€ 219,5	Natuurherstelmaatregelen

Art. 26	€ 648,6	Natuurherstel- en beheer
Totaal	**€ 1.085,4**	

De overige ca. € 1,1 miljard voor natuurmaatregelen staat gereserveerd in de jaren 2031 tot en met 2035 en zullen zichtbaar worden in opvolgende begrotingen.

302
Hoeveel wordt er in totaal extra voor natuurherstel begroot?

Antwoord
Hiervoor verwijs ik u naar het antwoord op vraag 301.

303
Aan welke projecten en maatregelen worden de middelen die in 2027 voor natuurherstel gereserveerd zijn uit het fonds (artikel 25) voor stikstof, landbouw en natuur uitgegeven?

Antwoord
De middelen voor natuurherstel worden besteed aan maatregelen t.b.v. de verplichtingen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn en de natuurherstelverordening.
De maatregelen zijn gericht op het voorkomen van verslechtering en verbeteren van de staat van instandhouding van de beschermde natuur door het nemen van systeemherstelmaatregelen.
Maatregelen verminderen negatieve invloeden vanuit drukfactoren op natuur (zoals verdroging, vermesting, verstoring) en versterken de natuur (zoals bosrevitalisering). Dit is belangrijk om de vergunningverlening van het slot te krijgen.
Er wordt in overleg met provincies gekeken welke natuurherstelprojecten in 2027 uitgevoerd kunnen worden.
In de toegezegde brief over natuurherstel en -beheer voor het einde van het jaar zal LVVN melding doen over de voortgang.

304
Hoeveel hectare grond kan worden aangekocht, gezien de huidige grondprijs, met het bedrag van 40 miljoen euro dat in 2027 beschikbaar wordt gesteld voor het aankopen van gronden via de Nationale Grondbank? Bij verkoop in de komende jaren kan de opbrengst opnieuw worden ingezet voor aankopen door de Nationale Grondbank.

Antwoord
De prijzen van landbouwgrond in Nederland variëren, afhankelijk van onder meer de ligging, het gebruik en de grondsoort. Uitgaande van de gemiddelde prijs van landbouwgrond in Nederland van € 108.500 per hectare (Kwartaalbericht agrarische grondmarkt 2026-2) kan met 40 miljoen euro circa 368 hectare worden verworven. Bij verkoop in de komende jaren kan de opbrengst opnieuw worden ingezet voor aankopen door de Nationale Groeibank.

305
Wat zijn criteria voor de aankoop van gronden via de Nationale Grondbank?

Antwoord
Aankoop via de Nationale Grondbank betreft zowel grond als gehele agrarische bedrijfslocaties met grond. De criteria voor aankoop door de NGB staan beschreven in de Leidraad Nationale Grondbank. De NGB kan benut worden als voldaan wordt aan één van de volgende criteria:

a. Het betreft de aankoop van grond uit strategische overweging m.b.t. realisatie LVVN-doelen voor landbouw, natuur, water en klimaat waaronder ook aanpak Agrarisch NatuurBeheer (ANB) en zoneringsaanpak.
b. Het betreft de aankoop van cultuurgrond van een agrarisch ondernemer (eigenaar) die een aanvraag heeft gedaan in het kader van een van de landelijke beëindigingsregelingen.
c. Het betreft de aankoop van een agrarische bedrijfslocatie als toekomstbestendige bedrijfslocatie, bijvoorbeeld t.b.v. verplaatsing.
d. Aankoop van cultuurgrond in combinatie met gesloten bedrijfslocaties van deelnemers aan beëindigingsregelingen of aan verplaatsingsregelingen.

Maatwerk aankopen van agrarische bedrijfslocaties met grond.

306
Waar is het bedrag dat is gereserveerd voor afwaardering van grond door de Nationale Grondbank op gebaseerd?

Antwoord
Financiële afwaardering zoals hier bedoeld, is het economisch verschil tussen de marktwaarde bij aankoop (het huidig agrarisch gebruik) en een lagere waarde van de grond bij verkoop als gevolg van permanente gebruiksbeperkingen. De omvang van de afwaardering wordt bepaald door de mate en combinatie van beperkingen in het gebruik. In de berekening is uitgegaan van een gemiddelde afwaardering van circa 50% van de aankoopwaarde. Een deel van de aangekochte grond zal echter ingezet worden als ruilgrond zonder aanvullende beperkingen en zonder waardedaling. Gerekend is daarom met een overall percentage afwaardering van 30% van het totale aankoopbudget. Dit is inclusief een risicoreservering voor aangekochte agrarische bedrijfslocaties.

307
Kan de regering onderbouwen hoe het geld wat is gereserveerd voor natuurherstel in kwetsbare natuurgebieden genoeg zal zijn om hier adequaat natuurbeheer en -herstel te realiseren?

Antwoord
In en rondom kwetsbare natuurgebieden zal via een combinatie van maatregelen die zijn genoemd in de Kamerbrief Landbouw, Natuur en Stikstof worden bijgedragen aan adequaat natuurherstel en -beheer. Daarvoor stelt dit kabinet extra middelen beschikbaar. De maatregelen zijn erop gericht om drukfactoren te verminderen en beheer te versterken, zie ook vraag 303. In het Natuurplan, waarvan in september jl. het ontwerp is gepubliceerd, wordt inzicht gegeven in de totale herstelopgave. Het maatregelenpakket uit de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof draagt significant bij aan natuurherstel en de NHV-doelen voor 2030. Begin 2027 levert het Planbureau voor de Leefomgeving haar reflectie op van de bijdrage van het maatregelpakket LNS aan de

doelen van de NHV. Mede op basis daarvan zal worden bezien wat er aanvullend nodig is om de NHV-doelen te behalen.

308
Uit welke onderdelen bestaat de 800 miljoen euro voor de aanpak van de beekdalen? Over welke jaren zijn ze verdeeld? Welke gebieden vallen onder de aanpak van beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden en hoeveel hectare en hoeveel bedrijven betreft het?

Antwoord
In totaal is er voor de extensivering in beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden 1 miljard euro begroot. Voor de jaren 2028 t/m 2032 is hiervoor jaarlijks 200 miljoen gereserveerd. Het kabinet werkt de aanpak voor beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden verder uit, in overleg met medeoverheden. Een eerste beeld van de inzet is weergegeven in verdiepingsbijlage 3 van de Kamerbrief Weer ruimte voor boer, natuur en bouw. Momenteel vindt overleg plaats met provincies en waterschappen over de uitwerking van de aanpak, waaronder de afbakening van gebieden en inzet van instrumenten.

309
Hoeveel procent van het totale gereserveerde budget op Artikel 25 voor beëindigings-, verplaatsings- en extensiveringsregelingen komt daadwerkelijk rechtstreeks terecht bij de beëindigende of omschakelende veehouders en welk bedrag gaat op aan apparaatskosten, uitvoeringskosten bij de RVO en de inzet van externe zaakbegeleiders?

Antwoord
Apparaatskosten van het beleidsdepartement en kosten voor zaakbegeleiding worden vanuit andere posten gedekt. Wel worden de kosten voor uitvoering door RVO en de decentralisatieuitkering betaald uit de middelen die voor beëindiging gereserveerd zijn. Daarbij zet ik mij ervoor in om de middelen doelmatig te besteden, onder andere door lessen uit de uitvoering van eerdere regelingen mee te nemen in de uitvoering van nieuwe regelingen. De ervaring met de voorgaande regelingen maakt bovendien dat ik verwacht dat de uitvoeringskosten relatief laag zullen zijn ten opzichte van de middelen die bij de veehouder terecht komen.
Zo wordt ingeschat dat het percentage van het subsidiebudget van de Landelijke vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Vbr) dat terechtkomt bij de veehouder, bij benutting van het volledige budget, circa 95% betreft.

310
Hoeveel van de middelen die besteed worden aan vrijwillige beëindigingsregelingen komen naar schatting terecht bij banken, bijvoorbeeld in de vorm van de afbetaling van schulden en leningen?

Antwoord
Subsidieontvangers zijn vrij om het ontvangen subsidiebedrag te besteden op een manier die voor hen het beste is. Zij hoeven hier geen verantwoording over af te leggen en wordt als zodanig niet gemonitord, daarom kan ik geen antwoord op deze vraag geven.

311
Op welke raming van het aantal deelnemers en het gemiddelde subsidiebedrag is het budget van 185,8 miljoen euro voor de extensiveringsregeling melkveehouderij in 2027 gebaseerd? In hoeverre is hierbij rekening gehouden met de tot nu toe beperkte belangstelling voor de Subsidieregeling extensivering melkveehouderij (Sem)?

Antwoord
Zoals aangegeven in de Kamerbrief van 14 april 2026 (Kamerstukken 28973, nr. 298) is de verwachting dat op basis van het beschikbare subsidiebudget van € 615,7 miljoen het aantal koeien met maximaal 64.000 kan afnemen. Wegens een vertraagde openstelling en verlenging van de Subsidieregeling extensivering melkveehouderij (Sem) zullen een deel van de beschikkingen in 2027 worden afgegeven, waardoor een budgettaire verplichting ontstaat. Hierdoor is een deel van het kas- en verplichtingenbudget naar 2027 geschoven. Na sluiting van de openstellingsperiode (27 januari 2027) van de Sem wordt bekeken hoeveel melkveehouders deelnemen. In de voorjaarsbesluitvorming zal worden bekeken of sprake is van onderuitputting en hoe de middelen op een andere manier kunnen worden besteed die bijdraagt aan het behalen van de stikstofdoelen.

312
Kan het opdrachtenbudget van 37,5 miljoen euro voor het doelsturingssysteem worden uitgesplitst naar RVO, NVWA, het data-ecosysteem, meetnetwerken, onderzoek en overige onderdelen? Welke concrete mijlpalen worden hiermee in 2027 bereikt?

Antwoord
Ja. Het opdrachtenbudget van € 37,5 miljoen kan worden uitgesplitst naar de verschillende onderdelen van het doelsturingssysteem. Dit betreffen governance en doorontwikkeling van het KPI-systeem, meten en berekenen (€13.391.000,00), uitvoering, toezicht en handhaving (€4.700.000,00), doorontwikkelen van de data-infrastructuur en monitoring (€10.050.000,00) en kennisuitwisseling (€9.400.000,00). De concrete mijlpalen voor 2027 worden gekoppeld aan de opdrachten en de voortgang van de implementatie van het doelsturingssysteem, waaronder de verdere ontwikkeling van de data-infrastructuur om tot een afspraken- en voorzieningenstelsel te komen, het uitwerken van meet- en berekeningswijzen voor het vaststellen van emissies op bedrijfsniveau en de doorontwikkeling van de integrale KPI-kernset Duurzame Landbouw om de technische mogelijkheden (voor een integrale KPI-kernset) in de dierlijke en plantaardige sectoren in kaart te brengen.

313
Hoeveel Programma Aanpak Stikstof (PAS)-melders kunnen naar verwachting in 2027 worden geholpen met de beschikbare 158 miljoen euro voor schadevergoeding, provinciale maatregelen en zaakbegeleiding? Hoeveel daarvan krijgen naar verwachting in 2027 daadwerkelijk een legale situatie?

Antwoord
Het is niet mogelijk om aan te geven hoeveel PAS-melders er in verwachting in 2027 over een legale situatie beschikken, omdat in het Programma Maatwerk PAS-melders (PMP) niet naar specifieke jaren gekeken wordt.

Het aantal PAS-melders dat hiermee geholpen kan worden geholpen is niet vooraf niet nauwkeurig in te schatten, aangezien de kosten per casus aanzienlijk kunnen variëren. Het kabinet streeft ernaar dat voor alle PAS-melders voor 2030 zicht op een legale situatie is en voor het merendeel een daadwerkelijk legale situatie gerealiseerd is.

314
Hoeveel bedrijven zijn inmiddels gestopt via de Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging (MGB) en hoeveel stikstofruimte heeft dit opgeleverd?

Antwoord
Provincies zijn bezig met de uitvoering van de Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging via de openstelling van provinciale beëindigingsregelingen op basis van de door de Europese Commissie goedgekeurde Regeling provinciale gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (Rpgb, ook wel MGB genoemd). Op dit moment zijn er nog geen bedrijfslocaties waarvan de procedure is afgerond en die zijn gestopt. Daarmee heeft de MGB nog geen stikstofruimte opgeleverd.

315
Welk deel van de reservering voor zonering op artikel 26 is bestemd voor natuurmaatregelen en welk deel voor extensivering, grondverwerving of compensatie van ondernemers?

Antwoord
Een precieze verdeling van de reservering voor zonering over natuurmaatregelen, extensivering, grondverwerving en compensatie van ondernemers is op dit moment nog niet te geven. Het merendeel van de zoneringsmiddelen gaat naar twee doelen. Het eerste is aanvullende ondersteuning, bovenop het generieke pakket. Dit is voor ondernemers die in de zone blijven en extensiveren, bijvoorbeeld via compensatie voor herwaardering van grond en hulp bij omschakeling naar biologische landbouw. Het tweede is inrichtingsmaatregelen voor hydrologie en natuurherstel. De verdeling hangt af van de uitwerking van het instrumentarium en van de regels die parallel worden opgesteld. Besluitvorming over de precieze inzet van de middelen moet nog plaatsvinden.

316
Op basis van welke informatie en criteria zijn de middelen in de Reservering voor het Fonds voor stikstof, landbouw en natuur verdeeld over de verschillende posten? Kan de regering per post aangeven waarom voor dit bedrag is gekozen? Kan de regering per post aangeven waarom zij denkt dat met dit bedrag kan worden voldaan aan de doelstellingen die zijn gesteld op het gebied van stikstof, landbouw en natuur? Heeft de regering dit laten doorrekenen?

Antwoord
Voor de inzet op landbouw, natuur en stikstof is € 20 miljard (cumulatief tot en met 2035) en € 435 miljoen structureel gereserveerd. In het coalitieakkoord is op hoofdlijnen een eerste verdeling van de middelen opgenomen. Langs de lijnen van deze verdeling zijn de maatregelen verder uitgewerkt. Dit heeft geresulteerd in de tabel in de Kamerbrief van 26 juni, waarin een indicatieve verdeling van de middelen over de verschillende posten is opgenomen.

Het leidende uitgangspunt bij de verdeling is dat de beschikbare middelen, in combinatie met de overige maatregelen uit het pakket, moeten leiden tot doelbereik in de vorm van stikstofemissiereductie, natuurherstel en het op gang komen van de vergunningverlening, rekening houdend met uitvoerbaarheid en maatschappelijke draagkracht. Alleen in samenhang leiden de verschillende onderdelen van de aanpak tot de noodzakelijke emissiereductie en het bredere natuurherstel, welke nodig is voor ruimte voor vergunningverlening. Bij de verdeling is daarbij gekeken naar de bijdrage die de verschillende maatregelen naar verwachting leveren aan het doelbereik en naar de middelen die nodig zijn om deze maatregelen uitvoerbaar te maken. Ook is nadrukkelijk meegewogen dat er voldoende middelen beschikbaar zijn om boeren adequaat te kunnen faciliteren bij de verschillende ontwikkelpaden (innoveren, extensiveren, omschakelen, verplaatsen of beëindiging (het 'trappetje van Remkes').
In de recente reflectie van het PBL is het gehele pakket doorgerekend. Op basis van deze reflectie, en de onderdelen die het PBL nog niet heeft kunnen meenemen, concludeert het kabinet dat het doelbereik van 42-46% emissiereductie in de landbouwsector in zicht. Ook wordt met de samenhangende aanpak duurzaam natuurherstel dichterbij gebracht. Deze doorrekening ziet op het effect van het maatregelenpakket op het doelbereik en vormt daarmee geen afzonderlijke financiële doorrekening van de toereikendheid van het bedrag per post.
Adviezen van kennisinstellingen en het PBL vormen een belangrijke basis voor de verdere uitwerking van de maatregelen. Bij de verdere uitwerking en uitvoering wordt op basis van nieuwe inzichten en ervaringen bezien of bijstelling van de inzet van middelen nodig is.

317
Kan de regering uiteenzetten waarom zij dit een efficiënte besteding van de middelen acht om te voldoen aan de doelstellingen op het gebied van stikstof, landbouw en natuur? Heeft de regering alternatieven overwogen, waarbij de regering bijvoorbeeld meer inzet op een gebiedsgerichte aanpak, met daarbij een lagere generieke norm? Heeft de regering dit laten doorrekenen? Zo ja, kan de regering dit delen?

Antwoord
Het kabinet heeft zich in de onderverdeling gebaseerd op eerdere studies van onder meer het PBL en inventarisaties onder het vorige kabinet (Kamerstukken II 2024-25, 35 334, nr. 362; Kamerstukken II 2025-26, 35334, nr. 413). De vrijgegeven stukken van de taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof (Kamerstukken II 2025-26, 36 800 XIV, nr. 88) laten zien dat voor diverse onderdelen van het pakket verschillende varianten in kaart zijn gebracht. Om totaal tot voldoende stikstofreductie, natuurherstel te komen en (lokale) onderbouwing voor vergunningverlening te komen is het noodzakelijk om zowel in de generieke als in de gebiedsgerichte maatregelen scherpe normen te stellen. En voldoende ondersteuning van onder meer boeren is nodig om bedrijven te begeleiden in het doen van de benodigde aanpassingen.

Vervolgens is het PBL gevraagd om een reflectie op het maatregelenpakket te geven en de Landsadvocaat op de borging van het pakket en het perspectief dat het biedt op natuurherstel en vergunningverlening. De reflectie bevestigt dat dit veel vraagt van alle betrokken partijen en dat de doelstellingen binnen bereik komen. Daar is zowel het generieke pakket als de gebiedsgerichte aanpak voor nodig. De gebiedsgerichte aanpak, waarin de verschillende drukfactoren in samenhang worden aangepakt, levert, hoewel

relatief weinig emissiereductie een cruciale bijdrage aan het duurzaam behoud van de natuur en waterkwaliteit en aan het vlottrekken van de vergunningverlening.

318
Welke concrete resultaten moeten met de reservering van 600 miljoen euro voor stalmaatregelen worden bereikt wat betreft het aantal deelnemende bedrijven, de ontwikkeling en toelating van technieken en de reductie van ammoniak en broeikasgassen?

Antwoord
Zoals in de Kamerbrief van 26 juni 2026 is aangegeven, wordt de komende periode verkend welke mix van instrumenten passend zou kunnen zijn voor ondersteuning bij investeringen in integraal duurzame stallen. Daarbij wordt gekeken naar de mogelijkheden voor subsidies (waaronder binnen het GLB), fiscaal en financiering (leningen). Na afronding van deze verkenning kan hierover besluitvorming plaatsvinden waarna de benodigde regelingen worden uitgewerkt. Onderdeel daarvan zijn bijvoorbeeld de precieze doelgroep, de maximale hoogte van steun en daarmee ook het aantal bedrijven dat kan deelnemen.

319
Waarom is voor de aanpak van beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden 800 miljoen euro gereserveerd, terwijl eerder werd uitgegaan van 1 miljard euro? Welke maatregelen, hectares en bedrijven kunnen met het beschikbare bedrag worden ondersteund en welke gevolgen heeft de verlaging voor het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW)?

Antwoord
In totaal is er voor de extensivering in beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden 1000 miljoen begroot. Voor de jaren 2028 t/m 2032 is hiervoor jaarlijks 200 miljoen gereserveerd. Tot en met 2031 komt dit dus neer op 800 miljoen. In verdiepingsbijlage 3 bij de Kamerbrief Weer ruimte voor boer, natuur en bouw staat de insteek van het Rijk voor de aanpak kwetsbare watergebieden beschreven. De aanpak wordt verder uitgewerkt met medeoverheden. In dat kader vinden gesprekken plaats over onder meer de selectie van gebieden en de uitwerking van maatregelen.

320
Klopt het dat de bedragen voor respectievelijk natuurherstel, managementmaatregelen, grondfaciliteit en versterken uitvoeringskracht waarvoor reserveringen zijn opgenomen in tabel 35 niet optellen tot de bedragen die genoemd staan in de toelichting op deze onderwerpen?

Antwoord
De bedragen in de toelichting bij artikel 26 tellen inderdaad niet overal juist op. De bedragen in de budgettaire tabellen (zoals tabel 35) zijn leidend. Hierbij alsnog de juiste bedragen:

Bedragen in miljoenen euro's	**Artikel 26, cumulatief 2027 t/m 2031**	**Kamerbrief 26 juni 2026, totaal t/m 2035**

Natuurherstel	648,6	2.200,0
Managementmaatregelen	142,9	500,0
Grondfaciliteit	62,0	142,0
Versterken uitvoeringskracht	55,0	100,0

321
Welk deel van de geraamde bijdrage van 352 miljoen euro aan de NVWA wordt in 2027 ingezet voor toezicht en handhaving op het gebied van dierenwelzijn?

Antwoord
Het jaarplan voor 2027 is nog niet afgerond en zal de Kamer eind dit jaar worden aangeboden. In 2026 zet de NVWA voor € 29,1 miljoen in op het Publiek Belang Dierenwelzijn vanuit de beschikbare budgetten vanuit LVVN.

322
Kan de regering het deel van de bijdrage aan de NVWA dat in 2027 wordt ingezet voor dierenwelzijn uitsplitsen naar de verschillende toezichtstaken, waaronder het toezicht op het houden, fokken en verhandelen van gezelschapsdieren en exotische dieren?

Antwoord
Het jaarplan voor 2027 is nog niet afgerond en zal de Kamer eind dit jaar worden aangeboden. Binnen het publiek belang dierenwelzijn is het toezicht van de NVWA gericht op borging van het welzijn van landbouwhuisdieren en bedrijfsmatig gehouden honden en katten, dierentuin- en proefdieren, en bedrijfsmatig en hobbymatig gehouden exotische dieren. In 2026 zet de NVWA voor € 650.000 in op toezicht op het houden, fokken en verhandelen van gezelschapsdieren en exotische dieren.

Directie Financieel Economische Zaken

Ons kenmerk
FEZ / 108685309

Bijlage 1

(zie antwoord op vraag 14 en 15)

Aanduiding	Ontwerpbegroting 2024	Ontwerpbegroting 2025	Mutatie (2025-2024)	Ontwerpbegroting 2026	Mutatie (2026-2025)	Ontwerpbegroting 2027	Mutatie (2027-2026)	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030	Biodiversiteitsscore van het assessment
Landbouwvrijstelling in de winstsfeer	1.171	1.261	90	1.351	90	1.424	73				Negatief
Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken	320	322	2	324	2	326	2				Negatief
Verlaagd btw-tarief sierteelt	295	301	6	308	7	314	6	314	314	314	Geen concensus
GLB basisbetalingen	300	300	-	300	-	300	-				Gemengd, overwegend negatief
Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVB)	306	318	12	330	12	343	13				Gemengd, overwegend negatief
Verlaagd tarief energiebelasting Glastuinbouw	149	146	-3	139	-7	188	49				Gemengd, overwegend negatief
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)	170	592	422	284	-308	98	-186	17	41		Gemengd, overwegend positief
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)	150	1.030	880	183	-847	123	-60				Gemengd, overwegend positief
Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL)	60	60	-	60	-	60	-				Negatief
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)	2	50	48	105	55	131	26	134	231	232	Gemengd, overwegend positief
Energie-efficiëntie Glastuinbouw (EG)	37	54	17	53	-1	44	-9	45	47	33	Gemengd, overwegend positief
Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	36	36	-	38	2	39	1				Positief
Subsidie Hoogwaardige mestverwerking (HMV)	6	6	-	7	1	11	4	3	3	3	Negatief
Niet-productieve investering landbouwbedrijven	22	22	-	22	-	22	-				Positief
Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL)	44	40	-4	40	-	26	-14				Positief
EMFAF - Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers	3	2	-1	-	-2	-	-	-	-	-	Gemengd, overwegend positief
Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	11	12	1	12	-	11	-1	11	11	11	Positief
7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn	15	27	12		-27		-				Positief
Klimaatvriendelijke veehouderij	6	2	-4	2	-	9	7	9	8	8	Gemengd, overwegend positief
Transitie landbouw fieldlabs (experimenteerlocaties)	5	5	-	4	-1	10	6	9	10	9	Positief
Monitoring en evaluatie (NEM, NDFF, e.d.)	8	13	5	18	5	21	3	22	22	22	Positief
Monitoring en borging diergezondheid	18	17	-1	17	-	17	-	16	17	17	Neutraal
Inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij	10	17	7	14	-3	14	-	14	14	14	Neutraal
Vrijstelling assurantiebelasting brede weersverzekering (ASB)	7	8	1	8	-	8	-				Neutraal
Subsidie Brede Weersverzekering	18	18	-	18	-	-	-18	-	-	-	Neutraal
Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB) voor provincie	-	137	137	5	-132	-	-5	-	-	-	Gemengd, overwegend positief
Eco-regeling	193	193	-	193	-	193	-				Gemengd, overwegend positief
Programma natuur	428	85	-343	93	8	324	231	220	215	215	Positief
Vestigingssteun jonge landbouwers	32	32	1	43	11	48	5				Gemengd
Subsidie voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocatie met piekl	49	75	26	30	-45	35	5				Gemengd, overwegend negatief
Maatwerkregeling Agro programma Groningen	64	62	-2	62	-	18	-44	16	-	-	Gemengd
Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp)	20	44	24	40	-4	31	-9	15			Gemengd
Innovatieagenda energie	-	5	5	12	7	12	-	11	8	5	Gemengd, overwegend positief
Energie-efficiëntieregeling visserij	12	3	-9	-	-3	-	-	-	-	-	Gemengd, overwegend positief
Actieplan - Groei van biologische productie en consumptie	13	9	-5	7	-2	12	5	12	12	12	Gemengd
Subsidie Warmte-infrastructuur Glastuinbouw (SWIG)	15	19	4	35	16	45	10	59	55	58	Gemengd, overwegend positief
Niet-productieve investering niet-landbouwbedrijven	27	27	-	27	-	27	0				Positief
Transitie landbouw digitalisering (KD)	3	5	2	16	11	15	-1	11	5	2	Gemengd, overwegend positief
Subsidieregelingen Agrarisch Bedrijfsadvisering en Educatie (SABE)		9	9		-9		-				Gemengd, overwegend positief
Duurzame voedselconsumptie	8	7	-1	6	-1	6	-	6	6	6	Gemengd, overwegend positief
Productieve investering jonge landbouwers			-	8	8		-8				Positief
Programma nationale parken	3	5	2	5	-	5	-	5	5	5	Positief
EMFAF - Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Gemengd, overwegend positief
Rijksbijdrage Staatsbosbeheer	31	34	3	34	-	34	-	33	30	30	Neutraal
Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI)	6	5	-1	10	5	8	-2	6	4	4	Gemengd, overwegend positief
EMFAF - Innovatieve projecten in de aquacultuur	3	3	-	3	-	-	-3	-	-	-	Geen concensus
Programma Versterking Noordzee ecosysteem	17	22	5	29	7	30	1	30	19	14	Geen concensus

Leeswijzer:
- Alle bedragen zijn in miljoenen euro's
- De weergegeven cijfers reflecteren de stand van de ontwerpbegroting van het betreffende jaar. Door eventuele kasschuiven, overhevelingen of anderzijds wijzigingen in een jaar geeft dit geen getrouw beeld van de totale omvang van de financiele prikkel.
- De financiering van een aantal items gaan niet via de begroting van LVVN. Daardoor kan het zijn dat het binnen het onderzoek wel als financiele prikkel is aangemerkt, maar deze niet op de begroting van LVVN zichtbaar zijn.
- Een aantal financiele items zijn fiscale regelingen. De financiële effecten daarvan zijn niet verder dan 2027 geraamd.